

Mūzika 9. klasei

**Mācību un metodiskais līdzeklis
pārejai uz mācībām valsts valodā**

Mūzika 9. klasei

Mācību un metodiskais līdzeklis pārejai uz mācībām valsts valodā

Metodiskā atbalsta materiālu izstrādājis Valsts izglītības satura centrs, īstenojot Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 4.2.2. specifiskā atbalsta mērķa "Uzlabot izglītības un mācību sistēmu kvalitāti, iekļautību, efektivitāti un nozīmīgumu darba tirgū, tostarp ar neformālās un ikdienējās mācīšanās validēšanas palīdzību, lai atbalstītu pamatkompetenču, tostarp uzņēmējdarbības un digitālo prasmju apguvi, un sekmējot duālo mācību sistēmu un mācekļības ieviešanu" 4.2.2.3.pasākumu "Mācību procesa kvalitātes pilnveide, īstenojot pedagogu profesionālās darbības atbalsta sistēmas attīstību, izglītojamo izcilības aktivitāšu nodrošināšanu un metodiskā atbalsta materiālu izstrādi pedagogam".

Metodiskā atbalsta materiāla autori: **Reinis Maurītis, Irēna Nelsone.**

Metodiskā atbalsta materiālu izvērtēja recenzenti: **Dina Bičule, Ieva Rozenbaha.**

ISBN: **978-9984-881-54-6**

Saturs

Ievads	4
1. Ieteikumi darbā ar skolēniem lingvistiski nevienādabīgā vidē	4
2. Mūzikas mācību programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati	6
9.1. Vadmotīvi mūzikā	9
Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei	9
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	10
9.2. Miniātūras mūzikā	22
Metodiskie ieteikumi skolotājam	22
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	23
9.3. Mana Latvija	40
Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei	40
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	41
9.4. Ziemas noskaņas mūzikā	61
Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei	61
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	62
9.5. Opera 19. gs.	80
Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei	80
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	81
9.6. Impresionisms un ekspresionisms mūzikā	109
Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei	109
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	110
9.7. Džeza mūzika	123
Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei	123
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	124
9.8. 20. gs. kompozīcijas tehnikas	140
Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei	140
Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam	141

Ievads

Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomā pārejai uz mācībām latviešu valodā skolotājam mācību stundās svarīgi organizēt praktisku darbību skolēniem uztveramā veidā, lietojot gan jēdzienu skaidrojumu, gan praktisku darbību demonstrāciju, kur tas iespējams. Mācību jomas specifika – mūzikā tas nozīmē: kopīgi muzicēt, ritmizēt, dziedāt, skandēt un klausīties mūzikas piemērus.

Šis materiāls ir skatāms un lietojams ciešā saistībā kopā ar VISC un *Skola2030* mūzikas mācību priekšmeta programmas paraugu pamatizglītībā, sk.: <https://mape.gov.lv/catalog/materials/69D8FFE4-0583-4084-B863-E4B74F207DAF/view> un mūzikas mācību priekšmeta programmas metodisko līdzekli pamatizglītībā: <https://mape.gov.lv/catalog/materials/77D8182D-BD99-4BA4-879A-E3930D95B7F3/view>.

Mūzikas mācību priekšmeta apguves mērķis ir aktīvā muzicēšanas procesā sekmēt skolēna emocionālo, intelektuālo un radošo spēju attīstību; turpināt iepazīt un izzināt Latvijas un pasaules mūzikas kultūras vērtības, mācīties izprast dažādu kultūru mūzikas valodas atšķirības, līdzdarboties mūzikas tradīciju pārmantošanā, kā arī piedzīvot klātienē mūzikas svētkus, gūstot emocionālu pārdzīvojumu.

Mācību līdzekļa mērķis

Šī mācību līdzekļa mērķis ir sniegt atbalstu skolotājam darbā ar skolēniem, kuriem ir nepietiekamas latviešu valodas zināšanas un lietošanas prasmes, lai sekmīgāk apgūtu mācību līdzekļa Mūzika 9. klasei mācību saturu latviešu valodā.

Mācību līdzekļa struktūra:

- metodiski ieteikumi un norādes skolotājiem par specifisku uzdevumu veidošanu un to izmantošanu, strādājot ar konkrētiem tematiem lingvistiski neviendabīgā vidē;
- informācija par apgūstamo tematu;
- diferencēti mācību uzdevumi skolēniem.

1. Ieteikumi darbā ar skolēniem lingvistiski neviendabīgā vidē

Mūzikas stundas var būtiski sekmēt latviešu valodas apguvi, jo, dziedot dziesmas, skolēns labāk izjūt valodas ritmu, tās melodisko plūdumu, labāk atceras dziesmā lietotos vārdus, īpaši tos, kas vairākkārt atkārtojas. Mācot mūziku skolēniem ar nepietiekamām latviešu valodas zināšanām, skolotājs sniedz atbalstu un iedrošina skolēnus turpināt apgūt un nostiprināt prasmi runāt latviešu valodā.

Medijpratības prasmju attīstībai skolēns apstrādā informāciju, veido īsus aprakstus, komponistu vizītkartes, nelielas esejas, prezentācijas un pastāsta par iegūto informāciju klasesbiedriem. Katrā tematā ir iestrādāti konkrēti uzdevumi, piemēram, komponistu vizītkaršu veidošana, kas ietver īsu, bet konkrētu informāciju, kas ir norādīta stratēģijā "Kā veidot komponista vizītkarti". Skolēns mācās no liela informācijas apjoma atlasīt tikai būtisko, kas raksturo personu, kurai tiek veidota vizītkarte.

Skolēnu medijpratības apguvei un pašvadītam mācību procesam paredzēta skolēna vārdnīca, kurā skolēns ieraksta jēdziena skaidrojumu saviem vārdiem un pēc tam temata apguves procesā šo ierakstu papildina. Teksta apstrādei izmanto atslēgvārdus vai atslēgas jautājumus, uz kuriem meklē atbildes. Piemēram, 9.1. tematā: Kas ir vadmotīvs mūzikā? Ko nozīmē programmatiskā simfonija? 9.3. tematā skolēns meklē jēdzienu skaidrojumu: tautiskais romantisms, klasiķis. Jēdzienu skaidrojuma ieguvei skolēns izmanto dažādus informācijas avotus: internetu, vārdnīcas, mācību literatūru, mācību stundās iegūto informāciju, sarunas u. c. 9.4. tematā klausās, analizē un raksturo dzirdēto informāciju par multimediju simfoniju.

Skolēna vārdnīcā ir iespēja pierakstīt kopsavilkumu par kādu satura elementu. Piemēram, 9.2. tematā skolēns apkopo iegūto informāciju par komponistu Robertu Šūmani, izsaka savu viedokli, ko vajadzētu iegaumēt par šo komponistu, kā arī var uzrakstīt, ko vēl vēlētos uzzināt plašāk, ja temats ir ieinteresējis. 9.4. tematā skolēni iepazīst jaunus jēdzienus, papildinot tos ar savām atziņām, kuras gūtas, pētot skolotāja piedāvātos informācijas avotus.

Mācību saturā ir ievietoti tādi radoši uzdevumi, kuros skolēni latviešu valodas lietojumu var izmantot atbilstoši katra skolēna prasmēm. Piemēram, 9.1. tematā radošais uzdevums ir stāsta sacerēšana. Stāsts var ietvert gan īsus un kodolīgus, gan plašākus galveno varoņu aprakstus; īsu, konkrētu vai plaši izvērstu konflikta aprakstu un tā veiksmīgu atrisināšanu u. tml. 9.3. tematā skolēns raksta ieteikuma vēstuli skolēna izvēlēta Andreja Jurjāna skaņdarba ietveršanai koncertā u. c. 9.5. tematā skolēni strādā grupās un veido vizuāli uzskatāmu materiālu par operas cēlieniem. 9.8. tematā skolēni veido skaņu gleznu 20. gadsimta kompozīcijas tehnikā.

9.7. tematā vairāk ir ietverti praktiskas muzicēšanas piemēri, kā blūza, spīričuēlu dziedāšana, ritmizēšana, ja iespējams, arī improvizācija blūza skaņkārtā. 9.8. tematā skolēni sacer savu kompozīciju, izmantojot 20. gadsimta kompozīcijas tehnikas.

Darbā ar skolēniem, kuriem latviešu valoda nav pietiekami labā apguves līmenī, ieteikums izmantot vizualizācijas elementus, piemēram, atgādnēs, domu kartes, attēlus, krāsainu infografiku un citus uzskates līdzekļus, jo tas palīdz skolēnam gan aktualizēt agrāk apgūto satura daļu, gan labāk uztvert jauno saturu, īpaši mūzikas teorijas elementu apguves jomā. Attēlus var izmantot stundas sākumā, rosinot skolēnu domāt par to, kāds būs temata nosaukums u. tml. Iespējams pieteikt stundas tematu ar jautājumiem, kas veicina sarunu un iedarbina iztēli. Piemēram, iesākot sarunu par vadmotīviem, klausās mūzikas klipus, kas atsauc atmiņā pazīstamas filmas, seriālus, spēles u. c. Ļaujām skolēnam izteikt savus vērojumus, dalīties domās un kopīgi nonākt pie secinājumiem. Daudzi tekstā sastopamie vārdi (iespējams, ka skolēns tos ir mazāk dzirdējis un tos varētu nesaprast) ir skaidroti ar vārdnīcas palīdzību, piemēram, 9.2. tematā skaidroti vārdi "klasiskais", "tautiskais romantiskais".

Atgādnēs skolēni izmanto visa temata apguves laikā. Atgādnēs var veidot arī paši skolēni. Diferencējot mācību procesu, atgādnēs īpaši ieteicamas skolēniem, kuri saskaras ar mācīšanās grūtībām.

Atbalsta materiāla saturs

Temata atsegumā skolēnam vienkāršā un saprotamā veidā ir izklāstīti temata sasniedzamie rezultāti un galvenie muzikālās darbības veidi, kā skolēns sasniegs šos rezultātus. Atbalsta materiāls ietver atgādnēs, kurās soli pa solim atklāts temata apgūstamais teorētiskais materiāls. Atgādnēs ieteicams izmantot kopā ar veicamajiem uzdevumiem. Uzdevumos ir formulētas darbības, pakāpeniski virzoties no vienkāršākā uz sarežģītāko. Ja skolēns nespēj izpildīt sarežģītākos uzdevumus, viņš var dabūt vērtējumu par vienkāršākajiem uzdevumiem un vingrinājumiem. Spējīgākajiem skolēniem ir satura papildinājums ar norādi "Paveic vairāk!". Piemēram, 9.2. tematā ir uzdevums noklausīties divus Šūberta dziesmas "Ave Maria" izpildījumus, tos salīdzināt un pastāstīt, argumentējot, kurš izpildījums vairāk "uzrunāja".

Katra temata noslēgumā ir ietverts skolēna pašnovērtējums par apgūto temata saturu. Tematos ievietotajiem materiāliem ir ieteikuma raksturs. Skolotājs var izvēlēties arī citus materiālus, lietojot tos atbilstoši izglītojamā iespējām.

Materiāla uzbūve un saturs

Metodiskie ieteikumi skolotājam viena temata ietvaros:

- temata jautājuma un mērķa aktualizācija;
- īsi komentāri, kāpēc skolēnam ir būtiski iepazīties ar šo tematu;
- ko skolēns jau zina par šo tematu;
- ko skolēns apgūs minētajā tematā;
- temata atsegums ar SR un ieteikumiem temata satura apguvei.

Materiāli skolēnam viena temata ietvaros:

- temata atsegums ar sasniedzamajiem rezultātiem un muzikālo darbību aprakstu;
- atgādnēs un citi uzskates līdzekļi;
- darba lapas ar uzdevumiem un vingrinājumiem;
- vārdnīca ar jēdzienu skaidrojumu, iezīmējot darba lapas tekstu, kurā šie jēdzieni sastopami;
- skolēna vārdnīca, kurā skolēns ieraksta jēdziena skaidrojumu saviem vārdiem un to papildina ar saviem komentāriem;
- temata satura apguves pašnovērtējums.

SLA skolēna prasmi izvērtējumam medijpratībā

Sācis apgūt.	Salīdzina tekstus ar skolotāja palīdzību. Atbild uz jautājumiem par informācijas avotu ticamību.
Turpina apgūt.	Salīdzina tekstus ar skolotāja palīdzību. Atbild uz jautājumiem par informācijas avotu ticamību. Uzraksta ticama informācijas avota pazīmes.
Apguvis.	Salīdzina tekstus. Izvērtē informācijas avota ticamību pēc dotajiem kritērijiem, pamato ticama informācijas avota izvēli un formulē ticama informācijas avota pazīmes.
Apguvis padziļināti.	Salīdzina tekstus. Patstāvīgi izvērtē informācijas ticamību, pamato ticama informācijas avota izvēli un formulē ticama informācijas avota pazīmes.

Rīcības vārdu skaidrojums

Darbības vārds	Skaidrojums
Izvērtē, novērtē.	Vērtējot un izspriežot nosaka, izsecina kvalitāti, atbilstību noteiktām prasībām.
Secina.	Veido atzinumu, spriedumu, pamatojoties uz iegūtajiem faktiem, iepriekš veiktu analīzi, vērojumiem.
Salīdzina.	Pēta, analizē pēc noteiktiem kritērijiem, novēro u. tml. (divus vai vairākus priekšmetus, parādības u. tml.), lai noteiktu (to) kopīgās vai atšķirīgās īpašības, pazīmes.
Analizē, apraksta, formulē idejas, raksturo, skaidro, pamato.	Rūpīgi pēta, raksturo redzēto/dzirdēto, nosaucot būtiskākās īpašības, skaidri izsaka savas domas/viedokli, pamato to ar pierādījumiem vai loģiskiem argumentiem.
Atpazīst, saskata, identificē (nošu rakstā), iesaista stāstījumā, tekstā (jēdzienu) un izmanto muzicēšanā.	Atpazīst, saskata, identificē (nošu rakstā), iesaista stāstījumā, tekstā (jēdzienu) un izmanto muzicēšanā. Noskaidro un ierauga pazīstamus elementus/pazīmes, precīzi nosaka konkrētus elementus/pazīmes, iekļauj tos stāstījumā vai tekstā un pielieto šīs zināšanas muzicēšanā.
Lieto muzicēšanā.	Dzied, ritmizē, skandē, spēlē ar Orfa instrumentiem.
Atveido, ilustrē kustībās.	Rāda ar piemēriem, kā arī attēlo ar kustībām vai žestiem mācību saturu, padarot to saprotamāku un interesantāku.

Darbības vārds	Skaidrojums
Saklausa, pēc skaņējuma atšķir, uztver, nosaka pēc dzirdes.	Uzmanīgi un rūpīgi klausās, atpazīst dažādas skaņas, vērš uzmanību uz dzirdēto, identificē skaņas tikai pēc to skaņējuma.
Eksperimentē ar skaņu rīkiem.	Izmēģina dažādas skaņas muzicēšanas procesā, izmantojot pašdarinātus skaņu rīkus.
Improvizē.	Brīvi rada un atskaņo skaņas vai melodijas bez iepriekšējas sagatavošanās, pielāgojoties situācijai un darbojoties radoši.
Sacer.	Izveido vai uzraksta savu skaņdarbu/kompozīciju, piemēram, melodiju vai dziesmu, izmantojot radošumu un iedvesmu.
Papildina, pārveido, kombinē, piedāvā savu piemēru, rada savu piemēru.	Pievieno jaunas idejas, veic konkrētas izmaiņas, lai tas kļūtu labāks vai piemērotāks, apvieno vairākas lietas kopā, rada un demonstrē savu risinājumu vai ideju.
Līdzdarbojas, sadarbojas (priekšnesuma veidošanā), plāno un izvērtē savu mācību darbību/rezultātu.	Aktīvi piedalās kopīgā darbā/procesā, strādājot kopā ar citiem un daloties idejās, izstrādā ieceri/plānu vai kārtību, kā veikt darbu, pārskata un analizē rezultātus, lai izprastu, kas izdevies un ko nepieciešams vēl uzlabot.

Snieguma līmeņu apraksts paredzēts skolēna snieguma novērtēšanai, pildot tematā piedāvātos uzdevumus. Sniegumu līmeņu apraksts paredzēts formatīvās vērtēšanas vajadzībām, t. i., lai identificētu, ko skolēns ir apguvis, kas viņam vēl jāapgūst, kā arī atgriezeniskās saites sniegšanai.

Prasme	Sāk apgūt.	Turpina apgūt.	Ir apguvis.	Ir apguvis padziļināti.
Prot dziedāt dziesmas.	Dzied tikai kopā ar grupu.	Dzied kopā ar grupu, daļēji individuāli.	Dzied gan kopā ar grupu, gan individuāli.	Brīvi dzied individuāli un ar izteiksmi.
Prot darboties ar ritma elementiem (atdarināt, ritmizēt, kombinēt, sacerēt).	Darbojas ar ritma elementiem, atdarina un ritmizē.	Darbojas ar ritma elementiem, atdarina, ritmizē, kombinē ar citu palīdzību.	Darbojas ar ritma elementiem, atdarina, ritmizē, kombinē, sacer ar citu palīdzību.	Darbojas brīvi ar ritma elementiem, atdarina, ritmizē, kombinē, sacer.

Prasme	Sāk apgūt.	Turpina apgūt.	Ir apguvis.	Ir apguvis padziļināti.
Klausās skaņdarbus un prot pastāstīt par mūzikas izteiksmes līdzekļiem.	Klausās skaņdarbus un daļēji prot pastāstīt par tempu un dinamiku.	Klausās skaņdarbus un prot pastāstīt par tempu, dinamiku un melodiju.	Klausās skaņdarbus un prot pastāstīt par tempu, melodiju, ritmu, dinamiku.	Klausās skaņdarbus, prot brīvi raksturot visus mūzikas izteiksmes līdzekļus.
Pēc skaņdarbu noklausīšanās prot pastāstīt par izpildījuma atšķirībām.	Daļēji saklausa izpildījuma atšķirības, prot par tām pastāstīt ar citu palīdzību.	Daļēji saklausa izpildījuma atšķirības, prot par tām pastāstīt.	Prot saklausīt izpildījuma atšķirības un par tām pastāstīt patstāvīgi.	Saklausa un brīvi raksturo izpildījuma atšķirības un stāsta par izpildījuma niansēm.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnika
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	---

Irēna Nelsone

9.1. Vadmotīvi mūzikā

Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei

Ieteicamais laiks temata apguvei: 4 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Kāda ir vadmotīvu loma mūzikā, kā tie palīdz atklāt skaņdarba galvenās idejas?

Temata apguves mērķis: Saklausīt un pētīt, kāda loma mūzikas dramaturģijā ir vadmotīviem; kā tie palīdz labāk uztvert komponista galvenās idejas; izmantojot fantastiskiem tēliem bagātu tekstu, radīt savus šo tēlu vadmotīvus.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Vadmotīvs ir muzikāla tēma, kas vairākas reizes skaņdarbā atkārtojas. Ar vadmotīvu palīdzību komponists atklāj skaņdarba ideju, ko ir vēlējies nodot klausītājam, raksturo galvenos tēlus, to mijattiecības. Izpratne par vadmotīviem skolēnam palīdz labāk uztvert mūziku, vieglāk sekot līdzi mūzikas tēlu attīstībai un izprast komponista ieceri. Tas ir līdzīgi kā lasīt stāstu, kur vārdu vietā ir mūzika un tēlus veido vadmotīvi.

Izpētes jautājumi

1. Kādā veidā vadmotīvi palīdz atklāt tēlu raksturus?
2. Vai ar vienu vadmotīvu var apvienot lielas formas skaņdarbu?
3. Vai sākumā skanošie vadmotīvi var mainīties skaņdarba gaitā?

Ko skolēns jau ir apguvis? Skolēns jau ir iemācījies saklausīt mūzikas izteiksmes līdzekļus – ritma elementus (tempu, metru, ritma zīmējumu), melodijas attīstības paņēmienus, dinamiku, skaņkārtu un to, kā mūzikas izteiksmes līdzekļi spēj veidot un arī izmainīt mūzikas tēla raksturu.

Ko skolēns apgūs šajā tematā? Skolēns uzzinās, kas ir vadmotīvs, diskusijas procesā noskaidros, kur tas saklausāms skolēnam pazīstamās situācijās (filmās, videospēlēs, populārajā mūzikā u. c.). Skolēns ieklausīsies, kā vadmotīvs skan Hektora Berliozā "Fantastiskajā simfonijā", kā tas caurvij visu skaņdarbu un kā skaņdarba attīstības procesā mainās. Radošajā projektā skolēns sacerēs stāstu un ar balsi vai Orfa instrumentāriju improvizēs stāstā ietverto galveno tēlu vadmotīvus un prezentēs to priekšnesumā.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Kas ir vadmotīvs?	Dzied, ritmizē, diskutē un skaidro, kas ir vadmotīvs. Demonstrē medijpratības prasmes darbā ar tekstu.
2. H. Berliozs "Fantastiskā simfonija"	Atpazīst pēc skanējuma simfonijas galveno tēmu – mīlotās vadmotīvu 1. un 2. daļā; analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus un raksturo, kā tie izmaina mūzikas tēlu simfonijas 4. un 5. daļā.
3. Stāsta sacerēšana. Vadmotīva improvizācija	Realizē savu radošo ideju. Pāru darbā vai grupā sacer stāstu, improvizē vadmotīvus, piedalās stāsta iestudēšanā, demonstrē priekšnesumu.

Temata ievadā skolotājs informē skolēnus, ka **temata noslēgumā** summatīvais vērtējums būs radošais darbs – **stāsta sacerēšana, vadmotīvu improvizācija un prezentēšana** klasesbiedriem. Par priekšnesumu, atbilstoši izstrādātajiem kritērijiem, skolēns **iegūst vērtējumu**. Temata apguvē grūtākais uzdevums – sacerēt īsu stāstu ar izteismīgiem tēliem, lai to vadmotīvus būtu iespējams demonstrēt brīvā improvizācijā.

1. apakštemata apguves procesā skolotājs vadmotīva skaidrojumu saista ar to, kāda varētu būt skolēna pieredze, – tie var būt mūzikas piemēri no kino pasaules, no digitālajām spēlēm u. c., skolēni demonstrē spilgtākos piemērus, un par tiem notiek diskusijas.

2. apakštematā notiek padziļināta vadmotīva izpēte Hektora Berliozas skaņdarbā "Fantastiskā simfonija". Ieskatu par komponistu skolēns gūst, meklējot materiālus par viņa dzīves gājumu, un pēc atslēgvārdiem izveido komponista vizītkarti. Ja kāds skolēns ir izvēlējies vairāk iedziļināties komponista dzīves gājumā, tad skolotājs dod uzdevumu iepazīstināt visus skolēnus ar savām atziņām, un skolēns saņem par to **formatīvu vērtējumu**.

3. apakštematā ir paredzētas divas mācību stundas. Radošais darbs ietver stāsta sacerēšanu, iestudēšanu un priekšnesumu klasesbiedriem. Stāstā ietver trīs atšķirīgus tēlus, īsi apraksta tēlu raksturus un viņu darbību kādā notikumā vai dzīves situācijā. Grupu darbā sadala lomas – teicējs lasa sacerēto tekstu, un trīs varoņi, atbilstoši aprakstītajam raksturam, improvizē savu tēlu vadmotīvus ar balsi vai kādu mūzikas instrumentu – metalofonu, zvaniņiem, ukuleli u. c., pēc tam to prezentē. Priekšnesumu novērtē pēc skolotāja vai skolēnu izveidotiem kritērijiem.

Temata noslēgumā skolēns uzraksta pašnovērtējumu par apgūto temata saturu un novērtē, kas izdevās un kas sagādāja grūtības temata apguvē.

Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam

Temata atsegums

Sasniedzamais rezultāts	Muzicē un sacer.	Klausās un analizē.
Skaidro, kas ir vadmotīvs. Demonstrē medijpratības prasmes darbā ar tekstu.	Dzied, ritmizē vadmotīvu melodijas, skaņdarbu fragmentus.	Apkopo un analizē informāciju par vadmotīviem. Analizē filmu mūzikas vadmotīvus.
Atpazīst Hektora Berlioza "Fantastiskās simfonijas" vadmotīvu; skaidro, kā tēlā mainās raksturs.	Spēlē ar Orfa instrumentiem fragmentus no skaņdarba.	Klausās un raksturo, kādi mūzikas izteiksmes līdzekļi izmaina vadmotīva raksturu.
Realizē savu radošo ideju. Pāru darbā vai grupā sacer stāstu, improvizē vadmotīvus, piedalās stāsta iestudēšanā un demonstrē priekšnesumu.	Izvēlas notikumu, kurā darbojas trīs atšķirīgi tēli, sacer īsu stāstu. Analizē tēlu raksturus un attēlo šos tēlus improvizācijā.	Prezentē savu stāstu, klausās klasesbiedru sacerētos vadmotīvus un analizē priekšnesumus pēc izstrādātajiem kritērijiem.

Uzskates līdzeklis. Radošā darba projekts

(I. Nelsones veidojums)

Ceļvedis. Komponista vizītkartes veidošanas piemērs

Vizītkartes izveidošana Ludvigam van Bēthovenam

1. Informācijas izvēle

Izveidojot vizītkarti Ludvigam van Bēthovenam, ir svarīgi iekļaut būtiskāko informāciju, kas atspoguļo viņa profesionālo darbību un kontaktinformāciju. Tā kā Bēthovens bija izcils komponists un pianists, vizītkartē jāiekļauj šāda informācija:

- Vārds un uzvārds: Ludvigs van Bēthovens
- Profesija: komponists un pianists
- Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts
- Pazīstamākie skaņdarbi

2. Dizaina izvēle

Vizītkartes dizains ir būtisks, lai radītu profesionālu un pārliecinošu pirmo iespaidu. Tā kā Bēthovens dzīvoja 18. un 19. gadsimtā, ieteicams izvēlēties klasisku un elegantu dizainu. Lūk, dažas idejas!

- Krāsas: neitrālas vai klasiskas krāsas, piemēram, melna, balta, zelta vai sudraba.
- Fonts: elegants un viegli lasāms fonts (piemēram, *Times New Roman*, *Garamond*).
- Kompozīcija: simetriska un līdzsvarota kompozīcija, lai izceltu svarīgāko informāciju.
- Grafiskie elementi: iespējams pievienot nelielu klavieru, nošu vai kādu citu attēlu, kas raksturo komponista darbību.

3. Izdrukas kvalitāte

Lai vizītkarte izskatītos profesionāli un kvalitatīvi, ir svarīgi izvēlēties augstas kvalitātes materiālus un drukas tehnoloģijas. Šeit ir daži padomi:

- Materiāls: biezs un izturīgs papīrs, piemēram, kartons vai speciālais vizītkaršu papīrs.
- Druka: augstas izšķirtspējas druka, lai nodrošinātu skaidru un precīzu tekstu un grafiku.
- Laminēšana: apsveriet iespēju laminēt vizītkarti, lai tā būtu izturīgāka un izskatītos eleganti.

4. Izplatīšana

Kad vizītkarte ir izgatavota, to var izplatīt dažādos veidos, lai nodrošinātu, ka Ludviga van Bēthovena vārds un viņa darbi kļūst plašāk pazīstami. Ieteicams vizītkartes pasniegt:

- klases pasākumos, kas veltīti komponista daiļrades iepazīšanai;
- koncertos, kuros skan Bēthovena mūzika.

Vizītkartes izveide Ludvigam van Bēthovenam ir lielisks veids, kā godināt viņa mantojumu un veicināt izpratni par viņa nozīmīgo ieguldījumu mūzikas vēsturē.

Ceļvedi izmanto 1.2. apakštematā.

Uzdevumi/vingrinājumi

Kas ir vadmotīvs?

Aplūko attēlus! Sameklē internetā un noklausies triju skaņdarbu fragmentus! Pastāsti, kurus attēlus, tavuprāt, raksturo dotie skaņdarbu fragmenti! Pamato, kāpēc!

1.

1. attēls. Ekrānšāviņš

Skaņdarba fragments

(007 : James Bond : Theme)

2.

2. attēls. Ekrānšāviņš

Skaņdarba fragments

(Pink Panther Theme Song)

3.

3. attēls. Ekrānšāviņš

Skaņdarba fragments

(Pirates Of The Caribbean
Theme Song)

1. Izvēlies vienu no minētajiem skaņdarbu fragmentiem! Pastāsti, kāda ir skaņdarba noskaņa (skumja, draudīga, gaiša u. tml)!
Analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus, kas rada šo noskaņu (temps, ritms, melodija, dinamika, izpildītājsastāvs)!
2. Izlasi ziņu! Pasvītīro būtiskāko, ko, tavuprāt, vajadzētu iegaumēt!
Nosauc kādu sev tuvu filmu ar Džona Viljamsa mūziku! Pastāsti, kas tevi saista (aizrauj) viņa mūzikā!

Vadmotīvs mūzikā ir īsa muzikāla ideja, kam ir īpaša nozīme skaņdarbā. Tā var būt īsa melodija, akordu secība vai specifiska ritma figūra, vai visi trīs elementi kopā. Vadmotīvi sasaista kompozīciju kopā saskaņotā veselumā. Tas dod iespēju komponistam izstāstīt stāstu bez vārdu izmantošanas vai, papildus jau esošam stāstam, paspīlgtināt notikumus vai tēlu īpašības. Vienā skaņdarbā var būt arī vairāki vadmotīvi, un skaņdarba laikā tie var mainīties, saglabājot vadmotīva intonatīvo kodolu, lai klausītājs to varētu atpazīt. Vadmotīvus bieži izmanto arī videospēlēs un mākslas filmās. Viens no pazīstamākajiem filmu mūzikas komponistiem ir Džons Viljams (1932) (filmās "Zvaigžņu kari", "Žokļi", "Indiana Džonss" u. c.).

VĀRDNĪCA

Vadmotīvs – galvenais motīvs, tēma vai motīvu grupa, kas skaņdarbā vairākas reizes atkārtojas un pauž tā galveno ideju.

4. Noskaties YouTube kanālā ierakstu *What is a Leitmotif – 4 Ways to Tell a Story With Film Music*. Uzraksti, kādas trīs galvenās atziņas tu ieguvī!

1. atziņa _____

2. atziņa _____

3. atziņa _____

5. Izlasi ziņu par sporta pasaulē pazīstamo dziesmu “*Olé, Olé, Olé*”, kas kļuvusi par vadmotīvu sporta spēlēs un sacensībās!

Dziesmas pamatā ir sauciens “*Olé*” spāņu valodā, ko lieto, lai izteiktu skatītāju atzinību vēršu cīņās. Tomēr Spānijā šī dziesma netiek izmantota. Populārā dziesmas “*Olé, Olé, Olé*” versija pirmo reizi tika izmantota 1985. gadā.

1986. gada FIFA Pasaules kausa izcīņai Meksikā radītajā versijā ar nosaukumu “*E Viva Mexico*” tā kļuva par “*Olé, Olé, Olé*” spāņu valodā. Šī dziesmas versija ātri izplatījās visā pasaulē, un to skandēja futbola fani, godinot komandu vai spēlētāju, un tagad to plaši izmanto arī citos sporta veidos, kā arī nesportiskos pasākumos.

6. Klausies dziesmu “*The Fans – olé, olé, olé*” un dziedī līdz galveno tēmu! (R. Maurīša rakstītais notis)

The image shows musical notation for the song 'The Fans - olé, olé, olé'. The first staff is in 4/4 time, starting with a half rest, followed by a half note 'O', a quarter rest, and then a sequence of eighth notes: 'le, O - le, O - le, O - le'. This is followed by a quarter rest, then eighth notes 'we are the Champs!', a quarter rest, and finally eighth notes 'We are the'. The second staff starts with a measure number '5', followed by a first ending bracket (1.) containing a quarter note 'Champs!' and a quarter rest, and a second ending bracket (2.) containing a half note 'O - Champs!' and a double bar line.

7. Apkopo iegūto informāciju par vadmotīviem no YouTube, diskusijām, vārdnīcām vai citiem avotiem un ieraksti to skolēna vārdnīcā! Papildini vārdnīcu ar savām atziņām par vadmotīviem!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Vadmotīvs mūzikā	

2. Hektors Berliozs. "Fantastiskā simfonija"

8. Sameklē informāciju par komponistu Hektoru Berliozu un izveido komponista vizītkarti!
Vizītkartes izveidošanai izmanto paraugu "Komponista vizītkartes veidošanas ceļvedis"!

Vārds, uzvārds	
Profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

9. Izlasi ziņu! Pasvītro, ko jaunu savā kompozīcijā ieviesa komponists!

H. Berliozs.

Epizode no mākslinieka dzīves (1830)

Viens no pazīstamākajiem Berlioza skaņdarbiem ir **"Fantastiskā simfonija"**. Simfonijā komponists ir atainojis savus pārdzīvojumus, ko izraisījusi lielā mīlestība pret īru aktrisi **Henrieti Smitsoni**. Berliozs simfoniju ir sacerējis piecās daļās ar noteiktu programmu, kuru caurvij **"mīlotās vadmotīvs"** (*idea fixe* – franču val.: "uzmācīga ideja"). Tas parādās **komponista sapņos** (1. daļa), **balles gaisotnē** (2. daļa), **lauku vientulībā** (3. daļa), **gājienā uz soda vietu** (4. daļa) un **sapnī sabata naktī** (5. daļa). "Mīlotās vadmotīvs" 4. un 5. daļā skan izmainītā veidā. Pašā sākumā to atskaņo flautas, taču 5. daļā tas jau ir mainījies gandrīz līdz nepazīšanai. Iedomātā mīlotā no maigas, mīlas būtnes pamazām pārvēršas jaunā raganā...

Berlioza programmatiskā simfonija ir spilgtākais franču romantiskās simfonijas paraugs.

4. attēls

H. Berliozs
(Wikipedia.
Berlioz when a student
at the *Villa Medici*,
1832, by *Émile Signol*)

5. attēls

H. Smitsonē
(Wikipedia.
George Clint's portrait
of *Harriett Smithson*,
the inspiration for
the symphony)

10. Ieraksti skolēna vārdnīcā, ko, tavuprāt, nozīmē apzīmējums – “programmatiskā simfonija”!
Atrodi jēdziena skaidrojumu vārdnīcā vai citos avotos! Papildini to ar saviem komentāriem!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Programmatiskā simfonija	
-------------------------------------	--

11. Izlasi komponista dotā skaņdarba 1.un 2. daļas programmu!
Pasvītro tekstā mīļotās tēlam raksturīgās īpašības!

“Mākslinieks pirmo reizi redz sievieti, kurā apvienotas visas ideālā cilvēka īpašības, par kurām viņš sapņojis, un izmisīgi viņā iemīlas. Viņš šai sievietei piedāvā cēlumu un kautrību, mīļotās tēls viņu nepārtraukti vajā – par to liecina “mīļotās vadmotīva” daudzkreizēja atkārtošanās.

Sapņaino melanholijas stāvokli pārtrauc prieka uzliesmojums, kā arī niknuma un greisirdības uzplaisnījumi, maiguma atgriešanās un asaras... tas viss veido pirmās daļas tēlu.

12. Noklausies, kā skan “Fantastiskās simfonijas” vadošā tēma “Mīļotās vadmotīvs” simfonijas 1. un 2. daļā “Balle”!
Nosaki tempu, dinamiku, melodijas raksturu un izpildītājsastāvu! Atzīmē to tālāk dotajā tabulā!

1. daļa. Mīļotās vadmotīvs (Skola2030)

Idée fixe
canto espressivo

2. daļa. Balle (Skola2030)

“Mākslinieks nonāk dažādās dzīves situācijās – svētku balles laikā, mierīgi baudot dabas idilli laukos, tomēr visur – gan pilsētā, gan laukos – iemīļotās tēls viņu turpina vajāt un dzen apjukumā”.

13. Izlasi komponista doto skaņdarba 4. un 5. daļas programmu!
Pasvītro 5. daļas tekstā mīļotās tēla izmainītās rakstura īpašības!

4. daļa. Gājiens uz soda vietu

"Mākslinieks redz sapni, ka viņam piespriests nāvessods, jo viņš ir nogalinājis mīļoto. Viņu ved uz soda vietu. Gājiens tuvojas, skanot gan drūmam un bargam, gan spožam un svinīgam maršam. Vienmērīgo soļu dobjaais troksnis mijas ar asiem uzkliezieniem. Ieskanas mīļotās vadmotīvs kā pēdējā doma par mīlestību; to pārtrauc liktenīgs grāviens".

4. daļas "Gājiens uz soda vietu" vadošā tēma (Skola2030)

5. daļa. Sapnis sabata naktī

"Mākslinieks redz sevi raganu svētkos (sabatā) šausmīgu ēnu, briesmoņu bara vidū, kuri sapulcējušies uz viņa bērēm. Divaini trokšņi, vaidi, smieklu šaltis, apslāpēti kliegzieni, kam it kā no tālienes atbild citi. Atkal atskan mīļotās vadmotīvs, taču tas ir zaudējis savu cildeno un bīklo raksturu un pārvērties rupjā, piedauzīgā motīvā; tā ir viņa, kas ieradusies uz svētkiem... prieka auri, viņai atnākot... kapu zvanu skaņas, aizlūguma mesas ākstīga parodija, raganu virpulis un "Dies irae" (katoļu mirušo piemiņas himna) – viss vienā jūklī."

14. Noklausies, kā mainās "Fantastiskās simfonijas" vadošā tēma simfonijas 4. daļā "Gājiens uz soda vietu" un 5. daļā "Sapnis sabata naktī"! Nosaki tempu, dinamiku, melodijas raksturu un izpildītājsastāvu! Atzīmē to tālāk dotajā tabulā!

"Dies irae" no 5. daļas "Sapnis sabata naktī" (Skola2030)

Mūzikas izteiksmes līdzekļi	2. daļa "Balle"	4. daļa "Gājiens uz soda vietu"	5. daļa "Sapnis sabata naktī"
Temps			
Dinamika			
Melodijas raksturs			
Izpildītājsastāvs			

15. Berliozs ir viens no pirmajiem diriģentiem, kurš simfonisko orķestri vadīja, izmantojot diriģenta zizli. Viņš rakstīja, kādam ir jābūt diriģentam. Pamato, kāpēc diriģentam tas ir svarīgi!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Diriģentam jābūt enerģiskam.	
Jāprot lasīt nošu partitūru.	
Jāpazīst pēc skanējuma orķestra mūzikas instrumenti.	

16. Atzīmē, kuri apgalvojumi ir pareizi, kuri – nepareizi!
Izlabo nepareizos!

Nr. p. k.	Apgalvojums	✓/✗
1.	Vadmotīvs ir skaņdarba nosaukums.	
2.	Vadmotīvs ir tēma vai motīvu grupa, kas skaņdarbā vairākas reizes atkārtojas.	
3.	Hektors Berliozs sacer "Fantastisko simfoniju".	
4.	H. Berliozs ievieš apvērsumu diriģēšanā – diriģents diriģē orķestri, sēžot pie klavesīna.	
5.	H. Berliozs "Fantastiskās simfonijas" apakšvirsraksts ir "Epizode no mākslinieka dzīves".	
6.	"Fantastiskajai simfonijai" komponistu iedvesmojusi franču aktrise Henriete Smitsone.	
7.	"Fantastisko simfoniju" caurvij "mīļotās vadmotīvs".	

3. Stāsta sacerēšana. Vadmotīvu improvizācija

17. Uzakstiet stāstu par kādu notikumu, kurā darbojas trīs atšķirīgi tēli – skarbs un agresīvs cīnītājs, skumjš un bailīgs tēls, humora pilns un aktīvs samierinātājs! Izmantojiet uzskates līdzekli "Radošā darba projekts"!

1. solis	Izvēlies kādu notikumu! Stāsta ievadā attēlo vietu, kur tas notiek, un ieskicē stāsta galvenos varoņus!
2. solis	Uzaksti norādīto stāsta varoņu raksturojumu, apraksti situāciju/konfliktu/notikumu, kurā stāsta galvenais tēls – aktīvais un ar humoru apveltītais tēls – konflikta situācijā samierina agresīvo un skumjo tēlu!
3. solis	Stāsta nobeigumā ir pozitīvs konflikta atrisinājums, notikusi samierināšanās.
4. solis	Grupās sadaliet lomas: teicējs, 1. agresīvais tēls, 2. skumjais tēls, 3. humora pilnais samierinātājs! Izvēlieties, kā tiks demonstrēti tēlu vadmotīvi – ar balsi vai kādu mūzikas instrumentu!
5. solis	Izmēģiniet: teicējs lasa stāstu, kurā pie tēlu raksturojuma tiek iestarpinātas 3 vadmotīvu improvizācijas. Stāsta darbības laikā improvizācijas savstarpēji mijiedarbojas – noslēgumā izskan samierinātāja tēla vadmotīvs.
6. solis	Katra grupa prezentē savu priekšnesumu un izvērtē pēc skolotāja vai skolēnu izstrādātajiem kritērijiem.

18. Izvērtējiet priekšnesumu pēc pašu izstrādātiem vai uzskates līdzeklī dotajiem kritērijiem!
Uzrakstiet, kas priekšnesuma izpildījumā izdevās un kas vēl jāuzlabo!

Mums izdevās _____

Mums jāuzlabo _____

Skolēna pašnovērtējuma lapa

19. Iepazīsties ar temata SR!
20. Veic pašnovērtējumu par temata saturu apguvi!
21. Uzraksti, kādās darbībās labāk izdevās rast izpratni par vadmotīvu!
- 0 – neprotu
1 – nepieciešama skolotāja vai klasesbiedra palīdzība
2 – nepieciešama atgāde
3 – protu labi bez skolotāja palīdzības un bez atgādes
4 – protu ļoti labi, varu palīdzēt citiem

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniedzamos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Saviem vārdiem varu paskaidrot, kas ir vadmotīvs.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Atpazīstu pēc skanējuma Hektora Berlioza "Fantastiskās simfonijas" vadmotīvu 1. un 2. daļā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Skaidroju, kā mainās vadmotīva raksturs 3. un 4. daļā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Pāru darbā vai grupā piedalos stāsta sacerēšanā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Realizēju savu radošo ideju. Improvizēju vadmotīvu, piedalos stāsta iestudēšanā un priekšnesumā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Demonstrēju medijpratības prasmes darbā ar tekstu.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratni par vadmotīviem ieguvu:	☐ klausoties skaņdarbus un pārrunājot ar klasesbiedriem; ☐ dziedot vai spēlējot Orfa instrumentus; ☐ sacerot stāstu un improvizējot savu vadmotīvu.
Saklausīju vadmotīvus skaņdarbos:	☐ klausoties un sekojot skolotāja ieteikumiem; ☐ klausoties skaņdarbu vairākkārt; ☐ veicot padziļinātu teorētisko izpēti.
Vadmotīva sacerēšanas procesā grūtības sagādāja:	☐ stāsta sacerēšana un tēlu raksturošana; ☐ vadmotīva improvizācija; ☐ vadmotīva priekšnesuma prezentācija.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnika
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	---

Irēna Nelsone

9.2. Miniaturas mūzikā

Metodiskie ieteikumi skolotājam

Ieteicamais laiks temata apguvei: 4/5 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Ar kādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem vislabāk atspoguļot mūsdienu laikmetam raksturīgo cilvēka iekšējo pārdzīvojumu pasauli, iedvesmojoties no romantisma laikmeta komponistu Šūberta, Šumaņa, Šopēna miniaturām?

Temata apguves mērķis: Izziņāt tādu jaunu mūzikas žanru rašanos, kas atbilst romantisma laika komponistu mūzikas saturā – cilvēka pārdzīvojumu – atklāsmi mūzikā. Realizēt savu muzikālo ideju kādā no miniaturām, atspoguļojot savas emocijas.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Miniaturas ir neliela apjoma skaņdarbi; tās ir vieglāk uztvert, kā arī sajust, kādu dvēseles noskaņu komponists ir vēlējis klausītājam nodot. Miniaturas skolēnam ir vieglāk sacerēt, tajās var izteikt viņam aktuālas idejas vai nesen izjustus pārdzīvojumus. Visbiežāk izmantotais miniaturas žanrs ir dziesma.

Izpētes jautājumi

1. Kādas noskaņas valdīja un kāda tematika bija romantisma laika komponistu mūzikā?
2. Kāpēc vairāki komponisti romantisma periodā savā daiļradē izvēlējās miniaturas žanrus?
3. Vai miniaturā iespējams atspoguļot mūsdienu laikmeta noskaņas un cilvēku izjūtas?

Ko skolēns jau ir apguvis? No iepriekšējām klasēm skolēns zina, ka mūzikas žanrs ir mūzikas sacerējuma veids. Viņš ir mācījies par mūzikas žanriem – dziesmu un tās paveidiem (šūpuļdziesmu, patriotisko, revolucionāro dziesmu, himnu, kordziesmu, solodziesmu), polku, valsī, maršu, menuetu, sonāti, simfoniju.

Ko skolēns apgūs šajā tematā? Šajā tematā skolēns padziļināti apgūs dažādus miniaturas žanrus. Miniaturas ir romantisma laika komponistu neliela apjoma skaņdarbi. Temata apguves procesā skolēns gūs ieskatu triju ievērojamu romantisma laika komponistu – Franča Šūberta, Roberta Šumaņa, Friderika Šopēna – daiļradē. Skolēni klausīsies balādi, dziesmu, polonēzi, mazurku, etīdi un analizēs mūzikas izteiksmes līdzekļus. Radošajā darbā skolēni sacerēs kādu miniaturu, kurā atspoguļos mūsdienās raksturīgās cilvēka emocijas.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Francis Šūberts. Balāde "Meža ķēniņš". Dziesmu cikli	Skaidro, kas ir miniatūras žanrs, atpazīst un raksturo solista lomas balādē "Meža ķēniņš". Attīsta medijpratības prasmes – strādā ar tekstu, atlasa informāciju par F. Šūbertu, izveido komponista vizītkarti vai CV, papildina skolēna vārdnīcu ar saviem komentāriem.
2. Roberts Šūmanis. Klavieru cikli	Klausās un analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus R. Šūmaņa klaviermūzikā. Stāsta par R. Šūmaņa mūzikas kritiķa darbību.
3. Frideriks Šopēns – Parīzes romantiķis, Polijas patriots	Atpazīst miniatūras – polonēzi, mazurku, etīdi, valsi. Analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus F. Šopēna skaņdarbos. Strādā ar tekstu, atlasot informāciju par F. Šopēna saistību ar Poliju un Franciju.
4. Radošais darbs. Miniatūras sacerēšana	Grupu darbā sacer miniatūru, kurā ietver savas izjūtas, demonstrē priekšnesumu.

Romantisma mūzikas centrā ir cilvēka pārdzīvojumu pasaule – sapņi, ilgas, prieks, vientulība, skumjas. Skaņdarbu saturā arī apjūsmota daba, kas ir tuvākais cilvēka draugs viņa pārdzīvojumos. Nav sveša arī fantastikas, burvju, raganu un spoku pasaule, kā tas izpaudās iepriekšējā tematā. Romantisma pamatžanrs mūzikā ir dziesma. Dziesmas tiek apvienotas dziesmu ciklos. Arī instrumentālajā mūzikā vadošā loma ir miniatūrai, kas arī vairākas var būt apvienotas ciklos.

Šī temata apguves gaitā skolēns, izmantojot atgādni, aktualizē zināmās miniatūras (dziesmu, valsi) un iepazīst jaunas miniatūras (balādi, polonēzi, mazurku, etīdi). Temata noslēgumā skolēni grupu darbā izvēlas miniatūras žanru un sacer mūziku, kurā ietver savas izjūtas. Grupā iestudē miniatūru un sniedz **priekšnesumu**, kuru izvērtē pēc skolotāja izstrādātiem kritērijiem.

1. apakštemats ir veltīts Franča Šūberta daiļradei – aktualizē dziesmas žanru, iepazīst balādes žanru un analizē mūzikas tēlus vienā no izteismīgākajām F. Šūberta balādēm "Meža ķēniņš". Turpina attīstīt medijpratības prasmes – pēc atslēgvārdiem meklē informāciju par F. Šūberta dzīves gājumu, atlasa kādu interesantu faktu par komponista dzīvi, apkopo galvenos skaņdarbus. Skolotājs pēc izvēles novērtē skolēnu un iegūst **formatīvo** vērtējumu.

2. apakštematā skolēns dzied, klausās, analizē Roberta Šūmaņa skaņdarbus, lasa un izvērtē viņa mūzikas kritiķa darbību.

3. apakštemats ievie skolēnu Friderika Šopēna mūzikas pasaulē.

4. apakštemats veltīts radošajam darbam – miniatūras sacerēšanai un miniatūras priekšnesuma prezentēšanai un izvērtēšanai.

Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam

Temata atsegums

Sasniedzamie rezultāti	Muzicē, klausās un analizē, strādā ar tekstu.
Skaidro, kas ir miniatūras žanrs, atpazīst un raksturo solista lomas balādē "Meža ķēniņš". Attīsta medijpratības prasmes – strādā ar tekstu, atlasa informāciju par F. Šūbertu, veido vizītkarti, papildina skolēna vārdnīcu ar komentāriem.	Dzied, klausās, analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus dziesmu fragmentos balādē "Meža ķēniņš". Salīdzina divus Šūberta dziesmas "Ave Maria" izpildījumus. Atlasa tekstu, vadoties pēc dotajiem atslēgvārdiem.
Analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus R. Šūmaņa klaviermūzikā. Stāsta par komponista mūzikas kritiķa darbību.	Klausās un analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus Roberta Šūmaņa klaviermūzikā. Strādā ar tekstu, papildinot skolēna vārdnīcu.
Atpazīst miniatūras – polonēzi, mazurku, etīdi, valsi – F. Šopēna mūzikā.	Klausās un analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus F. Šopēna skaņdarbos.
Grupu darbā sacer miniatūru, kurā ietver savas izjūtas, demonstrē priekšnesumu.	Grupu darbā izvēlas miniatūras žanru, mūzikas instrumentus un sacer mūziku. Savas idejas realizācijai izmanto romantismam raksturīgos mūzikas izteiksmes līdzekļus, piemēram, sacer dziedošu, plaša diapazona melodiju.

Atgādnēs

Mūzikas žanri. Miniaturas F. Šūberta, R. Šūmaņa, F. Šopēna daiļradē

Dziesma	Balāde
Dziesma ir neliela apjoma vokāls skaņdarbs, kurā mūzikas tēls apvienots ar dzejas tēlu. Lēnām dziesmām ir dziedošs, līdzens, plašas elpas melodiskā līnija. Rečitējoša melodija atgādina cilvēka runu. Dziesma parasti komponēta pantu (strofu) formā.	Vokāls vai instrumentāls skaņdarbs ar liriski vēstošu, traģisku muzikālo tēlainību vai fantastiska notikuma attēlojums ar spraigu darbību, dramatisks vēstījums. Mūzikas valodā tiek pausti komponista emocionālie pārdzīvojumi.
Serenāde	Noktirne
Mīļotajai veltīts vokāls vai instrumentāls skaņdarbs, ko izpildīja pie viņas loga (parasti vakarā vai naktī) stīgu instrumentu pavadījumā. F. Šūberta laikā serenāde bija saistīta ar mīlas liriku.	Neliela apjoma instrumentāls skaņdarbs, kas savulaik bija paredzēts atskaņošanai vakarā vai naktī zem klajas debess. F. Šopēns radīja romantiskas noktirnes klavierēm.
Polonēze	Mazurka
Lēna, svinīga poļu dejas 3/4 taktsmērā ar nelielu pietupienu ceļgalos trešā soļa beigās. Ar to parasti sāk svinīgus pasākumus.	Poļu tautas dejas 3/4 vai 3/8 taktsmērā ar uzsvāru uz trešās takts daļu. Mazurkā strauji, temperamentīgi posmi var mīties ar lēniem, liriskiem posmiem.
Etīde	Prelūdijs
Instrumentāls skaņdarbs, kurā izmantots kāds noteikts tehnisks spēles paņēmieni, kas paredzēts instrumentspēles meistarības izkopšanai. F. Šopēns padarīja etīdi līdzvērtīgu citiem koncertmūzikas žanriem klaviermūzikā.	Improvizācijas rakstura neliels skaņdarbs klavierēm. Par prelūdiju vispārīgā nozīmē dēvē arī jebkuru ievadu, iesākumu vai priekšspēli.
Imprompts	Valsis
Improvizēts lirisks sacerējums klavierēm, visbiežāk vienkāršā trijdaļu formā.	Balles vai sarīkojumu dejas 3/4 taktsmērā ar līganiem pusapļa pagriezieniem.

Mūzikas formas

Perioda forma

1. motīvs	2. motīvs	3. motīvs	4. motīvs	5. motīvs	6. motīvs	7. motīvs	8. motīvs
1. frāze		2. frāze		3. frāze		4. frāze	
1. teikums				2. teikums			
Periods							

Vienkārša divdaļu forma

A	B
---	---

Vienkārša divdaļu forma

A	B	A (A ₁)
---	---	---------------------

Stratēģija, kā sacerēt melodiju.

Sacerot melodiju, ir svarīgi ievērot noteiktu secību, lai radītu muzikāli pievilcīgu un emocionāli saistošu skaņdarbu. Šeit ir daži būtiski soļi, kas palīdzēs ceļā uz veiksmīgu melodijas radīšanu.

Iedvesmas avoti

Iedvesma var nākt no dažādiem avotiem – dabas skaņām, ikdienas dzīves notikumiem vai citu komponistu darbiem. Piemēram, var vairākkārt klausīties Šopēna, Šūmaņa vai Šūberta miniatūras žanrus un ņemt vērā, kas tieši piesaista tavu uzmanību – ritms, skaņkārta (mažors, minors), melodijas plašais diapazons (apjoms) u. c.

Izvēlies skaņkārtu un tonalitāti!

Skaņkārta ir melodijas emocionālais pamats. Mažors parasti rada priecīgas un gaišas sajūtas, kamēr minors var radīt skumjas vai noslēpumainas emocijas. Izvēlies tonalitāti, kuru tu vislabāk pārvaldi (Do mažors, Fa vai Sol mažors, la, re, mi minors u. c.)!

Saceri motīvus!

Motīvi ir īsi muzikāli fragmenti, kas var kalpot par pamatu visai melodijai (skat. Atgādni par mūzikas formām). Saceri dažus vienkāršus motīvus, kurus var atkārtot un attīstīt! Pārliecinies, ka tie ir viegli atpazīstami un atmiņā paliekoši!

Melodijas struktūra

Izvēlies struktūru, kas palīdzēs organizēt savu melodiju! Populāras melodijas struktūras ietver ABA (sākums-vidus-sākums) vai ABACA (sākums-jauns materiāls-sākums-jauns materiāls-sākums). Šīs struktūras palīdz veidot loģisku un saistošu skaņdarba plūsmu.

Izmanto dinamiku un artikulāciju!

Pievienojot dinamiku (skaļuma izmaiņas) un artikulāciju (veids, kā notis tiek spēlētas), tava melodija kļūst dzīvīgāka un emocionālāka. Eksperimentē ar dažādām dinamiskām izmaiņām un artikulācijas tehnikām, lai atrastu to, kas vislabāk izsaka tavu ideju!

Eksperimentē ar harmoniju!

Harmonija jeb akordi var dot jaunu krāsu tavai melodijai. Izmēģini dažādas akordu secības, ko vari piespēlēt ar ukuleli vai ģitāru (ja proti, arī ar klavierēm/sintezatoru), un pārlicinies, ka tas papildina un izceļ galveno melodiju!

Stratēģiju izmanto 2. 4. apakštematā.

Stratēģija, kā veikt pētījumu par komponistu.

Lai veiktu pētījumu par komponistu, vari sekot šiem soļiem:

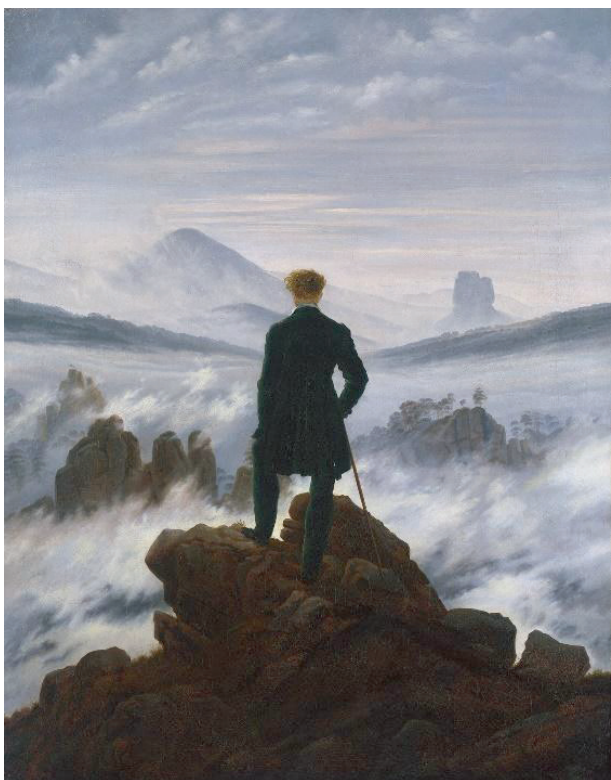
1. **Izvēlies komponistu!** Izvēlies, par kuru komponistu tu vēlies vairāk uzzināt! Tas var būt kāds slavens komponists vai mazāk zināms, bet interesants.
2. **Iegūsti informāciju!** Meklē informāciju par komponistu dažādos avotos, piemēram, grāmatās, akadēmiskajos rakstos, interneta resursos un mūzikas datubāzēs! Pievērs uzmanību komponista biogrāfijai, mūzikas stilam, nozīmīgākajiem darbiem un ietekmei uz mūzikas pasauli!
3. **Analizē darbus!** Izpēti komponista ievērojamākos skaņdarbus! Izvēlies skaņdarbu, klausies izvēlēto fragmentu, vēro partitūru, (tas palīdzēs labāk uztvert mūziku) un analizē melodiju, ritmu, harmoniju, melodijas uzbūvi! Pievērs uzmanību, kā komponists izmanto instrumentus, orķestra grupas, balsi u. tml.!
4. **Salīdzini ar citiem komponistiem!** Salīdzini informāciju par izvēlēto komponistu ar citiem komponistiem, kas darbojušies tajā pašā laikmetā vai mūzikas stilā! Tas palīdzēs izprast komponista unikālo ieguldījumu un ietekmi.
5. **Dokumentē pētījumu!** Sagatavo pētījuma dokumentu, kurā apkopo visu iegūto informāciju! Iekļauj biogrāfiskos datus, muzikālo analīzi, salīdzinājumus un secinājumus! Pārlicinies, ka dokumentā ir skaidri norādīti izmantotie avoti!

Stratēģiju izmanto visos tematos, kuros veic kādu pētījumu!

Uzdevumi/vingrinājumi

Francis Šūberts. Balāde "Meža ķēniņš". Dziesmu cikli

1. Aplūko romantisma pārstāvja Kaspara Dāvida Frīdriha mākslas darbu reprodukcijas!

1. attēls

(Wikipedia. Kaspars Dāvids Frīdrihs – <https://online-sammlung.hamburger-kunsthalle.de/de/objekt/HK-5161>)

2. attēls

(Wikipedia. Kaspars Dāvids Frīdrihs – [Web Gallery of Art: Attēls Info about artwork zweite Fassung von „Eiche im Schnee“](#))

- 1.1 Kādu nosaukumu tu dotu šīm gleznu reprodukcijām?
Kādas asociācijas tās tevī rada?
Par ko varētu būt tavs stāsts 1. attēlā, un kādas emocijas rada 2. attēls?
- 1.2 Vai mūsdienu pasaulē ir vieta romantikai?
Kā tā izpaužas tavā ikdienā?
Dalies ar savām pārdomām!

2. Izlasi ziņu! Pastāsti, kādas galvenās atziņas tu ieguvi!

Kaspara Dāvida Frīdriha mākslas darbs "Klejojotājs virs miglas jūras" ir cieši saistīts ar romantismu, kas radās pēc klasicisma perioda. Romantismā daba un cilvēks ir vienoti. Dabas norises atspoguļo cilvēka iekšējos pārdzīvojumus, dvēseles stāvokļus. Piemēram, 1. attēlā jauns vīrietis raugās miglas pārņemtajā ainavā. Viņš ļauj skatītājam redzēt pasauli ar viņa paša acīm, domājot par nezināmo nākotni, ko simbolizē migla. Par miglu viņš rakstīja: "Kad reģions ietērpjas miglā, tas šķiet lielāks un cildenāks, rosinot iztēli un modinot cerības, līdzīgi kā meitene ar plīvuru."

Sapņi, ilgas, prieks, vientulība, skumjas. Taču nav sveša arī fantastikas, burvju, raganu un spoku pasaule... Meža ķēniņš dzenas pakal izmisušajam tēvam un smagi slimajam dēlam...

3. Noklausies balādi "Meža ķēniņš"! Aplūko tabulu, ieklausies solista dziedājumā! Īsi raksturo, kā mūzikas izteiksmes līdzekļi (temps, dinamika, melodija, ritms, dziedājuma maniere un balss tembrs) ataino katru lomu! Ieklausies klavieru pavadījumā, kā tas ilustratīvi ataino zirga auļošanu cauri mežam!

1. Stāstnieks – raksturo notikumus mežā.	
2. Tēvs, kas jāļū uz zirga mājup ar savu slimo dēlu.	
3. Dēls, kam bail no Meža ķēniņa, kas viņam rādās kā murgs.	
4. Meža ķēniņš, kas vilina zēnu doties uz viņa pili.	

VĀRDNĪCA

Romantisms mūzikā – priekšplānā ir cilvēka dvēseles pārdzīvojumi, viņa jūtu pasaule: mīlestība, prieks, šķiršanās sāpes, vientulība. Jaunais saturs mūzikā ir ietverts mazās miniatūrās, viena no tām ir dziesma.

4. Dziedi pēc dzirdes Franča Šūberta dziesmu "Ērkšķrozīte"! (R. Maurīša pārrakstītas notis)

ĒRKŠKROZĪTE

ZĒNS UN ROZE

J.V. Gētes vārdi, atdz. C. Dinere

F. Šūberta mūzika

Viegli
p

1. Ro - zi rī - ta svai - gu - mā re - dzē - ja zēns lau - kā,

5 ko - ši sār - ta bi - ja tā, vē - rās zēns tās dai - ļu - mā,

9 prie-ks tam sir - dī plau - ka. 1.-3. Ro-zīt, ro-zīt sar-ka - nā, ērk-šķuroz-īt jau - kā!

1.

"Rozīt, tevi plūkšu es",
teica puisēns kāri.
Roze teica: "Duršu es,
Lai tu mūžam atceries,
Nedari man pāri."
Rozīt, rozīt sarkanā,
Ērkšķu rozīt jaukā!

2.

Draiskais puisēns noplūca
Rozi klajā laukā.
Roze viņu sadūra.
Pati sāpēs novīta,
Vairāk neatplauka.
Rozīt, rozīt sarkanā,
Ērkšķu rozīt jaukā!

5. Izlasi ziņu!

Aplūko karikatūru un raksturo Šūberta personību, viņa attieksmi pret dzīvi!

“Mūzika šeit apglabāja lielas bagātības, bet vēl lielākas cerības”. Uzraksts uz Šūberta kapa plāksnes liecina, ka komponista dzīve ir bijusi īsa, ražīga, bet zaudētu cerību pilna. Par Šūberta pazemīgo attieksmi pret dzīvi liecina karikatūra.

Austriešu komponists mūziķa gaitas sāka kā Vīnes galma kapelas kora zēns. Vēlāk, kad Šūbertam bija jāizvēlas, vai pildīt tēva gribu un kļūt par skolotāju vai veltīt dzīvi mūzikai, viņš izvēlējās trūkuma pilno, bet brīvo mūziķa ceļu savu draugu un cienītāju pulkā, kuri mīlēja jauno komponistu viņa asprātības, jautrības un lielā talanta dēļ. Viņš bija mūzikas dvēsele “šūbertiādēs”, spēlēja arī salonos.

Šūberts sacerēja skaņdarbus ar apbrīnojamu vieglumu, viņa radītās melodijas vislabāk uzdzirkstī komponista dziesmu ciklos.

3. attēls. Karikatūra (Skola2030)

6. Pāru darbs.

**Izmantojiet viedtālruni un sameklējiet informāciju par F. Šūbertu!
Izveidojiet komponista vizītkarti!**

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

7. Ieraksti skolēna vārdnīcā būtiskāko informāciju par komponistu Franci Šūbertu!
Ieraksti piecus faktus, ko, tavuprāt, vajadzētu tev atcerēties!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Komponista F. Šūberta personības raksturojums	
Ievērojamākie skaņdarbi	
Pieci fakti, kas man jāzina par F. Šūbertu.	

PAVEIC VAIRĀK!

8. Sameklē *YouTube* kanālā F. Šūberta dziesmu "Ave Maria" divos izpildījuma variantos –
Luciano Pavarotti – Ave Maria (Schubert) un *Robertino – Ave Maria!*
Noklausies un pastāsti, kurš izpildījums tevi vairāk uzrunāja!
Kā tev šķiet, ar kuriem mūzikas izteiksmes līdzekļiem komponists vislabāk atklāj cilvēka iekšējo pasauli –
emocijas, jūtas, pārdzīvojumus?
Raksturo tos!

2. Roberts Šūmanis. Klavieru cikli. Ceļojums uz Rīgu, Jelgavu

1. Noklausies R. Šūmaņa skaņdarbu "Mežonīgais jātņieks"! Raksturo, ar kādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem (temps, ritms, melodija, dinamika) tiek panākts straujā jātņieka tēls! Aplūko nošu partitūru un nosaki, kādā mūzikas formā (periods, divdaļu vai trijdaļu) ir komponēts skaņdarbs! Palīgā ņem atgādni "Mūzikas formas"!

2. Izlasi ziņu! Pasvītro tekstā galvenos komponista darbības virzienus!

R. Šūmanis ir izteikts klavierminiatiūru komponists. Viņa skaņdarbos atspoguļojas muzikālu portretu galerija.

Komponists daudz rakstījis bērniem (krājums "Bērnu ainas") un jauniešiem ("Albums jaunatnei"). Daudzu topošo pianistu repertuārā ir Roberta Šūmaņa skaņdarbi, piemēram, "Priecīgais zemnieks", "Sapņojums" u. c.

Komponistam bija arī rakstnieka talants.

Viņš bija izcils mūzikas kritiķis un savus literāros sacerējumus parakstīja ar izdomātu personu vārdiem – Florestāns un Eizēbijs.

Roberts Šūmanis kopā ar sievu Klāru Vīku ir koncertējuši arī **Rīgā un Jelgavā**.

4. attēls

Klāra Vīka un Roberts Šūmanis
(Skola2030)

3. Klausies divus skaņdarbus no klavierminiātūru cikla “Karnevāls” un aizpildi tabulu!
Raksturo divus mūzikas tēlus – Eizēbiju un Florestānu!

Mūzikas izteiksmes līdzekļi	Eizēbijs (ar šo vārdu Šūmanis parakstīja labvēlīgas un slavinošas kritikas)	Florestāns (ar šo vārdu parakstītās kritikas bija asas, uz kļūdām norādošas, kritiskas)
Temps		
Dinamika		
Melodija		
Ritms		
Tēlu raksturojums		

4. Dziedi pēc dzirdes R. Šūmaņa dziesmu “Vakara zvaigzne”! (Skola2030)

1. Tu es-lu, mans draugs, tavs spožums mans prieks. No va-ka-ra tā-jam nest svei-cie-nu mī-la tu man, sirds dzi-lēs tev ver; stars mai-gais kā lais-tās sirds kā-ri to

1. 9. 2. Cik 3. Kur ne-bū-tu es, tu līdzās man nāc. Nes glā-s-to-šu gais-mu stars, mir-dzu-ma klāts. 4. Kā

19. vē-lē-tos es tās gais-mā tik nirt; ak, va-ka-ra zvaigz-ne, bez te-vis man mirt.

5. Izlasi Šūmaņa ieteikumus jaunaļiem mūzikas draugiem!
Izvēlies divus tev nozīmīgus padomus un komentē plašāk tajos izteikto domu!
Kuru no tiem tu paturētu prātā?

- 1) Klausies tautasdziesmas!
Tās ir skaistāko melodiju avots un palīdzēs tev iepazīt dažādu tautu raksturu.
- 2) Viss, kas nāk modē, drīz kļūst vecmodīgs.
Ja tu visu mūžu dzīsies tikai pēc modes, tu kļūsi **ģekis**, kuru neviens necienīs.
- 3) Nespried par skaņdarbu tūlīt pēc pirmās noklausīšanās!
Ne viss, kas tev pirmajā acumirkli iepatīkas, ir tas labākais.
- 4) Draudzējies ar biedriem, kuri zina vairāk par tevi!
- 5) Nepalaid garām nevienu izdevību muzicēt kopā ar citiem!
- 6) Ir labāk skaisti spēlēt vieglus skaņdarbus, nekā grūtus izpildīt viduvēji.
- 7) Ar saldumiem un kūkām nevar izaudzināt veselīgu cilvēku.
Kā ēdienam, tā arī garīgai barībai jābūt vienkāršai un spēcīgai.
Par pēdējo ir pietiekami rūpējušies meistari.
Tev jācenšas iepazīt visu lielo komponistu nozīmīgākos darbus!

VĀRDNĪCA Ģekis – muļķis, nelga

6. Apkopo iegūto informāciju par Robertu Šūmani skolēna vārdnīcā!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Ko es zinu par komponistu Robertu Šūmani?	
Ko man vajadzētu iegaumēt?	
Ko es gribētu uzzināt vairāk?	

3. Frideriks Šopēns – Parīzes romantiķis, Polijas patriots

1. Sameklē YouTube un noskaties fragmentu no mākslas filmas “The Pianist”!
Chopin Nocturne C sharp minor (Arjen Seinen – Piano)!
Kādas asociācijas tev rada šī mūzika?
Kā Friderika Šopēna skaņdarbs “Noktirne do# minorā” raksturo filmas fragmentu (skaņkārta, melodija, temps, dinamika)?
2. Izlasi ziņu!
Pasvīturo mūzikas žanrus, kuros Šopēns komponēja mūziku!

Daudzi mūzikas žanri Šopēna klaviermūzikā parādās pirmo reizi (piemēram, balāde). Savukārt agrāk jau sastopami klaviermūzikas žanri viņa kompozīcijās, tie iegūst dziļu iekšēju saturu un jaunus attīstības un izteiksmes līdzekļus. Pirmkārt, tās ir dažādas dejas – mazurkas, valši, polonēzes, u. c., kas Šopēna daiļradē iegūst dziļu māksliniecisku jēgu.

Otrkārt, noktirnes žanrs kļūst par Šopēna daiļrades lirisko kulmināciju. Pateicoties Šopēnam, noktirne kļuva par romantiskās lirikas simbolu.

Treškārt, viņš izmantoja izpildījuma paņēmieni *rubato*.

Ceturtkārt, Šopēna ritmikā izpaužas poļu nacionālās mūzikas īpatnības, īpaši to ietekmē tautas dejas un tautas instrumentu skaņējuma paņēmieni.

5. attēls

Frideriks Šopēns
(Vikipēdija. [Maria Wodzińska – wydarzenia.o.pl](#))

VĀRDNĪCA **Rubato** – brīvi, gan paātrinot, gan palēninot tempu.

3. Grupu darbs.
Sameklējiet viedtālrunī informāciju par Frideriku Šopēnu no **Nacionālās enciklopēdijas**!
Sistematizējiet to, izmantojot atslēgvārdus, un izveidojiet stāstījumu!

Tautība	
Dzīvesvietas	
Mūzikas žanri	
Skaņdarbi	
Interesanti fakti	

4. Sameklē *YouTube* Šopēna skaņdarbus! Klausies, analizē un aizpildi tabulu!

- 1) *F. Chopin : Polonaise op. 40 no. 1 in A major "Military" (Pollini)*
- 2) Daumants Liepiņš – "Revolucionārā etīde"
- 3) *Frederic Chopin – "Mazurka in F Major" (Op. 68, No. 3)*

Mūzikas izteiksmes līdzekļi	"Polonēze La mažorā"	"Revolucionārā etīde"	"Mazurka Fa mažorā"
Temps			
Dinamika			
Melodija			
Ritms			
Raksturs			

5. Papildini informāciju par Frideriku Šopēnu!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Frideriks Šopēns	
-------------------------	--

4. Radošais darbs "Miniatūras mūzikā"

Tavai izvēlei grupu darbs ar dažādām aktivitātēm un tematiem.

1. Grupu darbā realizē savu radošo ieceri! Izvēlies vienu miniatūru, kurā, spēlējot ar Orfa instrumentāriju, vislabāk izteiksiet savu emociju gammu! Piemēram, var izvēlēties kādu solodziesmu, valsi vai nokturnu. Kopīgi saceriet mūziku! Kā palīgu izmantojiet atgādnis "Mūzikas žanri – miniatūras", "Melodijas sacerēšana", "Mūzikas formas"!
2. Tava izvēle var būt arī pētījums, piemēram, "Roberts Šūmanis un Klāra Vīka Rīgā un Jelgavā". Nobeigumā izveido prezentāciju par koncertceļojuma iespaidiem un demonstrē to klasesbiedriem! Kā palīgu izmanto atgādni "Kā veidot pētījumu par komponistu"!

Skolēna pašnovērtējuma lapa

1. Iepazīsties ar temata SR!
2. Veic pašnovērtējumu par temata apguvi!
3. Uzraksti, kādās darbībās labāk izdevās rast izpratni par komponistiem Šūbertu, Šūmani un Šopēnu!
 - 1 – nepieciešama skolotāja vai klasesbiedra palīdzība
 - 2 – nepieciešama atgādnis
 - 3 – protu labi bez skolotāja palīdzības un bez atgādnis
 - 4 – protu ļoti labi, varu palīdzēt citiem

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniedzamos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Saviem vārdiem varu paskaidrot, kas ir miniatūra.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Atpazīstu un raksturoju solista lomas Šūberta balādē "Meža ķēniņš".	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu analizēt mūzikas izteiksmes līdzekļus R. Šūmaņa klaviermūzikā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu pastāstīt par Šūmaņa mūzikas kritiķa darbību.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Atpazīstu miniatūras – polonēzi, mazurku, etiādi, nokturnu – F. Šopēna mūzikā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Demonstrēju medijpratības prasmes darbā ar tekstu. Protu atlasīt informāciju, sistematizēt un papildināt ar saviem komentāriem.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Grupu darbā piedalos miniatūras sacerēšanā, kurā ietveru savas izjūtas, demonstrēju to priekšnesumā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratni par miniatūras žanriem ieguvu:	☐ dziedot; ☐ klausoties skaņdarbus un analizējot mūzikas izteiksmes līdzekļus; ☐ pētot papildliteratūru par miniatūrām mūzikā.
Saklausīju un varēju atšķirt:	☐ balādi; ☐ etīdi; ☐ polonēzi; ☐ mazurku.
Labāk uztvēru informāciju tekstā:	☐ lasot un pasvītrojot galveno domu; ☐ veidojot domu karti; ☐ salīdzinot dažādus avotus un sistematizējot informāciju.
Temata apguvē grūtības sagādāja:	☐ dziedāšana; ☐ mūzikas klausīšanās un analizēšana; ☐ darbs ar tekstu un izlasīto ziņu pārstāsts.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnika
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	---

Irēna Nelsone

9.3. Mana Latvija

Metodiskie ieteikumi skolotājam

Ieteicamais laiks temata apguvei: 4/5 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Kā latviešu mūzikas klasiķu kompozīcijās paustais patriotisms, mīlestība pret dzimteni veido nacionālo vērtību pamatu manā skolēna pieredzē?

Temata apguves mērķis: Pētīt, kā latviešu mūzikas klasiķi savās kompozīcijās pauduši patriotismu, mīlestību pret dzimteni un tās vēsturi; saistīt to ar savu pieredzi – kā varētu saglabāt nacionālās vērtības mūsdienās.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Temats ir būtisks, lai veidotu izpratni par to, kas ir nacionālās vērtības, lai šīs vērtības tiktu saglabātas arī nākamajām paaudzēm.

Izpētes jautājumi

1. Kā mūzikā komponists var paust savu patriotismu?
2. Kā kompozīcijās iespējams atspoguļot mīlestību pret dzimteni?
3. Kā komponists savos skaņdarbos atklāj mīlestību pret savas zemes un tautas vēsturi?

Ko skolēns jau ir apguvis? Iepriekšējā gadā skolēns ir uzzinājis par nacionālās identitātes veidošanos Latvijā 19. gs., strādājis pie pētījuma par Dziesmu svētku tradīcijas veidošanos un attīstību Latvijā.

Ko skolēns apgūs šajā tematā? Skolēns iepazīs Latvijas mūzikas klasiķus, kuru darbi noderējuši par paraugu nākamo paaudžu komponistiem; izzinās, kā **Andrejs Jurjāns** savos skaņdarbos ir atspoguļojis patriotismu un mīlestību pret dzimteni, kā **Jāzeps Vītols** pievērsies savas tautas pagātnes tēliem un balādes žanrā ir atspoguļojis latviešu tautas vēsturiskos notikumus. Skolēns uzzinās, kādi izjūtu un noskaņu kontrasti valda **Emīla Dārziņa** mūzikā, kā **Alfrēds Kalniņš** savos skaņdarbos izmantojis tautasdziesmas, tās pārveidojot, un radījis spilgtus skaņdarbus ar izteikti latvisku kolorītu.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Andreja Jurjāna tautiskais romantisms	Skaidro, kas ir tautiskais romantisms, analizē Andreja Jurjāna skaņdarbos mūzikas izteiksmes līdzekļus un patriotisma noskaņas. Demonstrē medijpratības prasmes darbā ar tekstu.
2. Jāzepa Vītola mūzikas episkums	Stāsta par J. Vītola balādēm. Prot izveidot prezentāciju, vadoties pēc atslēgvārdiem.
3. Emīla Dārziņa kontrasti mūzikā	Analizē mūzikas kontrastus – melanholiju un skumjas, prieku un laimes izjūtas E. Dārziņa skaņdarbos.
4. Alfrēds Kalniņš un tautasdziesma	Dzied, klausās, analizē un atpazīst latviešu tautasdziesmu melodijas A. Kalniņa skaņdarbā.

Temata apguves procesā skolēni aktualizē, ko nozīmē jēdziens “klasisks”; izzina, kuri ir bijuši spilgtākie Latvijas mūzikas klasiķi, kas pirmie radījuši mākslinieciski augstvērtīgus un nacionāli nozīmīgus skaņdarbus. Mācību saturā ir piedāvājums veidot komponistu vizītkartes, lai skolēnam labāk paliktu atmiņā iegūtā informācija. Temata apguves procesā skolēns izvēlas vienu no apakštematos minētajiem komponistiem, izveido **vizītkarti vai CV** un stāsta par to klasesbiedriem. Iegūto uzziņas materiālu skolēni var izmantot, ierakstot to **skolēna vārdnīcā**.

Temata noslēgumā skolēni analizē apkopoto informāciju, kā arī ieraksta skolēna vārdnīcā to, ko klausoties un analizējot ir sev atklājuši. Refleksijas procesā skolēni kādā radošā darba formā (esejā, skaņdarbā, prezentācijā, videofailā u. tml.) pauž pārdomas par savu ieguldījumu nacionālo vērtību saglabāšanā, kā arī to, kā var mūzikā atspoguļot patriotismu, dzimtenes mīlestību, cieņu pret tautas tradīcijām.

Klausoties un analizējot skaņdarbus, kuros izmantotas latviešu tautasdziesmas, vēlams izpētīt, vai tautas melodijas ir pārveidotas (transformētas), vai tās tiek citētas; tautasdziesmas ieteicams arī izdziedāt.

Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam

Temata atsegums

Sasniedzamais rezultāts	Muzicē un klausās mūziku.	Darbs ar tekstu
Skaidro, kas ir tautiskais romantisms, analizē patriotisma noskaņas Andreja Jurjāna skaņdarbos. Demonstrē medijpratības prasmes darbā ar tekstu.	Ritmizē, dzied tēmas no A. Jurjāna skaņdarbiem. Klausās, analizē Jurjānu Andreja skaņdarbos mūzikas izteiksmes līdzekļus.	Klausās videoierakstu, atlasa informāciju, analizē un atbild uz jautājumiem. Raksta īsu ieteikuma vēstuli par A. Jurjāna kantātes atskaņošanu, papildina skolēna vārdnīcu.
Stāsta par J. Vītola balādi "Karaļmeita". Izveido prezentāciju, vadoties pēc atslēgvārdiem, un to demonstrē.	Klausās un analizē, ar kādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem J. Vītols atklāj balādes saturu.	Analizē Raiņa tekstu balādē "Karaļmeita".
Analizē mūzikas kontrastus – melanholiju un skumjas, prieku un laimes izjūtas E. Dārziņa skaņdarbos.	Analizē E. Dārziņa skaņdarbu "Lauztās priedes", solodziesmu "Spāniešu romance" un simfonisko skaņdarbu "Melanholiskais valsis".	Meklē, atlasa un analizē informāciju par E. Dārziņa dzīves gājumu.
Atpazīst latviešu tautasdziesmu melodijas A. Kalniņa skaņdarbā.	Klausās, analizē A. Kalniņa simfonisko svītu "Desmit latviešu tautasdziesmas".	Apkopo tekstu un sagatavo prezentāciju par tematā apgūtajiem komponistiem.

Uzdevumi/vingrinājumi

1. Andreja Jurjāna tautiskais romantisms un patriotisms

1. Noskaties videofragmentu "[Jurjānu Andreja laiks](#)"! Uzraksti atbildes uz jautājumiem!

a) Atzīmē, cik un kādus diplomus Pēterburgas konservatorijā ir ieguvis A. Jurjāns!

b) Uzraksti, kuri Andreja Jurjāna skaņdarbi tika minēti videosīžetā!

2. Dziedi pēc dzirdes latviešu tautasdziesmu "Cūka rudzos"! (Skola2030)

3. Klausies Andreja Jurjāna simfoniskās svītas "Latvju dejas" 1. daļu "[Jandāls](#)"!
Pastāsti, ar kādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem tiek panākts 1. tēmas smagnējais, zemnieciskais raksturs!
(notis – Ē. Siliņš, A. Stabulniece. Mūzika 5. klasei. 1996, Apgāds "Zvaigzne ABC")

4. Klausies, kā 1. tēmu nomaina tev zināma latviešu tautasdziesma!
Nosauc šo tautasdziesmu!

5. Pāru darbs.
Sameklējiet informāciju viedtālrunī!
Izveidojiet Andreja Jurjāna vizītkarti!
Ierakstiet skolēna vārdnīcā jēdzienu skaidrojumu!

Andreja Jurjāna vizītkarte

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Tautiskais romantisms	
Klasiķis	

6. Izlasi ziņu!

Pasvīturo tekstā, kas liecina par A. Jurjāna tautiskumu un mīlestību pret dzimteni!

Andrejs Jurjāns, dzīvodams un strādādam Harkivas Ķeizariskajā mūzikas skolā, brīvdienas pavadīja Latvijā, rīkoja koncertus, piedalījās dziesmu svētku organizēšanā, kā arī sagatavoja un izdeva nošu krājumus, kopā ar brāļiem nodibināja mežragu kvartetu un koncertēja dažādos Latvijas novados.

Īpaši nopelni A. Jurjānam ir latviešu tautasdziesmu vākšanā. Tās ir apkopotas un izdotas krājumā "Latvju tautas mūzikas materiāli".

Jurjāns latviešu mūzikā ir pirmo simfonisko darbu autors un kantātes žanra aizsācējs. Kantāte ir svinīgi pacilājošs vai liriski episks skaņdarbs korim, solistiem un simfoniskajam orķestrim. Kantāte "Tēvijai" (komponista vārdi un mūzika) ir tēvzemes slavinājums, tā komponēta 1886. gadā. Pirmo reizi kantāti atskaņoja III Vispārējās latviešu dziesmu svētkos 1888. gadā.

7. Noklausies kantātes "Tēvijai" galveno tēmu!

Kāda noskaņa valda kantātes sākumposmā? (Skola2030)

Tev, dār - gā tē - vi - ja, tev dzies - mas, lai spē - cī - gi skan! Tev,

6
dār - gā tē - vi - ja, tev dzies - mas, lai spē - cī - gi skan!

8. Dziedi A. Jurjāna patriotisko dziesmu "Nevis slinkojot un pūstot!"
(L. Lasmane, I. Millere, A. Platpers. Mūzika 5. klasei. 1990. Rīga. Zvaigzne.)

Nevis slinkojot un pūstot

F. Čelakovska vārdi,
atdz. J. Alunāns

A. Jurjāna mūzika

Svinīgi

1. Nevis slin-ko-jot un pūstot, tautu la-bā godā ceļ,
nē, pie prā-ta gaismas kļūstot, tau-ta zied un
tau-ta zēļ, tau-ta zied un tau-ta zēļ!

2. Ja ikviens tik zemē sētu
Vienu graudu veselu,
Kas gan izskaitīt tad spētu
Zelta kviešu krājumu.

3. Bet, kas lielīdamies pārdot
Ved uz tirgu pelavas,
Tas kā pelus vējam ārdot
Zūd no ļaužu piemiņas.

9. Apkopo galvenās atziņas par komponistu Andreju Jurjānu!
Noklausies Andreja Jurjāna tautasdziesmas apdari "Pūt, vējiņi!"
Atceries, ko par šo dziesmu tu jau zini!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Andrejs Jurjāns	
Tautasdziesmas apdare "Pūt, vējiņi"	

PAVEIC VAIRĀK!

10. Izlasi padomus ieteikuma vēstulei!

Uzraksti īsu rekomendācijas vēstuli, kāpēc tu ieteiktu atskaņot Jurjānu Andreja mūziku valsts svētkos!

Rekomendācijā atzīmē Jurjānu Andreja nopelnus, ko nozīmīgu viņš ir devis latviešu mūzikas kultūras attīstībā!

Padomi ieteikuma vēstulei

Labi uzrakstīta ieteikuma vēstule var radīt interesi par ieteikto skaņdarbu, tā komponistu un skaņdarba atskaņošanas mērķi un palīdzēt iekļaut šo darbu kādā koncertā vai citā prezentācijas veidā.

1. **Nolūks** – tava ieteikuma vēstule ir vēstījums, kura galvenais uzdevums ir izraisīt interesi par skaņdarbu un sniegt pozitīvu atzinumu, lai skaņdarbs tiktu ietverts programmā.
2. **Kontakti** – norādi personu, kurai tava ieteikuma vēstule ir jāsāņem!
3. **Auditorija** – savā ieteikuma vēstulē atspoguļo, ko no tava piedāvājuma iegūs klausītāji, kāpēc tik svarīgi ir izvēlēties savu piedāvājumu, kāda nozīme tavam piedāvājumam ir latviešu mūzikas kultūras attīstībā!
4. **Kurā personā** – raksti savu ieteikuma vēstuli pirmajā personā, bet uzmanīgi formulē katru teikumu, lai tas nesāktos ar "Es"!
5. **Izlasi rūpīgi un pārbaudi** – pārlasi un izlabo katru kļūdu! Iedod izlasīt savu ieteikuma vēstuli draugam! Nepaļaujies uz datora kļūdu labotāju!
6. **Ieteikuma iesniedzējs** – norādi savu pieredzi ieteikuma jomā un paraksti savu ieteikuma vēstuli!

2. Jāzepa Vītola mūzikas episkums

1. Klausies un analizē J. Vītola balādi "Karaļmeita"!

- Par kādiem notikumiem ir stāstīts Raiņa tekstā?
- Atzīmē tabulā, kādi mūzikas izteiksmes līdzekļi palīdz komponistam atainot sižetiskos notikumus! Izmanto atgādni "Mūzikas izteiksmes līdzekļi"!

Tanī niknā dienā
Asins šļācot šķīda:
Grīma zemē pils un karaļmeita...

Asinainās dienas tēls

Daiļā karaļmeita
Sēd tur dziļā pilī,
Sēd un vērpj jau seši simti gadu.
Pilī dzintarsienas,
Zaļa vara grīda,
Gliemežgriesti, sijas tēraudzilas;

Brīvības ideālu
attēlojums

Daiļai karaļmeitai
Dunošs pārkonratiņš,
Dimantspole, zibens pavedieni;
Sēd tā zelta krēslā,
Acis drūmi kvēlo,

Karaļmeitas tēls

Sēd un vērpj; tai melnais suns pie kājām.
Melnais suns pa laikam
Norūc, paceļ galvu,
Tālu augšā juzdams asins smaku...

Melnā suņa tēls

Viņā niknā dienā,
Asins šaltēm šļācot,
Celsies augšā pils un karaļmeita:
Karaļmeita audīs
Jaunas gaismas audus:
Zibens meti, audi varavīksnas.
Jaunās gaismas audi
Lidzi saules segai
Silti apņems visus sāpju bērnus.

Uzvaras, cerību,
tautas brīves tēls

VĀRDNĪCA

Balāde – sižetisks dzejas darbs, kam raksturīgs kāda varoņdarba, traģiska vai fantastiska notikuma attēlojums, spraiga darbība, dramatisks vēstījums.

Balāde mūzikā – skaņdarbs – vēstījums ar dramatisku vai fantastisku raksturu.

Tēls/ izteiksmes līdzekļi	Ritma elementi	Melodijas zīmējums	Dinamika	Skaņveide
Asiņainās dienas tēls				
Brīvības ideālu attēlojums				
Spēcīgais karaļmeitas tēls				
Melnā suņa tēls				
Uzvaras, cerību, tautas brīves tēls				

2. Izlasi ziņu!

Pasvītīto tekstu, kas norāda uz diviem galvenajiem J. Vītola darbības virzieniem!

Pastāsti, kādas balādes ir sacerējis komponists!

Nozīmīgākais Jāzepa Vītola devums kora mūzikā ir **kora balādes**. Balāde ir vokāls vai instrumentāls skaņdarbs ar liriski vēstošu, fantastisku vai traģisku saturu. J. Vītola balādes pēc tematikas var iedalīt **episkajās** balādēs ("Gaismas pils", "Beverīnas dziedonis", "Dievozolu trijotne") – tajās stāstīts par latviešu tautai nozīmīgiem senseņiem notikumiem, tautas teikām; **fantastiskajās** balādēs ("Rūķīši un Mežavecis", "Karalis un bērslapīte"), kurās uzburtas krāšņas dabas ainavas ar fantāzijas tēliem; **patriotiskajās** vīru kora balādēs ("Uguns milna").

J. Vītola veikums Latvijas kultūrā ir bijis vienlīdz nozīmīgs divos galvenajos virzienos – jaunradē un izglītošanas darbā. Viņa skaņdarbi piešķir latviešu mūzikai starptautisku vērienu. J. Vītola dibinātās un vadītās Latvijas konservatorijas galvenais uzdevums bija izaudzināt profesionālu mūziķu paaudzi un veicināt saprotošu mūzikas klausītāju auditorijas izveidošanos.

3. Pāru darbs.

Sameklējiet informāciju viedtālrunī/datorā!

Izveidojiet komponista Jāzepa Vītola vizītkarti!

Jāzepa Vītola vizītkarte

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija Dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

4. Apkopoiet galvenās atziņas par komponistu Jāzepu Vītoli!
Ierakstiet skolēna vārdnīcā!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Jāzepe Vītols	
Jāzepa Vītola darbības virzieni	

PAVEIC VAIRĀK!

5. Sameklē *YouTube* un noklausies sešas **J. Vītola parafrāzes** (Jāzepe Vītols – *Ten Latvian Folksongs Op.29 6-10*) no viņa klavieru skaņdarba “Desmit latviešu tautasdziesmas”!
Pasvītro, kuras tautasdziesmas tu saklausīji,
un nodziedi no minētā saraksta vienu tev zināmu tautasdziesmu!
- “Pūt, vējiņi, dzen laiviņu”
 - “Redz, kur jāja div’ bajāri”
 - “Pati māte savu dēlu”
 - “Kas to Līgo ielīgoja”
 - “Irbīt’ gulēj’ ceļmalā”

3. Emīla Dārziņa kontrasti mūzikā

1. Izveido komponista Emīla Dārziņa vizītkarti!
Izmanto stratēģiju "Kā veidot vizītkarti"!

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

2. Klausies un analizē Emīla Dārziņa kora dziesmu "Lauztās priedes" (Raiņa vārdi)!
Atbildi uz jautājumiem!
- Kādam korim dziesma rakstīta?
 - Kāda ir dziesmas galvenā ideja?
 - Ar kādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem tiek atklātas nākamās teksta daļas?
Izmanto atgādni "Mūzikas valodas elementi (mūzikas izteiksmes līdzekļi)"!

Vējš augstākās priedes nolauza, Kas kāpās pie jūrmalas stāvēja, – Pēc tālēm tās skatieniem gribēja sniegt, Ne slēpties tās spēja, ne muguru liekt.	
"Tu lauži mūs, naidīgā pretvara, – Vēl cīņa pret tevi nav nobeigta, Vēl ilgās pēc tāles dveš pēdējais vairs, Ik zarā pret varu šņāc nerimstošs naidis!"	

Un augstākās priedes pēc lausuma Par kuģiem iz ūdeņiem iznira – Pret vētru lepni cilājas krūts, Pret vētru cīņa no jauna dūc:	
“Brāz bangas, tu naidīgā pretvara – Mēs tāles sniegsim, kur laimība! Tu vari mūs šķelt, tu vari mūs lauzt – Mēs sniegsim tāles, kur saule aust!”	

3. Izlasi ziņu!

Pasvītro tekstā to, kas tev liekas būtiskākais komponista dzīves gājumā!

Emīls Dārziņš ir viens no populārākajiem latviešu mūzikas klasiķiem. Viņa atstātais mantojums nav liels – tās ir kordziesmas, solodziesmas un simfoniskā miniatūra “Melanholiskais valsis”. Taču visi viņa skaņdarbi tiek atskaņoti un saista klausītājus ar savu melodiskumu, smeldzi un vienkāršību. E. Dārziņa skaņdarbi atspoguļo vienkāršā cilvēka dvēseles skaistumu, jūtas un pārdzīvojumus, kas paša komponista dzīvē ir dziļi izsāpēti.

Komponists ir bijis arī aktīvs mūzikas kritiķis. Dārziņa recenzijas ļauj ieskatīties viņa laika koncertdzīvē, iejusties tā laika sabiedrības domu un izjūtu pasaulē. Viņa kritiķa uzdevums bija cīņa pret tā laika rīdzinieku mietpilsonību un vienaldzību pret mākslu. Ar savām kritikām viņš centās atklāt mūzikā dziļāku saturu un jūtu bagātību. Viens no E. Dārziņa mīļākajiem komponistiem ir bijis V. A. Mocarts; abu dzīve ir pārrūkusi 35 gadu vecumā.

4. Klausies E. Dārziņa skaņdarbu “Melanholiskais valsis”! Skaņdarbs rakstīts rondo formā. Uzraksti, kuri mūzikas instrumenti atskaņo galveno tēmu – refrēnu A!

5. Izvēlies vienu uzdevumu: A vai B!

A

5.1. Emīla Dārziņa mūzika ir iedvesmojusi vairākus māksliniekus. Viens no tiem ir ģitārists Kaspars Zemītis. Klausies “Melanholisko valsī” viņa interpretācijā! Ieklausies un atzīmē, kurā ģitāras reģistrā (augstā, zemā, vidējā) skan galvenā – refrēna **A** – tēma un kurā reģistrā skan epizodes **B** un **C**!

A	B	A	C	A

B

5.2. Noklausies grupas “Prego” ierakstu, kas radies, iespaidojoties no E. Dārziņa mūzikas! Pastāsti par mūzikā valdošo noskaņu un to, kādi mūzikas izteiksmes līdzekļi to rada!

- Noklausies vienu no dzīvespriecīgajām E. Dārziņa solodziesmām “Spāniešu romance”! Nosaki mūzikas formu un raksturo mūzikas izteiksmes līdzekļus katrā solodziesmas posmā! Kādu tēlu rada dziesmas pavadījums?
- Apkopo galvenās atziņas par komponistu Emīlu Dārziņu un ieraksti skolēna vārdnīcā, kādus mūzikas noskaņu kontrastus tu atklāji E. Dārziņa mūzikā!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Emīls Dārziņš	
Mūzikas noskaņu kontrasti E. Dārziņa kompozīcijās	

4. Alfrēds Kalniņš un tautasdziesma

1. Izveido komponista Alfrēda Kalniņa vizītkarti!

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

2. Izvēlies vienu latviešu tautasdziesmu A vai B un dziedī! (Ē. Siliņš. Mūzika 7. klasei. 1995. Zvaigzne ABC)

A

TAUTIEŠAMI ROKU DEVU

Ātri un jautri *Latviešu tautasdziesma*

mf Tautie - šami roku devu, labo devu, ne krešo.

Ai - ja - jā, tral - la - lā, la - bo de - vu, ne kreiso.

2. Labo devu, ne kreisoī,
Lai bij' laba dzīvošan'.

3. Kad es gāju tautiņāsi,
Dziesmas tinu kamolā.

4. Ja būs laba dzīvošana,
Pa vienai risināš'.

5. Ja būs slikta dzīvošana,
Lai satrūda kamolā.

B

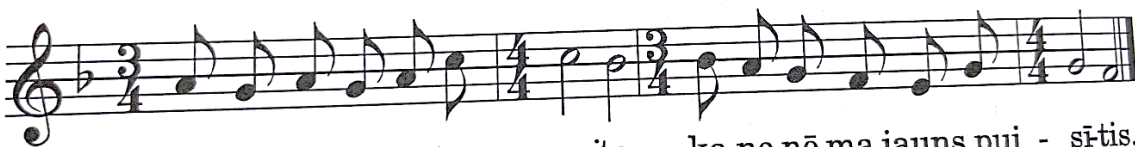
AIZ EZERA AUGSTI KALNI

Lēni

Latviešu tautasdziesma

1. Aiz e-ze-ra augsti kalni, tur sarkanas o-gas auga.

Tur raudgauži mātes meita, ka ne-ņē-ma jauns pui - sītis.

<p>2. Raudi, meitiņ, vai neraudi,
Es jau tevi nepaņemšu.
Man pašami trīs māsiņas
Dzelteniemi matiņiem.</p> | <p>3. Dzelteniemi matiņiem,
Zilajāmi actiņāmi.
Zilajāmi actiņāmi,
Sārtajiem vaidziņiem.</p> |
|--|---|

3. Noklausies A. Kalniņa simfonisko svītu "Desmit latviešu tautasdziesmas"!

3.1. Klausies, nosaki un pasvītro, kuras skaņdarbā saklausāmās tautasdziesmas tu atpazīsti!

"Lecu, lecu dārziņā"	"Stādīju ieviņu"	"Aiz ezera augsti kalni"
"Tautiešam roku devu"	"Pūt, vējiņi"	"Bērīt's manis kumeliņis"
"Visu dienu bites dzinu"	"Krauklīts sēž ozolā"	"Dziedot dzimu"

3.2. Uzaksti, kuri mūzikas instrumenti atskaņo tev zināmo tautasdziesmu melodijas!

4. Klausies Alfrēda Kalniņa solodziesmu ar Andrieva Niedras vārdiem “Brīnos es”!
- 4.1. Par ko stāsta dziesma?
- 4.2. Raksturo, ar kādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem tiek panākta dziesmas noskaņa!

Melodija	
Temps	
Pavadījuma loma	

5. Tu esi iepazinies ar četrus latviešu komponistu daiļradi.
Katrs no šiem komponistiem ar savu mūziku ir devis nozīmīgu ieguldījumu Latvijas mūzikas kultūrā.
Padomā un pastāsti, kāds varētu būt tavs ieguldījums nacionālo vērtību saglabāšanā!

Jautājums noslēguma pārrunām/diskusijai

6. Kā katrs no iepazītajiem komponistiem ir atspoguļojis patriotismu, dzimtenes mīlestību un cieņu pret tautas tradīcijām? Iespējamās atbildes sameklē apgūtā temata saturā un savā skolēna vārdnīcā!

Andrejs Jurjāns

Jāzeps Vītols

Emīls Dārziņš

Alfrēds Kalniņš

Skolēna pašnovērtējuma lapa

7. Iepazīsties ar temata SR!
8. Veic pašnovērtējumu par temata apguvi!
9. Uzraksti, kādās darbībās labāk izdevās rast izpratni par komponistiem Andreju Jurjānu, Jāzepu Vītolu, Emīlu Dārziņu un Alfrēdu Kalniņu!

- 1 – nepieciešama skolotāja vai klasesbiedra palīdzība
2 – nepieciešama atgādne
3 – protu labi bez skolotāja palīdzības un bez atgādes
4 – protu ļoti labi, varu palīdzēt citiem

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniegtos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Saviem vārdiem varu paskaidrot, kas ir tautiskais romantisms.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu analizēt mūzikas izteiksmes līdzekļus A. Jurjāna skaņdarbos.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Stāstu par komponista J. Vītola balādēm. Protu izveidot prezentāciju par J. Vītolu, vadoties pēc atslēgvārdiem.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Skaidroju par mūzikas kontrastiem E. Dārziņa skaņdarbos – par melanholiju un skumjām, prieku un laimes izjūtu.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Atpazīstu dziedātās latviešu tautasdziesmu melodijas A. Kalniņa skaņdarbā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratni par tautisko romantismu ieguvu:	☐ klausoties skaņdarbus un analizējot mūzikas izteiksmes līdzekļus; ☐ pētot papildu informāciju; ☐ piedaloties klases diskusijā.
Atpazīnu latviešu tautasdziesmu melodijas skaņdarbā:	☐ klausoties mūziku bez nošu partitūras; ☐ klausoties un sekojot nošu partitūrai; ☐ veicot padziļinātu izpēti interneta avotos.
Veidojot komponistu CV vai vizītkartes, bija grūtības:	☐ izvēlēties informācijas ieguves avotus; ☐ sistematizēt savāktos faktus; ☐ strādāt ar tekstu un izveidot prezentāciju.
Temata apguvē grūtības sagādāja:	☐ praktiskā muzicēšana; ☐ mūzikas klausīšanās un analizēšana; ☐ prezentācijas veidošana.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnika
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	---

Reinis Maurītis

9.4. Ziemas noskaņas

Metodiskie ieteikumi skolotājam

Ieteicamais laiks temata apguvei: 5 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Ar kādiem kompozīcijas paņēmieniem komponisti skaņdarbos atklāj savas izjūtas, vērojot ziemas noskaņas dabā?

Temata apguves mērķis: Pētīt, kā komponisti savos skaņdarbos atklāj ziemas noskaņas dabā, lai skolēni, iedvesmojoties no paraugiem, radītu savu ziemas noskaņu ainavu mūzikā.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Temats palīdz attīstīt skolēnu spēju caur mūziku izprast un atspoguļot dabu un emocijas. Klausoties komponistu darbus, skolēni mācās analizēt mūzikas izteiksmes līdzekļus un to, kā tie veido noskaņu. Tas veicina radošumu, muzikālo domāšanu un pašizpaušmi, ļaujot skolēniem pašiem radīt ziemas ainavu mūzikā, balstoties gan uz pieredzi, gan iedvesmu no profesionāliem paraugiem.

Izpētes jautājumi:

1. Kā mūzika un mūzikas izteiksmes līdzekļi atspoguļo un rada dažādas noskaņas, tēlus un emocijas, īpaši ziemas un dabas motīvus?
2. Kā dažādi komponisti un viņu skaņdarbi (piemēram, Pēteris Vasks un Ēriks Ešenvalds) izmanto partitūru un interpretāciju, lai atklātu savas mākslinieciskās idejas?
3. Kā radošās izpaušmes, piemēram, improvizācija, vizualizācija un grupu darbs, palīdz padziļināt mūzikas izpratni un veidot personisku saikni ar mūziku?

Ko skolēni jau ir apguvuši? Skolēni ir jau iepriekš apguvuši, kā miniatūrās un dažādos žanros atspoguļot noskaņas un pārdzīvojumus, kā arī izpratuši vadmotīvu lomu mūzikā – to spēju izcelt galvenās idejas un radīt emocionālu sasaisti. Gūtā pieredze ar latviešu komponistu darbiem un to izteikto mīlestību pret dabu un dzimteni palīdz skolēniem personiskāk pievērsties ziemas tēmai, radot savu muzikālo ainavu, kas balstīta sajūtās, vērojumos un radošā iztēlē.

Ko skolēni apgūs šajā tematā? Šajā tematā skolēni apgūs, kā ar dažādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem iespējams atklāt ziemas noskaņu, klausīties un salīdzināt skaņdarbu interpretācijas. Attīstīs spēju analizēt mūziku, improvizēt un radīt savu ziemas skaņu etiķi, sasaistot to ar dzeju un vizuālo mākslu. Sadarbosies, izteiks savu viedokli, radoši darbosies un pilnveidos muzicēšanas prasmes, piemēram, dziedot dziesmas.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Pēteris Vasks "Baltā ainava"	Klausās un analizē skaņdarbu interpretācijas, atpazīst un salīdzina kopīgos un atšķirīgos elementus tā dažādās interpretācijās. Brīvi improvizē ar balsi vai instrumentiem, radot ziemas noskaņu.
2. Ēriks Ešenvalds "Ziemeļu gaismā" un "O salutaris hostia"	Klausās, iepazīst, analizē un raksturo komponista Ērika Ešenvalda multimediju simfoniju "Ziemeļu gaismā". Klausās un analizē skaņdarba "O salutaris hostia" divas interpretācijas, atpazīst atšķirības mūzikas izteiksmes līdzekļos un interpretācijā, kā arī spēj argumentēti salīdzināt abu versiju noskaņu un māksliniecisko pieeju.
3. Vilis Plūdonis "Rūķīši un Mežavecis"	Klausās un analizē dažādas Viļa Plūdoņa dzejoļa "Rūķīši un Mežavecis" interpretācijas, salīdzina muzikālos un mākslinieciskos paņēmienus un izprot, kā mūzika un skatuves izpildījums palīdz atklāt dzejas noskaņu un tēlus.

Šajā tematā skolēni dziedās dziesmu "Ziemas miers" ar Kārļa Skalbes tekstu un Austrijas mūziku, apgūstot, kā noteikt dziesmas galveno domu un noskaņu. Skolēni mācīsies saistīt tekstu ar mūziku, lai izprastu noskaņas veidošanas veidus.

1. apakštematā skolēni iepazīsies ar Pētera Vaska skaņdarbu "Baltā ainava", raksturojot ziemas noskaņas un mācoties, kā mūzikā atainot baltumu un ainavas īpašības. Klausīsies dažādu mūzikas instrumentu interpretācijas, salīdzinās to mūzikas izteiksmes līdzekļus, piemēram, tempu, dinamiku un tembru, un radoši improvizēs ziemas noskaņu grupās. Tāpat skolēni veidos komponista vizītkarti, apgūstot informācijas meklēšanas prātību un prezentāciju veidošanu.

2. apakštematā par komponistu Ēriku Ešenvaldu skolēni pētīs komponista dzīvi un daiļradi, klausīsies fragmentu no multimediju simfonijas "Ziemeļu gaismā" un analizēs, kā mūzika atspoguļo dabas fenomenus un emocionālas izjūtas. Klausoties interviju ar komponistu, apkopos svarīgākās atziņas, kā arī salīdzinās dažādu kora izpildījumu interpretācijas, attīstot klausīšanās un mūzikas analizēšanas prasmes. Skolēni arī izzinās mūzikas garīgo nozīmi un komponista ietekmi.

3. apakštematā skolēni iepazīs Jāzepa Vītola un Viļa Plūdoņa dzejoli-balādi "Rūķīši un Mežavecis" dažādos izpildījumos, analizējot tekstu un mākslinieciskos risinājumus. Skolēni radīs vizuālus tēlu attēlojumus un radoši atveidos balādi grupās, pilnveidojot sadarbības un radošās izteiksmes prasmes. Temata noslēgumā skolēni kopīgi meklēs un dziedās latviešu Ziemassvētku dziesmas, izmantojot dažādus instrumentus, radot svētku noskaņu un stiprinot kolektīvās muzicēšanas pieredzi. Šajā tematā skolēni attīstīs gan muzikālās, gan radošās, pētnieciskās un sadarbības prasmes, kā arī spēju izprast mūzikas nozīmi dažādos kontekstos.

Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam

Temata atsegums

Sasniedzamais rezultāts	Muzicē un sacer.	Klausās un analizē.
● Saklusa un analizē kopīgos un atšķirīgos elementus skaņdarbos. ● Izvēlas atbilstošus mūzikas izteiksmes līdzekļus ziemas noskaņām mūzikā.	● Dzied un ritmizē dziesmas. ● Spēlē dažādus piemērus ar Orfa instrumentiem. ● Grupā sacer mūziku un rada priekšnesumu.	● Klausās un analizē skaņdarbu noskaņu un tai raksturīgos mūzikas izteiksmes līdzekļus. ● Salīdzina vienu skaņdarbu dažādos izpildījumos.

Ceļvedis. Komponista vizītkartes veidošanas piemērs

1. Informācijas izvēle

Izveidojot vizītkarti komponistam, ir svarīgi iekļaut būtiskāko informāciju, kas atspoguļo viņa profesionālo darbību un kontaktinformāciju. Vizītkartē iekļauj šādu informāciju:

- Vārds un uzvārds
- Profesija
- Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts
- Pazīstamākie skaņdarbi

2. Dizaina izvēle

Vizītkartes dizains ir būtisks, lai radītu profesionālu un pārliecinošu pirmo iespaidu. Lūk, dažas idejas!

- Krāsas: neitrālas vai klasiskas krāsas, piemēram, melna, balta, zelta vai sudraba.
- Fonts: elegants un viegli lasāms fonts (piemēram, *Times New Roman*, *Garamond*).
- Kompozīcija: simetriska un līdzsvarota kompozīcija, lai izceltu svarīgāko informāciju.
- Grafiskie elementi: iespējams pievienot nelielu klavieru, nošu vai kādu citu attēlu, kas raksturo komponista darbību.

3. Izdrukas kvalitāte

Lai vizītkarte izskatītos profesionāli un kvalitatīvi, ir svarīgi izvēlēties augstas kvalitātes materiālus un drukas tehnoloģijas. Šeit ir daži padomi:

- Materiāls: biezs un izturīgs papīrs, piemēram, kartons vai speciālais vizītkaršu papīrs.
- Druka: augstas izšķirtspējas druka, lai nodrošinātu skaidru un precīzu tekstu un grafiku.
- Laminēšana: apsveriet iespēju laminēt vizītkarti, lai tā būtu izturīgāka un izskatītos eleganti.

4. Izplatīšana

Kad vizītkarte ir izgatavota, to var izplatīt dažādos veidos, lai nodrošinātu, ka komponista vārds un viņa darbi kļūst plašāk pazīstami. Ieteicams vizītkartes pasniegt:

- klases pasākumos, kas veltīti komponista daiļrades iepazīšanai;
- koncertos, kuros skan konkrētā komponista mūzika.

Vizītkartes izveide komponistiem ir lielisks veids, kā godināt viņu mantojumu un veicināt izpratni par viņa nozīmīgo ieguldījumu mūzikā.

Uzdevumi/vingrinājumi

1. Dziedi dziesmu "Ziemas miers" ar Kārļa Skalbes tekstu un Austriņas mūziku!

1.1. Kāda ir dziesmas galvenā doma?

1.2. Kādi mūzikas izteiksmes līdzekļi (temps, dinamika, melodija, ritms u. c.) rada noskaņu "Ziemas miers", kā tas ir minēts dziesmas nosaukumā?

Ziemas miers

Kārlis Skalbe

Austriņa

Stāstoši, sirsnīgi

Tas bal-tais zie-mas miers, kas ies-līd is-ta-bā, no

6

snie-ga lau-kiem rī-ta klu-su-mā. Tas bal-tais zie-mas miers, kas ie-slīd is-ta-

13

-bā, no snie-ga lau-kiem rī-ta klu-su-mā.

2. Ir tā kā Die - va miers, tur aug - stī - bā, kur

balto spār - nus klu - si glau - du - ši, uz ce - ļiem eņ - ģe - ļi stāv gal - vas lie - ku - ši, — uz

ce - ļiem eņ - ģe - ļi stāv gal - vas lie - ku - ši.

Dziesmas galvenā doma	Noskaņa

VĀRDNĪCA

Galvenā doma (arī pamatdoma) – galvenā, nozīmīgākā doma (piemēram, tekstā, mākslas darbā); arī ideja

1. Pēteris Vasks "Baltā ainava"

Autora foto
Foto iedvesmai

1. Kā tu raksturotu ziemu un tās noskaņas?

1.1 Uzraksti, ar ko tev asociējas ziema un kādas noskaņas tā raisa?

**Ziemas
asociācijas**

- 1.2 Iztēlojies, ka tu esi komponists!
Tev ir jāsacer skaņdarbs, kas atainotu ziemu un tās noskaņas!
- 1.3 Kādus mūzikas izteiksmes līdzekļus izmantosi,
lai ziemu un tās noskaņas atainotu mūzikā?
- 1.4 Uzraksti un īsi raksturo tos mūzikas izteiksmes līdzekļus, kurus izmantosi savā skaņdarbā!
Ko katrs mūzikas izteiksmes līdzeklis atainos?

Tavs ziemas un noskaņu skaņdarbs

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums
Piemērs: Temps	Piemēram, ātrs temps skaņdarbā atainos stipru sniegputeni.

2. Kas ir ainava mūzikā?

Ko mūzikā var iztēloties kā ainavu?

Vai esi kādreiz klausījies mūziku un iztēlojies dabu, kalnus, jūru vai sniegu?
Dažreiz mūzika var izklausīties kā dabasskats – to sauc par **ainavu mūzikā**.

2.1 Kā, tavuprāt, mūzikā var atainot “balto krāsu”?

Kā ar mūziku atainot baltumu – piemēram, sniegu vai gaismu?

Padomā – kā izklausās klusa, mierīga, “balta” mūzika?
Varbūt tā ir lēna, klusa un ar augstām skaņām,
ko spēlē flauta vai cits mūzikas instruments?

2.2 Padomā un uzraksti savu variantu, kā atainot “baltumu/balto krāsu” mūzikā!

3. Klausies komponista Pētera Vaska skaņdarbu “Baltā ainava” interpretācijas! Izpildi prasīto!

1. interpretācija: (“Baltā ainava” akordeona izpildījumā)

2. interpretācija: (“Baltā ainava” klavieru izpildījumā)

3.1. Raksturo skaņdarba “Baltā ainava” mūzikas izteiksmes līdzekļus!

3.2. Salīdzini abus skaņdarbus! Kā mainās noskaņa?

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	1. versija	2. versija
Temps		
Dinamika		
Tembrs		
Ritms		
Melodija		
Atskaņotājsastāvs		

2.3 Sadalieties grupās!

Improvizējiet ziemas noskaņu – skaņu gleznu!
Izmantojiet doto **stratēģiju**!

2.4 Lai veiktu uzdevumu, jums būs nepieciešama jūsu balss, Karla Orfa instrumentārijs un viedtālrunis, lai ierakstītu skaņu gleznu.

1

Grupā izdomājiet un izvirziet skaņu gleznas galveno ideju vai tēlu!

2

Kad galvenā ideja vai tēls ir izdomāts, tad sagatavojiet visu nepieciešamo, lai veiktu uzdevumu: viedtālrunis, K. Orfa instrumentārijs.

3

**Sāciet veidot skaņu gleznu!
Aizveriet acis! Brīvi izvēlieties zilbes!**

4

**Izmantojiet dažādas skaņas!
Dziediet klusināti, bet mainiet dinamiku un izjūti noskaņu!**

5

**Kad ar skaņām esat izmēģinājuši, tad pievienojiet
noskaņai atbilstošu Orfa instrumentāriju!**

6

**Atkārtojiet skaņu gleznu, izmantojot gan balsi, gan instrumentāriju!
ierakstiet skaņu gleznu viedtālrunī!**

VĀRDNĪCA

Stratēģija – plāns/soļi, kāda mērķa sasniegšanai

Improvizācija – skaņdarba veidošana izpildījuma procesā
bez iepriekšējās sagatavošanās

4. Izveido komponista Pētera Vaska vizītkarti!

Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

4.1. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

5. Izvēlies sev tuvu ziemas noskaņu skaņdarbu!

5.1. Noklausies skaņdarbu!

Autora foto

Foto iedvesmai

Ziemas noskaņas skaņdarbs ir tāds skaņdarbs, kas liek tev iztēloties ziemu. Klausoties tu vari sajūst, kā būtu, piemēram:

- iet pa sniegotu mežu,
- dzirdēt sniegpārslas krītam,
- skriet pa sniegu vai
- svinēt Ziemassvētkus.

5.2. Vizualizē izvēlēto skaņdarbu zīmējumā!

5.3. Vizualizācijai vari izmantot sev pazīstamus tiešsaistes rīkus un izveidot digitālu zīmējumu.

VĀRDNĪCA **Vizualizēt** – panākt, ka kaut kas kļūst uztverams ar redzi.

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

6. Apkopo iegūto informāciju par interpretāciju un improvizāciju no vārdnīcām vai citiem avotiem un ieraksti to skolēna vārdnīcā! Papildini vārdnīcu ar savām atziņām par interpretāciju un improvizāciju!

Interpretācija	
Improvizācija	

2. Ēriks Ešenvalds "Ziemeļu gaismā" un "O salutaris hostia"

Attēls no Imic.lv

Ēriks Ešenvalds ir pazīstams latviešu komponists, kurš trīs reizes saņēmis Lielo mūzikas balvu. Komponists balvas ieguva par jaunām, spilgtām kompozīcijām kora mūzikā, operu „Augļu koks” un multimedijālo simfoniju „Ziemeļu gaismā” (2015). Komponista jaunākie kompozīcijas pasūtījumi ir no lieliem simfoniskajiem orķestriem ASV un Lielbritānijā, kā arī opera „Iemūrētie” Latvijas Nacionālajā operā.

Ēriks Ešenvalds ir ļoti populārs kā kormūzikas komponists un sadarbojas ar koriem visā pasaulē – no Lielbritānijas līdz Japānai, no Dienvidāfrikas līdz ASV, Austrālijai un Kanādai. Viņa mūzika bieži tiek ierakstīta un atskaņota koncertos un citos nozīmīgos pasākumos Latvijā un ārpus tās.

1. Izveido komponista Ērika Ešenvalda vizītkarti!

Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

- 1.1. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

2. Klausies fragmentu (ievaddaļu) no Ērika Ešenvalda multimediālās simfonijas “Ziemeļu gaismā”!

Fotogrāfes
Justīnes
Borozdinas
attēls

Fragmenti “Ziemeļu gaismā” (sākuma daļa no 00.00 līdz 02.00)

- 2.1. Ko pats komponists saka par šo sākuma ievaddaļu?
Ar kādiem mūzikas izteiksmes līdzekļiem komponists atveido šo izbrīnu un sajūtu, ieraugot “Ziemeļu gaismu”?
- 2.2. Uzraksti, kādi mūzikas izteiksmes līdzekļi spilgti ataino emocijas, ieraugot “Ziemeļu gaismu”!
Īsi raksturo tos!

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums

2.3. Kā tu raksturotu, kas ir “Ziemeļu gaismā”?

2.4. Kā tu mūzikā atveidotu “Ziemeļu gaismu”?

Kas varētu atskaņot skaņdarbu?	
Kāds būtu skaņdarba raksturs?	
Kādi mūzikas izteiksmes līdzekļi atainotu “Ziemeļu gaismu”?	
Kā šie mūzikas izteiksmes līdzekļi palīdzētu atainot “Ziemeļu gaismu”?	

VĀRDNĪCA

Multimediāls – tāds, kurā izmantotas multivides (foto, video un audio) iespējas.

3. Klausies interviju ar komponistu Ēriku Ešenvaļdu par multimediju "Ziemeļu gaismu!"
Atbildi uz jautājumiem!
Atbildes saklausī intervijā!

Intervija ar komponistu Ēriku Ešenvaļdu

Jautājums	Atbilde
1. Kā sākas stāsts par "Ziemeļu gaismu"?	
2. Ko apkopojusi simfonija "Ziemeļu gaismā"?	
3. Uz ko cer komponists, ka "Ziemeļu gaismā" iedvesmos?	

- 3.1. Uzraksti vienu kopīgu atziņu no visām iegūtajām atbildēm un sniegtās informācijas intervijā!

MANA ATZIŅA

VĀRDNĪCA

Atziņa – secinājums, uzskats (kas radies pētījumu, novērojumu vai pieredzes rezultātā); atzinums

4. Izlasi ziņu!

Padomā, sameklē un uzraksti, ko nozīmē "O salutaris hostia" teksta tulkojums un, tavuprāt, kāpēc daudzi vēlas izpildīt šī komponista mūziku?

Ziema ir arī miera un klusuma laiks, kad cilvēki vairāk aizdomājas par garīgām lietām. Komponists Ēriks Ešenvalds ir uzrakstījis skaņdarbu "**O salutaris hostia**"*

Daudzi kori labprāt atskaņo Ē. Ešenvalda skaņdarbus ne tikai Latvijā, bet arī ārpus Latvijas robežām.

*"O salutaris hostia" tulkojums:

"Ak, pestījošais upurī" vai arī "Ak, pestījošā upura dāvana"

Šī frāze nāk no latīņu teksta "O salutaris hostia", kur "**hostia**" nozīmē upuri, un "**salutaris**" – pestījošs vai glābjošs. Tulkojuma izvēle var būt atkarīga no liturģiskā vai poetiskā konteksta, bet abas versijas ir lietojamas.

Kāda ir " O salutaris hostia " galvenā doma?	Kāpēc daudzi vēlas izpildīt šī komponista mūziku?

5. Klausies un salīdzini divas Ērika Ešenvalda "O salutaris hostia" interpretācijas!
Salīdzini dotos mūzikas izteiksmes līdzekļus, kā arī papildini ar saviem!

1. interpretācija (vokālā grupa "Latvian Voices")

2. interpretācija (Kembridžas koris "Trinity Colleges")

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Vokālās grupas " Latvian Voices " izpildījums	Kembridžas kora " Trinity Colleges " izpildījums	Kopīgais
Temps			
Dinamika			
...			
...			
...			
...			
...			

3. Vilis Plūdonis "Rūķīši un Mežavecis"

1. Pēc atslēgvārdiem – "Rūķīši un Mežavecis", Latvijas Nacionālais teātris – sameklē internetā aktieru atveidoto video balādei "Rūķīši un Mežavecis"!

1.1 Lai labāk izprastu tekstu un veiktu nākamo uzdevumu, iepazīstiet tekstu, izmantojot doto stratēģiju!

Solis	Mērķis	Darbības/uzdevumi
1. Sagatavošanās	Radīt skolēnos interesi un aktualizēt ziemas tematiku.	Uzdodiet ievirzošus jautājumus: ● Ko tu dari ziemā? ● Vai tu esi spēlējis sniega kaujas? ● Tavuprāt, kas ir Mežavecis, un kāds tas varētu būt? Skolēni zīmē vai apraksta vienu darbību (vai lietu), kas viņiem patīk ziemā.
2. Teksta lasīšana ar izpratni	Iepazīties ar tekstu un izprast tā saturu.	Skolotājs (var arī būt kāds skolēns vai skolēnu grupa) lasa tekstu ar izteiksmi, skolēni klausās. Pēc katras daļas tiek uzdoti vienkārši jautājumi. Skolotājs kopā ar skolēniem noskaidro nesaprotamus vārdus ar attēliem, kartītēm vai citu uzskatāmu paņēmieni.
3. Teksta uzdevumu izpilde	Nostiprināt sižeta izpratni, vārdu krājumu, tēlaino valodu.	Tiek sagatavoti uzdevumi, kuros: ● pareizā secībā sakārto notikumus; ● savieno vārdu ar skaidrojumu; ● apvelk atbilstošos vārdus, kas raksturo tekstu; ● atrod, uzraksta vai pasvītro vārdus, kas raksturo tēlus, teksta galveno domu.
4. Radošais uzdevums	Izmantot tekstu radoši, pārveidot vai radīt pašiem.	Zīmē savu darbību secību no teksta. Lasa tekstu lomās un izspēlē to.
5. Refleksija un atgriezeniskā saite	Novērtēt izpratni par apgūto tekstu.	Īsa aptauja – ko jaunu uzzināji? Kādi bija galvenie tēli? Kādas bija galvenās darbības? Jautājumi par to, kas izdevās/neizdevās, kas bija interesantākais.

1.2. Klausies, vēro, seko līdzi tekstam un uzraksti, kādas un kā darbības balādē tiek atveidotas un raksturotas!

"Rūķīši un Mežavecis"	Latvijas Nacionālā teātra izpildījums	Vokālās grupas "Kosmos" izpildījums
Uz visiem kokiem mežā jauns guļ sniegs. Un skaņas mīkstas, it kā sniegu apvēlušās veļas. Nu sila rūķīšiem būs gan ko pikoties, Rau, rau, kur tie iz paegļiem jau ceļas!		
Olektgari vīriņi, Sprīdi gari uzači, Baltu tāšu micītes, Brūnu sūnu biksītes.		
Divi pulkos stājas, Ņirb pa gaisu kājas. Sniega vāli veļas, Skanšu kalni ceļas.		
Šņāc bumbas tvirtas, Plīvo matu cirtas. Klaigas un brēka: Jemas, cik spēka.		
Kā vaigā zied tvīksme! Kāds prieks! Kāda liksme! Hallo! Heidā! Bravo! Urrā! Te rupja balss no meža malas sauc: "Tas tak par daudz! Vai tā jūs manim kāršat spilvīņas? Un tinat tāstiņas? Un gaiņājat no mājām žagatas?... Tik blēņas jums un niekošanās rūp, – Tūlīt uz Lāčupurvu lasīt lāčsūnas!"		
To dzirdot, pikotājies skrien un klūp, Kur kurais patapdams. Cits paegļu pudurā, Cits koka dobumā, Cits rudzrugāju rudens aparā.		
Un lielās, zaļās acis bolīdams Un teterkāpostus tiem visiem solīdams, Lien Mežavecis atkal meža biezumā.		
Un atkal tukšs un kluss ir klajumā. Tik, iztraucēts no trača negantā, Pa lauku laukiem zaķis aizlīnkā...		

2. Klausies, vēro un analizē vokālās grupas “Kosmoss” ēnu teātra versiju par V. Plūdoņa dzejoļa “Rūķīši un Mežavēcis” atveidojumu!

2.1. Turpini strādāt iepriekšējā uzdevumā un papildini tabulu, raksturojot, kā tiek atveidota katra dzejoļa daļa!

Ēnu teātris vokālās grupas “Kosmoss” izpildījumā

2.2. Raksturo, kas kopīgs un kas atšķirīgs abiem izpildījumiem!

Kopīgais	Atšķirīgais

3. Klausies komponista Jāzepa Vītola dziesmu “Rūķīši un Mežavēcis” Latvijas Radio kora izpildījumā!

“Rūķīši un Mežavēcis” (Latvijas Radio koris)

3.1. Uzzīmē vai, izmantojot digitālos rīkus, radi kāda “Rūķīši un Mežavēcis” tēla variantu, piemēram, “Dusmīgais Mežavēcis” vai “Draiskie rūķīši”!
Demonstrējiet klasē savu veikumu!

PAVEIC VAIRĀK!

3.2. Sadalietis grupās!

1.	Brīvi, pēc jūsu izvēles, atveidojiet visu balādi! Izdomājiet un izvirziet vērtēšanas kritērijus!
2.	Piemēram, uzņemiet videomateriālu (līdzīgi, kā to darījis Latvijas Nacionālais teātris) vai izmantojiet iepriekš zīmētos tēlus (fotogrāfijās) vai kādā citā radošā veidā!
3.	Demonstrējiet savu veikumu!
4.	Izveidojiet digitālu balsošanu, lai noskaidrotu dzejoļa atveidotāju uzvarētāju grupu! Neaizmirstiet ņemt vērā vērtēšanas kritērijus!

Mums izdevās _____

Mums jāuzlabo _____

4. Radiet un piedzīvojiet klasē Ziemassvētku noskaņu, dziediet mīļākās Ziemassvētku dziesmas!

4.1. Sameklējiet savas mīļākās latviešu Ziemassvētku dziesmas!

4.2. Ievietojiet visas dziesmas kopīgā izlozes grozā!

4.3. Lozējiet un dziediet Ziemassvētku dziesmas!

4.4. Papildiniet priekšnesumus ar dažādiem pieejamajiem mūzikas instrumentiem!

Skolēna pašnovērtējuma lapa

5. Iepazīsties ar temata SR!

5.1 Veic pašnovērtējumu par temata apguvi!

5.2. Uzraksti, kādās darbībās labāk izdevās rast izpratni par ziemas noskaņām mūzikā!

- 1 – nepieciešama skolotāja vai klasesbiedra palīdzība
- 2 – nepieciešama atgāzne
- 3 – protu labi bez skolotāja palīdzības un bez atgātnes
- 4 – protu ļoti labi, varu palīdzēt citiem

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniegtos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Saklausu un analizēju kopīgos un atšķirīgos elementus skaņdarbos. Demonstrēju medijpratības prasmes darbā ar tekstu.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Izvēlos atbilstošus mūzikas izteiksmes līdzekļus ziemas noskaņām mūzikā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Realizēju savu radošo ideju. Pāru darbā vai grupā saceru stāstu, improvizēju, piedalos iestudēšanā un priekšnesumā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratni par komponista Pētera Vaska "Balto ainavu" guvu:	☐ klausoties skaņdarbus un pārrunājot ar klasesbiedriem; ☐ padziļinātāk analizējot skaņdarbu interpretācijas; ☐ salīdzinot mūzikas elementus; ☐ improvizējot ar balsi vai mūzikas instrumentiem.
Izpratni par komponista Ērika Ešenvalda simfoniju "Ziemeļu gaismā" guvu:	☐ klausoties interviju vai skaņdarbu; ☐ padziļinātāk analizējot skaņdarbu.
Izpratni par "Rūķīšiem un Mežaveci" guvu:	☐ klausoties dzejoli un raksturojot to; ☐ skatoties ēnu teātri un raksturojot to; ☐ klausoties skaņdarbu un darbojoties radoši.
Grūtības tematā sagādāja:	☐ skaņdarbu analizēšana; ☐ mūzikas elementu salīdzināšana; ☐ improvizēšana; ☐ skaņdarbu raksturošana; ☐ radošā darbība.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnika
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	---

Reinis Maurītis

9.5. Opera 19. gadsimtā

Metodiskie ieteikumi skolotājam

Ieteicamais laiks temata apguvei: 4 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Kā tautas mūzika un sava laika sabiedriskie notikumi ietekmējuši 19. gs. operas saturu?

Temata apguves mērķis: Pētīt, kādā veidā 19. gs. opermūzikā tiek atspoguļoti līdzcietības, brīvības, uzticības motīvi; atklāt, kā opermūzika sasauca ar tautas mūzikai raksturīgajām intonācijām.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Temats palīdz skolēniem izprast operas kā mūzikas žanra būtību, tās emocionālo spēku un vēsturisko nozīmi. Darbojoties ar Džuzepes Verdi un Žorža Bizē daiļradi, skolēni attīsta prasmi klausīties un analizēt klasisko mūziku, atpazīt vadmotīvus, analizēt tēlus un mūzikas valodas elementus. Tematā ietvertie uzdevumi rosina kritiski domāt, sadarboties, radoši izpausties gan muzikāli, gan vizuāli. Tas palīdz attīstīt muzikālo gaumi un emocionālo inteliģenci, kā arī iepazīt Eiropas kultūras mantojumu.

Izpētes jautājumi

1. Kā tautas mūzika ietekmēja 19. gadsimta operu, un kā tas skan šajās operās?
2. Kā 19. gadsimta sabiedrībā notiekošie svarīgie notikumi un vērtības parādās operas sižetos un mūzikā?
3. Kā ar mūzikas izteiksmes līdzekļu palīdzību tiek atklātas operas varoņu rakstura īpašības un viņu jūtas, piemēram, uzticība, brīvība vai skumjas?

Ko skolēni jau ir apguvuši? Skolēni jau iepriekš ir apguvuši prasmes atpazīt un raksturot mūzikas noskaņu, raksturot tās izteiksmes līdzekļus un saskatīt mūzikas saistību ar kultūru un tautas identitāti. Skolēni ir analizējuši īsus mūzikas fragmentus, izpratuši melodijas attīstību un formas vienkāršākās struktūras, kā arī apguvuši prasmi saklausīt atkārtojošās tēmas un motīvus mūzikā. Šīs prasmes palīdz skolēniem padziļinātāk izprast operas būtību – analizēt tēlus, atpazīt vadmotīvus, saklausīt un atpazīt emocijas un izprast mūzikas saistību ar sižetu un vēstījumu. Tas dod iespēju ar lielāku pārliecību klausīties un izprast 19. gadsimta operu, pētīt tās dramaturģiju un muzikālo izteiksmi.

Ko skolēni apgūs šajā tematā? Šajā tēmā skolēni apgūs, kas ir opera un kā tā veidojas; iepazīs 19. gadsimta nozīmīgākos komponistus – Džuzepi Verdi un Žoržu Bizē – un viņu slavenākās operas “Rigoletto” un “Karmenu”. Skolēni mācīsies atpazīt un raksturot vadmotīvus, analizēs tēlus un to muzikālo raksturojumu, salīdzinās dažādus mūzikas fragmentus un noskaņas. Skolēni darbosies radoši – veidos vizuālos materiālus, muzicēs, dziedās un diskutēs par operas saturu, mūzikas valodu un vērtībām.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Džuzepe Verdi. Opera "Rigoletto"	Meklē, apkopo un prezentē informāciju par komponistu un operu; klausās, analizē un salīdzina operas mūzikas fragmentus; raksturo operas tēlus un noskaņu; izstrādā vizuālus materiālus un formulē secinājumus par operas saturu un mūziku; muzicē un dzied operas fragmentus.
2. Žoržs Bizē. Opera "Karmena"	Meklē, apkopo un prezentē informāciju par komponistu un operu; analizē operas sižetu un tēlus; klausās un raksturo uvertīras vadmotīvus; ritmizē un muzicē operas fragmentus; salīdzina dažādus operas reklāmas fragmentus; formulē atziņas par operas saturu un mūziku.

Temata apguves procesā skolēni iepazīsies ar komponistiem Džuzepi Verdi un Žoržu Bizē, apkopojot svarīgāko informāciju par viņu dzīvi un darbiem. Skolēni pētīs operas "Rigoletto" un "Karmena" saturu, sadalot to pa cēlieniem un grupās veidojot vizuālus materiālus, kas atspoguļo galvenos notikumus, tēlus un operas idejas. Skolēni klausīsies un analizēs operu uvertīras un svarīgākos mūzikas fragmentus, īpaši pievēršot uzmanību vadmotīviem, to noskaņai, ritmam un dinamiskajām izpausmēm. Skolēni salīdzinās dažādus mūzikas fragmentus un veidos secinājumus par to, kā mūzika atklāj operas varoņu raksturus un operas noskaņu. Skolēni dziedās un muzicēs, izmantojot operas fragmentus, attīstot muzikālās prasmes. Paralēli iepriekš minētajām darbībām – analizēs arī operu reklāmas un diskutēs par to, kā dažādos veidos var interpretēt operas saturu un tēmas. Visbeidzot, skolēni formulēs savas atziņas un reflektēs par apgūto, attīstot kritisko domāšanu un izpratni par 19. gadsimta operu mākslu.

Ceļvedis. Komponista vizītkartes veidošanas piemērs

1. Informācijas izvēle

Izveidojot vizītkarti komponistam, ir svarīgi iekļaut būtiskāko informāciju, kas atspoguļo viņa profesionālo darbību un kontaktinformāciju. Vizītkartē iekļauj šādu informāciju:

- Vārds un uzvārds
- Profesija
- Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts
- Pazīstamākie skaņdarbi

2. Dizaina izvēle

Vizītkartes dizains ir būtisks, lai radītu profesionālu un pārliecinošu pirmo iespaidu. Lūk, dažas idejas!

- Krāsas: neitrālas vai klasiskas krāsas, piemēram, melna, balta, zelta vai sudraba.
- Fonts: elegants un viegli lasāms fonts (piemēram, *Times New Roman*, *Garamond*).
- Kompozīcija: simetriska un līdzsvarota kompozīcija, lai izceltu svarīgāko informāciju.
- Grafiskie elementi: iespējams pievienot nelielu klavieru, nošu vai kādu citu attēlu, kas raksturo komponista darbību.

3. Izdrukas kvalitāte

Lai vizītkarte izskatītos profesionāli un kvalitatīvi, ir svarīgi izvēlēties augstas kvalitātes materiālus un drukas tehnoloģijas. Šeit ir daži padomi:

- Materiāls: biezs un izturīgs papīrs, piemēram, kartons vai speciālais vizītkaršu papīrs.
- Druka: augstas izšķirtspējas druka, lai nodrošinātu skaidru un precīzu tekstu un grafiku.
- Laminēšana: apsveriet iespēju laminēt vizītkarti, lai tā būtu izturīgāka un izskatītos eleganti.

4. Izplatīšana

Kad vizītkarte ir izgatavota, to var izplatīt dažādos veidos, lai nodrošinātu, ka komponista vārds un viņa darbi kļūst plašāk pazīstami. Ieteicams vizītkartes pasniegt:

- klases pasākumos, kas veltīti komponista daiļrades iepazīšanai;
- koncertos, kuros skan konkrētā komponista mūzika.

Vizītkartes izveide komponistiem ir lielisks veids, kā godināt viņu mantojumu un veicināt izpratni par viņa nozīmīgo ieguldījumu mūzikā.

Uzskates līdzeklis

"Džuzepes Verdi operas "Rigoletto" saturs"

DARBOJOŠĀS PERSONAS

Mantuļas hercogs
Nerrs Rigoletto
Rigoletto meita Džilda
Slepkava Sparafučile

Sparafučiles māsa
Magdalēna
Grāfs Monterone
Guvernante Džovanna

1. cēliens

Līksmi svētki hercoga pilī. Hercogs, bezrūpīgs dzīves baudītājs, stāsta par kādu skaistuli, ko redzējis baznīcā. Sievietes vārdu viņš nezina, taču zina to, ka pie viņas katru vakaru viesojas kāds svešinieks. Hercogs par katru cenu vēlas viņu redzēt vēlreiz un pavedināt, bet tad starp sanākušajiem viesiem ierauga grāfiņi Čeprāno ar laulāto draugu. Hercogs sāk viņai izrādīt uzmanību un uzaicina sekot uz saviem apartamentiem. Novērojis šo ainu, Rigoletto ņemas izsmiet grāfu, bet tas zvēr atriebties. Pa šo laiku Marullo pastāsta viesiem, ka Rigoletto ir slepena mīļākā.

1. cēliens

Balle kļūst vētraināka. Tās kulminācijas brīdī ierodas grāfs Monterone un apvaino hercogu savas meitas goda laupīšanā. Rigoletto apsmej pazemoto tēvu, bet tas nolād Rigoletto un hercogu. Svētki ir beigušies.

Tumša ieliņa. Rigoletto ir noraizējies par Monterones lāstu. Viņš satiek pasūtījuma slepkavu Sparafuči, kurš viņam piedāvā savus pakalpojumus. Sākumā Rigoletto piedāvājumu noraida, taču tad saprot, ka abi ir līdzīgi – slepkavam ir ass zobens, bet viņam pašam – asa mēle.

Mājās Rigoletto gaida meita Džilda. Viņa lūdz, lai tēvs atklāj viņas izcelsmi, taču Rigoletto ir izvairīgs. Džilda vērsas pie guvernantes Džovannas un pastāsta, ka baznīcā satikusi glītu vīrieti un viņā iemīlējusies. Pēkšņi parādās pārgērbies hercogs un atzīstas Džildai jūtās. Palikusi vienatnē, Džilda sapņo par tikko iepazīto mīloto. Pa to laiku galminieki dārzā gatavojas Rigoletto mīlākās nolaupīšanai. Kad parādās Rigoletto, viņi paziņo, ka grasās nolaupīt blakus namā dzīvojošo grāfiņu Čeprāno. Rigoletto vēlas iesaistīties un ļauj, lai galminieki aizsien viņam acis. To, ka ticis maldināts, viņš saprot pārāk vēlu. Džilda jau ir prēm.

2. cēliens

Kādā pils zālē hercogs žēlojas par Džildas pazušānu. Ierodas Marullo un paziņo par Rigoletto mīlākās nolaupīšanu un to, ka viņa tagad atrodas pilī. Zālē ienāk Rigoletto. Galminieki viņu vēro ar ļaunu prieku, taču Rigoletto izliekas, ka nekas nav noticis. Tad viņš sabrūk un prasa atdot meitu.

Parādās Džilda un asarām acīs pastāsta, ka hercogs viņu pavedis. Rigoletto aizdzen galminiekus, lai paliktu ar meitu divatā. Pēc īsa brīža ceļā uz cietumu zāli šķērso nežēlastībā kritušais Monterone.

Rigoletto zvēr atriebties – nogalināt goda laupītāju.

3. cēliens

Nolaista naktsmītne nomaļā vietā. Te dzīvo Sparafučile un viņa māsa Magdalēna, kura palīdz brālim laupīšanā un slepkavošanā. Ierodas hercogs, pieprasa vīnu un izklaidējas ar Magdalēnu. Apskurbis viņš uzsāk dziesmiņu par sieviešu nepastāvīgumu. Rigoletto ar meitu to vēro no ārpuses. Džilda aptver, ka hercogs ir neuzticīgs, taču turpina viņu mīlēt.

Sparafučile pieprasa Rigoletto pusi no naudas par plānoto slepkavību, un abi vienojas, ka liķis tiks izsniegts maisā. Rigoletto pavēl Džildai pārgērbties par vīrieti, doties uz Veronu un gaidīt viņu tur.

Hercogs dodas pie miera. Magdalēna, iedegusies mīlestībā, lūdz brālim viņu apžēlot. Sparafučile nepiekrīt. Tad Magdalēna ierosina nogalināt nākamo viesi, kas klauvēs pie durvīm. Sarunu slepus noklausās Džilda, kura nav ņēmusi vērā tēva rīkojumu. Viņa vēlas paglābt hercogu un nolemj mirt viņa vietā.

Atgriežas Rigoletto un saņem maisu ar liķi. Priekā par nodoma izdošanos viņš noslīgst zemē, taču tad atskan grāfa dziedāšana. Ļaunā priekšnojautā Rigoletto atver maisu un ierauga tajā mirstošo meitu. Monterones lāsts ir piepildījies.

Uzskates līdzeklis

"Žorža Bizē operas "Karmena" saturs"

Operas librets veidots pēc Prospera Merimē noveles "Karmena".

Darbojošās personas:

Karmena – čigāniete
Hosē – sardzes kareivis
Hosē līgava Mikaēla
Toreadors Eskamiljo
Seržants Morales
Kapteinis Cuniga
Fabrikas strādnieces
Kontrabandisti

Ž. Bizē. "Karmena". 1. cēliens. 1875. gads, litogrāfija

1. cēliens

Tabakas fabrikas priekšā seržants Morales un sardzes kareivji vēro garāmgājējus. Ierodas Mikaēla, viņa grib satikt savu līgavaini Hosē. Seržants sola, ka Hosē drīz ieradīsies, Mikaēla aiziet. Mainoties sardzei, ierodas Hosē un Morales viņam pastāsta, ka satīcis Mikaēlu.

Noskan fabrikas zvans. Vīrieši pulcējas ap strādniecēm, kuras atgriežas darbā pēc pusdienas pārtraukuma.

Karmena tiek sagaidīta ar gaviļēm. Viņa paziņo, ka mīla nepakļaujas nekādiem likumiem. Tikai viens vīrietis nepievērš viņai uzmanību – tas ir Hosē. Karmena met viņam ar ziedu. Sievietes nozūd fabrikā, pūlis izklīst.

Atgriežas Mikaēla. Viņa sargkareivim Hosē atvedusi vēstuli no mātes. Kad viņš sāk to lasīt, meitene samulsusi aizbēg. Vēstulē māte lūdz Hosē apprecēt Mikaēlu.

No fabrikas atskan cīņas troksnis. Ārā izsteidzas meitenes. Karmena sastrīdējusies ar kādu darba biedreni. Otra sieviete ir ievainota. Karmena atsakās atbildēt uz jautājumiem par notikušo. Kapteinis Cuniga liek Hosē sasiet un aizvest Karmenu uz cietumu. Karmena pārlicina Hosē, lai tas palaistu viņu vaļā. Hosē atsien virves. Karmena pamet cietumu un strauji nozūd. Hosē tiek apcietināts.

2. cēliens

Karmena un viņas draudzenes tavernā izklaidē Cunigu un citus virsniekus. Cuniga pastāsta Karmenai, ka Hosē šodien atbrīvots. Ienāk toreadors Eskamiljo. Pūlis viņam uzgavilē. Viņš stāsta par savu aizraujošo profesiju – pēc veiksmīgām cīņām netrūkst arī daiļā dzimuma uzmanības.

Kad virsnieku kompānija ir aizgājusi, parādās kontrabandisti. Viņi vēlas pierunāt meitenes sadarboties. Karmenas draudzenes ir gatavas piebiedroties, taču Karmena atsakās – viņa ir iemīlējusies. Draudzenes tam netic.

Tālumā dzirdama Hosē balss. Kontrabandisti attālinās. Karmena dejo Hosē priekam, bet, atskatot taures signālam, viņam jāatgriežas kazarmās. Karmena viņu par to izsmej. Hosē parāda viņas mesto ziedu un atzīstas, ka tā gaistošā smarža spēcinājusi viņa mīlu ilgajās cietuma nedēļās. Karmena paziņo, ka viņš viņu nemīl. Ja mīlētu, tad dezertētu un būtu kopā ar viņu brīvā dzīvē. Hosē tam nav gatavs. Viņa nicinoši no viņa atsakās. Ierodas Cuniga. Greizsirdības uzplūdā Hosē viņam uzbrūk.

Atgriežas kontrabandisti un atbruņo abus cīkstoņus. Hosē vairs nav izvēles. Viņam jādezertē un jāpievienojas kontrabandistiem.

3. cēliens

Naktī pulcējas kontrabandistu banda. Daži dodas izlūkos. Karmena un Hosē strīdas. Sievietes izliek kārtis – Karmenas draudzenēm tās rāda bagātus mīļākos, savukārt Karmenai – nāvi. Atgriežas izlūki. Viņi ziņo, ka visapkārt patrulē kareivji. Karmena un draudzenes zina, kā tikt ar viņiem galā. Visi aiziet. Parādās Mikaēla. Viņai bail satikt sievieti, kura reiz viņas mīlēto vīrieti pārvērtusi noziedzniekā. Kad atskan šāviens, meitene paslēpjas. Hosē ir šāvis uz Eskamiljo. Toreadors izaicina Hosē, un viņi sāk kautiņu. Kad atgriežas Karmena un kontrabandisti, kaušļi tiek izšķirti. Aizejot Eskamiljo uzaicina visus klātesošos uz savu nākamo cīņu.

Mikaēla ir pamanīta. Viņa lūdz Hosē doties kopā pie viņa mātes. Viņš nikni atsakās, tomēr, uzzinājis, ka māte guļ uz nāves gultas, Hosē piekrīt. Viņš apsola Karmenai, ka viņi vēl satiksies.

4. cēliens

Saviļņotais pūlis sveicina cīnītāju parādi. Redzamas arī Karmenas draudzenes, viņas brīdina Karmenu, kura tagad ir kopā ar Eskamiljo, ka pūlī manīts Hosē. Karmenai nav bail.

Parādās Hosē, viņš lūdz Karmenu aizmirst pagātņi un sākt jaunu dzīvi kopā ar viņu. Karmena paziņo, ka viņu starpā viss ir beidzies. Viņa nekad nepadosies saistībām. Viņa ir dzimusi brīva un brīva arī mirs. Kad dzirdams, kā tauta uzgavilē Eskamiljo, Hosē cenšas atturēt Karmenu no tikšanās ar viņas jauno mīlāko. Niknumā sieviete norauj no pirksta gredzenu, ko Hosē reiz viņai iedevis, un nomet to viņam pie kājām. Hosē Karmenu nodur.

Uzdevumi/vingrinājumi

1. Džuzepe Verdi. Opera "Rigoletto"

1. Izveido komponista Džuzepes Verdi vizītkarti!
Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

1.1. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

2. Atsauc atmiņā, kas ir "vadmotīvs"!
Diskutējiet klasē par tematu "vadmotīvi" un aizpildiet domu karti!

VADMOTĪVI

3. Strādājiat grupās ar uzskates līdzekli "Džuzepes Verdi operas "Rigoletto" saturs"! Izmantojiet zemāk doto stratēģiju!

1. Sadaliet vai izlozējiet grupās uzskates līdzeklī ietverto operas cēlienu saturu!

2. Lasiet, pētiet operas cēlienu un izveidojiet vizuālo materiālu, kas attaino galvenos jautājumus!

Jautājumi:

- 1. Kas ir galvenie varoņi?**
- 2. Kāda ir operas galvenā ideja?**
- 3. Kāds ir operas sižeta samezglojums?**
- 4. Kādi ir uzticības, līdzcietības, brīvības motīvi?**

Demonstrējiet savus izveidotos materiālus un kopīgi iepazīstiet operas saturu!

4. Klausies komponista Džuzepes Verdi operas "Rigoletto" uvertīru! Izpildi un raksturo prasīto!

Audioieraksts – Dž. Verdi opera "Rigoletto"

Kāda ir noskaņa?	
Kādu nosaukumu tu dotu priekšspēlē skanošajam vadmotīvam?	

4.1. Salīdzini mūzikas fragmentus!

1. mūzikas fragments	Salīdzināšanas kritēriji	2. mūzikas fragments
Operas vadmotīvs		Operas sākuma posms (skan pēc uvertīras)
	Noskaņa un raksturs	
	Ritms	
	Dinamika	
	Temps	
	Dažādas intonācijas, kas raksturo skaņdarba tēlu/-us.	

4.2. Uzraksti secinājumu, kuru ieguvī, analizējot un salīdzinot abus mūzikas fragmentus!

MANS SECINĀJUMS

VĀRDNĪCA

Uvertīra – orķestra skaņdarbs, ievads operai (arī baletam, operetei, oratorijai, kantātei, svītai, drāmai u. tml)

Intonācija – vismazākā melodijas daļa, kam ir muzikālās izteiksmības nozīme; mūzikas skaņas izpildījums (ar balsi vai instrumentu).

5. Iepazīsti operas "Rigoletto" tēlu – Mantujas hercogu!

Viens no vadošajiem tēliem	
Elements operā	Raksturojums
Vārds operā	<i>Il Duca di Mantova</i> (Mantujas hercogs)
Loma	Tenors (galvenā vīriešu balss partija)
Raksturs	Vieglprātīgs, pavadinātājs, bezatbildīgs, šarmants
Motīvs	Meklē mīlas piedzīvojumus, neievēro morāles normas.
Attiecības	Pavedina Rigoletto meitu, tiekas ar daudzām sievietēm.

5.1. Kā tu raksturotu Mantujas hercogu no iepazītā operas satura?

5.2. Vai tavs raksturojums sakrīt ar tabulā minēto raksturojumu?

Pamato savu atbildi!

Ja nepieciešams, meklē papildu informāciju interneta resursos!

MANTUJAS HERCOGA RAKSTUROJUMS

6. Klausies un analizē "Hercoga dziesmiņu"!

Audioieraksts – "Hercoga dziesmiņa"

6.1. Analizē, ar kuriem mūzikas izteiksmes līdzekļiem tiek atklāta Mantujas hercoga personības iezīmes mūzikā!

Piemēri mūzikas izteiksmes līdzekļiem, kas var atklāt tēla personības iezīmes!

Melodija	Vai tēla daba ir liriska, kaislīga, rotaļīga, ļauna u. tml.?
Ritms	Punktēts ritms, sešpadsmitdaļnošu kustības = aktīvs, enerģisks vai impulsīvs; lēns = nopietns, melanholisks.
Dinamika	<i>Forte</i> (skaļi) = spēks, <i>piano</i> (klusī) = maigums, vājums u. tml.

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums (Ko tas atklāj par tēlu?)

7. Dziedi "Hercoga dziesmiņu"!

1. Mei te - nes sirs - ni - ņa kā vē - jīš mai - ga
Bur - vī - giem smai - diem so - la mums la - la mi,

5 no za - ra za - ri - ņā mū - ži - gi stai - gā.
gan raud, gan sme - jas, viss ti - kai zai - mi.

9 Dzirk - sto - šiem ska - tiem pār mums tās val - da,
C F B F/C C⁷ F

13 pie - viļ un mal - da, aiz - li - do prom.

7.1. Izmantojot doto burtu notāciju virs notīm, pievienojiet pavadījumu dziesmai ar Orfa instrumentāriju!

F	Fa
C	Do
G	Sol
A	La
B	Si bemol

8. Klausies neapoliešu tautasdziesmu "Santa Lučia"!

Audioieraksts – "Santa Lučia"

8.1. Salīdzini dziesmu "Santa Lučia" ar "Hercoga dziesmiņu"!

"Santa Lučia"	Salīdzināšanas kritērijs (Mūzikas valodas elementi)	"Hercoga dziesmiņa"
	Ritma elementi	
	Melodija	
	Mūzikas forma	
	Ar kādu/-iem mūzikas instrumentiem tiek atskaņota šī dziesma?	

VĀRDNĪCA

Ritma elementi – pulss, metrs, taktsmērs, temps, nošu ilgumi, ritma raksts

Mūzikas forma – Mūzikas forma ir mūzikas "uzbūve" vai "plāns", kas nosaka, kā dažādas skaņdarba daļas seko cita citai un atkārtojas. Tāpat kā stāstam ir ievads, vidusdaļa un nobeigums, arī mūzikai ir sava struktūra.

8.2. Uzaksti galveno secinājumu, kuru ieguvī, salīdzinot abas dziesmas!

MANS SECINĀJUMS

9. Dziedi neapoliešu tautasdziesmu "Santa Lučia"!

SANTA LUČIA
(SANTA LUCIA)

Atdzejotājs nezināms *Neapoliešu tautasdziesma*

Līgani *C*

mp 1. Jau mē-ness gai-ši spīd, grimst ze-me du - sā, man lai-va
1. Sul ma - re luc-ci - ca l'astro d'ar-gen - to, pla-ci-da

mf viegli slīd va - ka-rā klu-sā. Brauksim mēs tā-lumā, nāc ma-nā
è l'onda, prospero è il ven-to. Ve - ni-te all'agi-le barchet-ta

1. laiviņā! San-ta Lu - či - a, Santa Lu-či-a! Santa Lu-či-a!
mi - 'a! San-ta Lu - ci - a, Santa Lu-ci-a! Santa Lu-ci-a!

2. laiviņā! San-ta Lu - či - a, Santa Lu-či-a! Santa Lu-či-a!
mi - 'a! San-ta Lu - ci - a, Santa Lu-ci-a! Santa Lu-ci-a!

9.1. Izmantojot doto burtu notāciju virs notīm, pievienojiet pavādjumu dziesmai ar Orfa instrumentāriju!

9.2. Sadalieties grupās, kur viena grupa spēlē dziesmas 2. balsi, bet otra grupa dzied 1. balsi (melodiju)!

10. Izlasi ziņu!

Džuzepe Verdi bija slavens itāļu operu komponists. Viņa melodijas bija tik skaistas un viegli uztveramas, ka tās dziedāja gan Venēcijas laivinieki, gan avižu pārdevēji.

Viens no viņa zināmākajiem darbiem ir opera **"Rigoletto"**. Tā ir emocionāla un kontrastiem bagāta izrāde, kas parāda, kā valdnieks izmanto savu varu un dara, ko grib, bet vienkāršie cilvēki no tā cieš un tiek pazemoti.

Dž. Verdi attēls
no Nacionālās
enciklopēdijas

10.1. Izpildi prasīto!

Vēlreiz iepazīsties ar operas "Rigoletto" libretu (saturu)!

Raksturo operas galveno tēlu – Džildas tēvu Rigoletto!

Vēlreiz klausies un skaties operas uvertīru!

Ko šī uzveduma sākums ievada?

Noklausies Rigoletto un Džildas dziedājumu!
Dziedājums ir no 3. cēliena noslēguma (1:47:26).

Raksturo dzirdēto mūziku!
Papildini ar saviem raksturojošiem elementiem!

Ritma elementi

Melodijas intonācijas

Izpildījums

11. Uzraksti 3 atziņas (personāži, mūzikas u. tml.), kuras ieguvi par Dž. Verdi operu "Rigoletto"!

MANAS ATZIŅAS

1. _____

2. _____

3. _____

2. Žoržs Bizē. Opera "Karmena"

1. Izveido komponista Žorža Bizē vizītkarti!

Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

- 1.1. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

2. Strādājiat grupās ar uzskates līdzekli "Žorža Bizē operas "Karmena" saturs"! Izmantojiet zemāk doto stratēģiju!

1. Sadaliet vai izlozējiet grupās uzskates līdzekli ietvertos operas cēlienu saturu!

2. Lasiet, pētiet operas cēlienu un izveidojiet vizuālo materiālu, kas ataino galvenos jautājumus!

Jautājumi:

- 1. Kas ir galvenie varoņi operā?**
- 2. Kāda ir operas galvenā ideja?**
- 3. Kādas konfliktsituācijas (sarežģījumi) ir operā, un kādi ir risinājumi?**
- 4. Kādi brīvības, līdzcietības, uzticības motīvi saskatāmi operā?**

Demonstrējiet savus izveidotos materiālus un kopīgi iepazīstiet operas saturu!

3. Klausies un raksturo operas “Karmena” uvertīru un tajā ietvertos vadmotīvus!

Audioieraksts – Žorža Bizē operas “Karmena” uvertūra

Vadmotīvs	Raksturojums
Karmenas likteņa vadmotīva tēma	
Tautas svētku liksmes (koridas – vēršu cīņas) tēma	
Toreadora Eskamiljo tēma	

VĀRDNĪCA Toreadors ir vēršu cīnītājs – cilvēks, kurš piedalās vēršu cīņās.

4. Aplūko dotās tēmas! Spēlē ar Orfa instrumentāriju šīs tēmas!

1. *Allegro giocoso*

2. *Allegro, molto moderato*

4.1. Sameklē un noskaidro, ko no itāļu valodas nozīmē:

<i>Allegro giocoso</i>	
<i>Allegro, molto moderato</i>	

4.2. Uzraksti, kuru uvertīras vadmotīvu raksturo katra tēma!

1. tēma	
2. tēma	

5. Klausies Karmenas "Habaneru" un Eskamiljo dziedājumu!
Analizē mūzikas izteiksmes līdzekļus, kuri raksturo Karmenas tēlu un Eskamiljo!

Audioieraksts Karmenas "Habanerai"

Audioieraksts Eskamiljo dziedājumam

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Habaneras raksturojums	Eskamiljo raksturojums
Skatņkārtā		
Melodijas attīstība, intonācijas		
Ritma elementi (temps, taktsmērs, ritma zīmējums)		
Pavadījuma raksturs		

- 5.1. Uzraksti īsu Karmenas tēla un Eskamiljo raksturojumu!
Izmanto iepriekš aizpildīto tabulu!
Ja nepieciešams, meklē papildu informāciju citos avotos!

Karmenas un Eskamiljo raksturojums

6. Ritmizē Habaneras ritma formulu!

- 1) Doto piemēru ritmizē ar plaukstām!
- 2) Doto piemēru ritmizē ar mūzikas instrumentiem!
- 3) Izdomā vēl kādu variantu, kā izpildīt šo piemēru!

Kociņi	
Plaukstas	
Trijstūris	

- 1) Doto piemēru ritmizē ar plaukstām!
- 2) Doto piemēru ritmizē ar mūzikas instrumentiem.
Kādi instrumenti būs nepieciešami?
- 3) Izdomā vēl kādu variantu kā izpildīt šo piemēru!

7. Aplūko doto nošu piemēru!
Atbildi uz jautājumiem!

Kāds ir taktsmērs?	
Kāda ir tonalitāte?	
Kādas ritma grupas visbiežāk sastopamas?	
Raksturo 1. balsi un 2. balsi! Kas kopīgs un kas atšķirīgs?	

7.1. Ritmizē divbalsīgi Karmenas dziedājuma tēmu!

- 1. balss ritmizē iepriekš apgūto pavadījuma ritma formulu.
- 2. balss ritmizē Habaneras melodiju, izmantojot atšķirīgu skanošo žestu vai sitaminstrumentu.
- Izdomāriet savu variantu, kā atskaņot doto piemēru!

8. Noskaties 2 reklāmas fragmentus operai "Karmena"!
Salīdzini abus fragmentus!

1. reklāmas fragments no Latvijas Nacionālās operas	Kopīgais	2. reklāmas fragments no <i>The Royal Opera</i>
Atšķirīgais		Atšķirīgais

9. Uzraksti 3 atziņas (personāži, mūzikas u. tml.), kuras ieguvu par Ž. Bizē operu "Karmena"!

MANAS ATZIŅAS

- _____
- _____
- _____

Skolēna pašnovērtējuma lapa

1. Iepazīsties ar temata sasniedzamo rezultātu!
2. Veic pašnovērtējumu par temata apguvi!
3. Uzraksti, kādās darbībās labāk izdevās rast izpratni par operu 19. gadsimtā!

- 1 – nepieciešama skolotāja vai klasesbiedra palīdzība
2 – nepieciešama atgāadne
3 – protu labi bez skolotāja palīdzības un bez atgādes
4 – protu ļoti labi, varu palīdzēt citiem

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniedzamos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Klausos un analizēju operas „Rigoletto” un „Karmena” galvenos mūzikas fragmentus un vadmotīvus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Veidoju vizuālo materiālu operas sižeta un varoņu raksturojumam grupā.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Atšķiru un raksturoju dažādu operas tēlu personības, izmantojot mūzikas izteiksmes līdzekļus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Klausos un analizēju operu uvertīru, noskaņas un ritma elementus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Dziedu un muzicēju operas fragmentus, izmantojot Orfa instrumentāriju.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Salīdzinu dažādu mūzikas fragmentu raksturojumu un izdaru secinājumus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratni par 19. gs. operu ieguvu:	☐ klausoties un analizējot operu fragmentus; ☐ pētīt komponistus un viņu daiļradi; ☐ analizējot operas varoņus un sižetus grupā; ☐ veidojot vizuālo materiālu par operu; ☐ salīdzinot operas.
Labāk uztvēru informāciju un uzdevumus:	☐ klausoties mūziku un pārrunājot grupā; ☐ skatoties videofragmentus un diskutējot par tiem; ☐ strādājot radoši; ☐ lasot un analizējot informāciju.
Temata apguvē grūtības sagādāja:	☐ klausīšanās un mūzikas fragmentu izpratne; ☐ 19. gadsimta konteksta izpratne – mūzikas raksturošana, analizēšana.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnika
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	---

Reinis Maurītis

9.6. Impresionisms. Ekspresionisms mūzikā

Metodiskie ieteikumi skolotājam

Ieteicamais laiks temata apguvei: 4/5 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Kā es varu izpaust savu acumirkļa iespaidu/noskaņu mūzikā?

Temata apguves mērķis: Klausīties, pētīt un salīdzināt mūzikas valodas elementus impresionisma un ekspresionisma skaņdarbos, lai izprastu šo mūzikas virzienu idejas, atšķirtu tos no citiem mūzikas stiliem un radītu savus piemērus.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Temats "Impresionisma un ekspresionisma virzieni mūzikā" ir būtisks, jo tas palīdz skolēniem izprast, kā mūzika spēj atspoguļot cilvēka emocijas, laikmeta izjūtas un pasaules uztveri caur dažādām skaņu izteiksmes formām. Apgūstot šo tematu, skolēni mācās atšķirt impresionisma tēlaino, niansēto un maigo skaņējumu no ekspresionisma dramatiskās, saspringtās un emocionāli piesātinātās izteiksmes. Analizējot dažādus skaņdarbus, skolēni attīsta prasmes klausīties, saskatīt un salīdzināt mūzikas valodas elementus, kā arī izmantot tos radošā darbībā – zīmējumos, stāstos un mūzikas improvizācijās. Temats rosina domāt par mūziku kā līdzekli iekšējās pasaules izpausmei un ļauj iepazīt spilgtas personības mūzikas vēsturē – Klodu Debisī, Jāni Ivanovu, Juri Karlsonu un Arnoldu Šēnbergu –, veidojot izpratni par mūzikas daudzveidību un tās spēju emocionāli ietekmēt klausītāju.

Izpētes jautājumi

1. Kā impresionisma un ekspresionisma virzieni mūzikā atšķiras pēc izteiksmes līdzekļiem un emocionālā vēstījuma?
2. Kā mūzika var atklāt cilvēka iekšējo pasauli un noskaņas, izmantojot tembru, melodiju un ritmu?
3. Kā es varu izmantot impresionisma vai ekspresionisma stilistiku, lai radītu savu muzikālo vai vizuālo interpretāciju?

Ko skolēni jau ir apguvuši? Iepriekš skolēni ir apguvuši, kā klausīties un analizēt mūziku, atpazīt dažādus mūzikas izteiksmes līdzekļus, piemēram, tempu, dinamiku, reģistru, ritmu un melodiju. Skolēni ir vingrinājušies raksturot noskaņu mūzikā, salīdzināt skaņdarbus, kā arī saistīt mūziku ar attēliem, tekstiem un emocijām. Skolēni ir piedalījušies radošos uzdevumos, improvizējuši, sacerējuši muzikālus stāstus un analizējuši mūzikas darbus dažādos kontekstos. Viņi ir guvuši pieredzi darbā ar komponistu biogrāfijām un daiļradi, attīstījuši spēju izprast skaņdarbu saturu un tā vēstījumu. Šīs prasmes un zināšanas veido pamatu, lai skolēni varētu dziļāk izprast impresionisma un ekspresionisma mūzikas stilus, to raksturīgās iezīmes un emocionālo ietekmi.

Ko skolēni apgūs šajā tematā? Šajā tematā skolēni iepazīs impresionisma un ekspresionisma virzienus mūzikā, to raksturīgās iezīmes un nozīmi 20. gadsimta mūzikas attīstībā. Skolēni apgūs, kā atšķirt šos stilus pēc mūzikas valodas elementiem – skaņkārtām, tembra, melodijas, ritma un faktūras –, kā arī analizēs skaņdarbus, klausoties gan Kloda Debisī, Jāņa Ivanova un Jura Karlsona, gan Arnolda Šēnberga mūziku. Skolēni mācīsies interpretēt mūzikas noskaņu, sasaistīt dzirdēto ar emocijām un vizuālajiem tēliem, kā arī attīstīs prasmi reflektēt par mūzikas emocionālo vēstījumu. Radošajos uzdevumos skolēni izpaudīs savas idejas vizuālā vai muzikālā veidā, veidojot vizītkartes, aprakstus un skaņdarbu interpretācijas.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Impresionisms mūzikā (K. Debisī, J. Ivanovs, J. Karlsons)	Klausās un analizē impresionisma skaņdarbus, raksturo mūzikas valodas elementus; salīdzina dažādu komponistu mūziku un noskaņu tajā; radoši izpaužas, veidojot vizuālu vai muzikālu interpretāciju; demonstrē izpratni par impresionisma raksturīgākajām iezīmēm.
2. Ekspresionisms mūzikā (A. Šēnbergs)	Klausās un analizē ekspresionisma skaņdarbus, raksturo noskaņu un emocionālo saturu; raksturo mūzikas izteiksmes līdzekļus un identificē stilam raksturīgos paņēmienus; veido radošus aprakstus un refleksijas par mūzikas emocionālo ietekmi; demonstrē izpratni par ekspresionisma ietekmi uz klausītāju un mūzikas valodu.

Temata apguves procesā skolēni veidos komponistu vizītkartes, meklējot un apkopojot informāciju par viņu dzīvi, daiļradi un mūzikas valodas īpatnībām. Skolēni klausīsies un analizēs dažādu impresionisma un ekspresionisma mūzikas skaņdarbus, raksturojot to muzikālos elementus, kā arī salīdzinās dažādu autoru darbus, lai izprastu šo virzienu atšķirības un kopīgās iezīmes. Skolēni reflektēs par mūzikas radītajām emocijām un tēliem, attīstot spēju interpretēt un paust savas sajūtas gan mutiski, gan rakstiski. Radošā daļā skolēni veidos savas vizuālās vai muzikālās interpretācijas, izmantojot digitālos rīkus, kā arī varēs sacerēt paši savus skaņdarbus, tā padziļinot izpratni par mūzikas izteiksmes līdzekļiem un stilistiskajām īpatnībām.

Atgāadne – Impresionisma un ekspresionisma virzieni mūzikā

IMPRESIONISMS
19. GS. BEIGAS, FRANCIJA

MIRKĻA IESPAIDS

Klods Monē "Impresija. Saullēkts"
Tuvība dabai
Tēlo pasauli no ārpusē.

MŪZIKAS VALODA
Īsas melodiskās frāzes, melodijā nepabeigtības
iespaids, pentatonika, veselu toņu gamma,
mainīga, netverama ritmika, mūzikas
instrumentu galējo reģistru izmantojums, svarīgs
izteiksmes līdzeklis – tembrs

**SLAVENĀKIE KOMPONISTI,
SKAŅDARBI**

Klods Debisi
"Dārzi lietū"
"Migla"
"Meitene ar linu krāsas matiem"
"Fauna diendusa"
Moriss Ravēls
"Atspulgi ūdenī"

EKSPRESSIONISMS
20. GS. SĀKUMS VĀCIJĀ/AUSTRIJĀ

IZTEIKSMĪGUMS

Eduards Munks "Kliedziens"
Kara šausmas, neglītāis
Patoloģiska nosliece uz mistiku, pesimismu
Ietverti nabadzības un vientulības iedragātas
personības psihisko stāvokļu atainojumi.

MŪZIKAS VALODA
Atonalitāte, dodekafonija, disonanses
melodijā, harmonijā. Biežas tempa,
taktsmēra maiņas, sarežģīti ritmi. Vokālā
izpildījuma maniere – dziedruna

**SLAVENĀKIE KOMPONISTI,
SKAŅDARBI**

Arnolds Šēnbergs "Mēness Pjero"
Albāns Bergs "Voceks"

Uzdevumi/vingrinājumi

1. Impresionisms mūzikā

Klods Debišs, Jānis Ivanovs, Juris Karlsons

1. Izveido komponista Kloda Debiša vizītkarti!

Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

- 1.1. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

2. Izveido komponista Jāņa Ivanova vizītkarti!

Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

- 2.1. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

3. Izlasi ziņas!

Klods Debisī raksta tēlainus mazo formu skaņdarbus	Kloda Debisī orķestra mūzikā parādās arfu <i>glissando</i>, koka pūšaminstrumentu solo (oboja, angļu rags, flauta zemā reģistrā), "šalcošs" timpānu tremolo, "trīsuļojoši" stīgu instrumentu veidoti foni, visdažādākās instrumentu kombinācijas.
---	--

Balstās uz nojausmām, nevis spēcīgām emocijām.

3.1. Kādu galveno atziņu guvi no šīm ziņām?

MANA ATZIŅA

4. Klausies Kloda Debisī skaņdarbu "Meitene ar linu krāsas matiem"!

Skaņdarbs "Meitene ar linu krāsas matiem"

4.1. Raksturo mūzikas valodas elementus! Pievieno arī savu mūzikas valodas elementu!

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums
Temps	
Reģistrs	
Skaņkārta	
Melodija	
Tembrs	
...	
...	

4.2. Raksturo mūzikas valodas elementus Jāņa Ivanova skaņdarbā "Varavīksne"!

Skaņdarbs "Varavīksne"

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums
Temps	
Reģistrs	
Skaņkārta	
Melodija	
Tembrs	
...	
...	

4.3. Salīdzini abos skaņdarbos iegūtos raksturojumus! Kas tiem kopīgs, kas atšķirīgs?

Atšķirīgais K. Debišī skaņdarbā	Kopīgais	Atšķirīgais J. Ivanova skaņdarbā

5. Klausies Kloda Debišī skaņdarbu "Jūra"!

Skaņdarbs "Jūra"

5.1. Izlasi vēlreiz ziņas! Uzraksti, ko no tā vari saklausīt skaņdarbā! Ja nepieciešams, izmanto atgādnēs!

Skaņdarbs "Jūra"

- 5.2. Vēlreiz klausies skaņdarbu "Jūra"!
Izvēlies un raksturo impresionisma elementus, kurus tu saklausīji!

Kā skan šis skaņdarbs?	Piemēram, priecīgi, drūmi, mistiski, noslēpumaini u. tml.
Kādus tembrus tu saklausīji?	
Vai skaņdarbs rakstīts brīvi?	
Kā tu raksturotu melodijas? Vai tās ir saklausāmas, izceltas u. tml.?	
Kāds instruments/-i atskaņoja šo skaņdarbu?	
Vai skaņdarba nosaukums ir atbilstošs dzirdētajam? Pamato savu atbildi!	
Kādu noskaņu raisa skaņdarbs?	
Vai ir izmantoti neparasti atskaņošanas paņēmieni?	
Ko vēl raksturīgu impresionismam tu saklausīji?	

PAVEIC VAIRĀK!

- 5.3. Izmantojot tev pieejamos dažādos digitālos rīkus, izveido/uzzīmē jūru, kuru tikko dzirdēji!
5.4. Vari sacerēt arī savu skaņdarbu impresionisma virzienā un pievienot to savai "Jūrai"!

6. Klausies un analizē K. Debišī skaņdarbu “Mēnesgaisma”!

Skaņdarbs “Mēnesgaisma”

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums
Temps	
Ritms	
Skaņkārta	
Faktūra	
Melodija	
Tembrs	

6.1. Izveido komponista Jura Karlsona vizītkarti!

Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

6.2. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

6.3. Klausies Jura Karlsona prelūdiju "Miglainā rītā" un analizē to!

Skaņdarbs "Miglainā rītā"

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums
Temps	
Ritms	
Skaņkārta	
Faktūra	
Melodija	
Tembrs	

6.4. Salīdzini abus dzirdētos skaņdarbus!

Salīdzināšanai vari izmantot atgādnēs par impresionismu un ekspresionismu.

Atšķirīgais K. Debišī skaņdarbā	Kopīgais	Atšķirīgais J. Karlsona skaņdarbā

2. Ekspresionisms mūzikā. Arnolds Šēnbergs

1. Izveido komponista Arnolda Šēnberga vizītkarti!

Nepieciešamo informāciju meklē bibliotēkās vai interneta resursos!

1.1. Vari vizītkarti veidot pēc dotā parauga vai izmantot kādu tiešsaistes digitālo rīku vizītkaršu veidošanai, piemēram, *Canva*.

Vārds, uzvārds	
Dzīves dati, profesija	
Kontaktinformācija, dzīves vietu apraksts	
Pazīstamākie skaņdarbi	

2. Klausies Arnolda Šēnberga "Stīgu kvarteta" fragmentu!

A. Šēnbergs – skaņdarba fragments

2.1. Uzaksti savas "iekšējās pasaules ceļojuma dienasgrāmatas lapaspusi"!

Kas notiek tavā iztēlē, dzirdot šo skaņdarbu?
Kādas sajūtas skaņdarbs tevī izraisa?
Vai tu redzi kādas ainavas, cilvēkus, notikumus?
Ko tev stāsta šī mūzika?

2.2. Vēlreiz klausies A. Šēnberga skaņdarba fragmentu!
Izpildi prasīto!

Klausies un pievērs uzmanību noskaņai! Kādas izjūtas izraisa šī mūzika?	
Izlasi piedāvāto ziņu! Pasvītro vai atzīmē ziņā tekstu, kas, tavuprāt, saskan ar skaņdarbu!	Priekšplānā izvirzās sāpes, izmisums, murgi, baisas nojautas, šausmu pārdzīvojumi. Ekspresionisma pamatiezīme ir asas, griezīgas skaņas melodijās, sarežģītā ritmā ar biežām taktismēru un tempa maiņām.
Salīdzini ziņu ar atgādnēm par impresionismu un ekspresionismu! Ja nepieciešams, papildini ziņu!	
Uzraksti 3–4 teikumus par to! ● Ko šī mūzika stāsta par pasauli vai cilvēku izjūtām? ● Kā tā atšķiras no ierastās mūzikas? ● Kāds būtu tavs skaņdarba nosaukums, ja tu būtu tā autors?	

3. Iejūties pētnieka lomā: iekāp A. Šēnberga ekspresionisma pasaulē!
3.1. Klausies skaņdarbu: A. Šēnbergs "Mēness Pjero", 8. daļa "Nakts"!

1. Klausoties skaņdarbu, iedomājies, ka tu esi mākslas detektīvs, kurš vēlas atklāt, kāpēc šis skaņdarbs skan, piemēram, interesanti, saspringti, nemierīgi u. tml.!

2. Izmanto atgādni par "Impresionismu" un "Ekspresionismu"! Vēlreiz pievērs uzmanību mūzikas pazīmēm!

3. Analizē skaņdarbu!

Mūzikas fragments	Ko tu dzirdi?	Kāda ekspresionisma iezīme saklausāma?
Ievads		
Vidusdaļa		
Noslēgums		

- 3.2. Izvērtē dzirdēto mūziku!

Kuras ekspresionisma iezīmes bija visspilgtākās?	
Kā tu domā – kādas emocijas komponists vēlējās nodot šajā skaņdarbā?	

Skolēna pašnovērtējuma lapa

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniedzamos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Veidoju komponista vizītkarti, izmantojot informācijas avotus un digitālos rīkus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Klausos un analizēju impresionisma un ekspresionisma skaņdarbus, raksturoju mūzikas valodas elementus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Salīdzinu dažādu komponistu skaņdarbus un izprotu stilu īpatnības.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Salīdzinu dažādu mūzikas fragmentu raksturojumu un protu tos salīdzināt.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratni par impresionisma un ekspresionisma mūziku ieguvu:	☐ klausoties un analizējot impresionisma un ekspresionisma skaņdarbus; ☐ pētīt komponistu dzīvi un viņu radošo darbību; ☐ radoši darbojoties, izmantojot impresionisma un ekspresionisma tehnikas; ☐ skaidrojot un analizējot informāciju par impresionisma un ekspresionisma mūziku.
Labāk uztvēru informāciju un uzdevumus:	☐ klausoties, analizējot un pārrunājot skaņdarbus grupā; ☐ klausoties, iepazīstoties un analizējot impresionisma un ekspresionisma mūzikas piemērus; ☐ darbojoties ar mācību materiāliem pieejamo informāciju.
Temata apguvē grūtības sagādāja:	☐ mūzikas klausīšanās un analizēšana; ☐ darbs ar teorētisko materiālu un pieejamo informāciju.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnika
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	---

Irēna Nelsone

9.7. Džezs

Metodiskie ieteikumi skolotājam temata apguvei

Ieteicamais laiks temata apguvei: 4/5 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Kādi mūzikas valodas elementi raksturīgi džezam?

Temata apguves mērķis: Izzināt muzicēšanas tradīcijas Amerikas Savienotajās Valstīs; pētīt, kā veidojās un attīstījās džezs; kā mainījās improvizācijas tehnika dažādos džeza stilistiskajos virzienos.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Džezs ir būtiska mūzikas kultūras sastāvdaļa, bet joprojām nav skaidrs, vai tas ir nopietnās vai izklaides mūzikas veids. Skolēnam būs iespēja izzināt, kāda ir džeza nozīme mūsdienu mūzikas pasaulē, un padomāt, kādu noskaņu džeza mūzika rada.

Izpētes jautājumi

1. Kāda vieta džezam ir Latvijas mūzikas kultūrvidē?
2. Kā atpazīt dažādus džeza stilistiskos virzienus?
3. Kādu noskaņu džeza mūzika rada?

Ko skolēns jau ir apguvis? Skolēnam ir priekšstats par klasisko jeb nopietno mūziku un populāro mūziku. Interessants jautājums diskusijai varētu būt: Kur ir džeza mūzikas vieta – vai to ierindot populārās vai nopietnās mūzikas jomā?

Ko skolēns apgūs šajā tematā? Skolēns iesaistīsies muzicēšanā – dziedāšanā, ritmizēšanā, improvizācijā gan ar balsi, gan metalofoniem/zvaniņiem, ukuleli vai ģitāru u. tml. Muzicējot skolēns labāk uztvers, kādas melodijas un ritmi ir raksturīgi džeza priekštečiem un tādiem džeza virzieniem kā tradicionālais džezs, svings, bībops, kūldžezs.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Džeza mūzikas avoti	Stāsta par džeza mūzikas priekštečiem – spiriĉuelu, blūzu un regtaimu.
2. Džeza stilistiskie virzieni	Atpazīst, salīdzina un raksturo atšķirības starp tradicionālo dzezu, svingu, bībopu un kūldzezu.
3. Džordžs Gēršvins un džeza	Prezentē pētījumu par Džordža Gēršvina daiļradi. Demonstrē medijpratības prasmes darbā ar tekstu.

Temata apguve ir vairāk saistīta ar praktisko muzicēšanu, jo nevar iepazīt dzezu, tikai runājot par to. Skolēnam ir aktīvi jāiesaistās ritmizēšanā, improvizācijā, tādējādi izjutot patieso džeza mūzikas dabu. Savukārt trešajā tematā skolēni veic pētījumu par Džordža Gēršvina daiļradi.

1. apakštematā skolēni dzied spiriĉuelus, ritmizē, spēlē ar Orfa mūzikas instrumentiem, lai muzicējot labāk uztvertu, saprastu un varētu salīdzināt, kādas melodijas un ritmi ir raksturīgi džeza priekštečiem – spiriĉuelam, blūzam un regtaimam. Improvizācijai parocīgs ir blūza kvadrāts ar tipisko akordu secību, kuru var apvienot ar ritma improvizāciju.

2. apakštemats veltīts džeza stilistisko virzienu iepazīšanai, tos klausoties un analizējot: gan džeza mūzikas valodu, gan dažādu džeza mākslinieku interpretācijas variantus. Piemēram, izcils tradicionālā džeza izpildītājs ir Lūiss Ārmstrongs, Ella Fīdžeralda u. c.

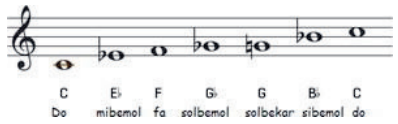
3. apakštematā skolēniem tiek piedāvāts veikt pētījumu par Dž. Gēršvina daiļradi. Veicot pētījumu, skolēniem būs iespēja uzzināt, kāda ir džeza nozīme mūsdienu mūzikas pasaulē un kāda vieta džezam ir Latvijas mūzikas kultūrvidē.

Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam

Temata atsegums

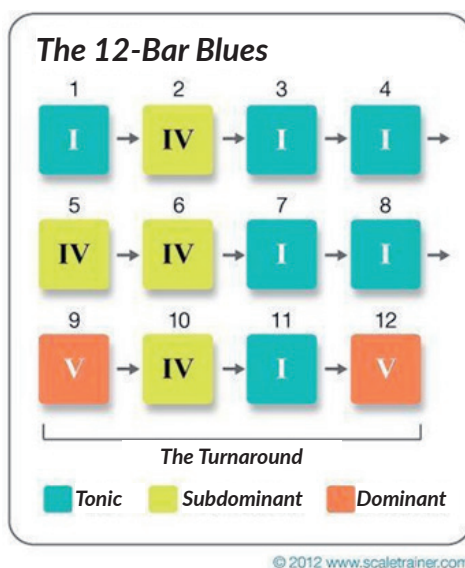
Sasniedzamais rezultāts	Muzicē.	Klausās mūziku un analizē.	Pēta.
Stāsta par džeza mūzikas priekštečiem – spiričuelu, blūzu un regtaimu.	Dzied spiričuelu, blūzu, ritmizē un improvizē blūza kvadrātā.	Klausās un atpazīst spiričuelu, blūzu un regtaimu.	Pēta papildu informāciju par džeza mūzikas avotiem, strādā ar tekstu.
Atpazīst, salīdzina un raksturo atšķirības starp tradicionālo džeza, svingu, bībopu un kūldžeza.	Izvēlas mūzikas piemērus, dzied, ritmizē un improvizē.	Klausās un analizē džeza virzienu mūzikas valodas specifiku un interpretācijas manieri.	Atlasa, apkopo un sistematizē informāciju par džeza virzieniem raksturīgo mūzikas valodu.
Prezentē pētījumu par Džordža Gēršvina daiļradi. Demonstrē medijpratības prasmes darbā ar tekstu.	Dzied Dž. Gēršvina dziesmas.	Klausās un analizē Dž. Gēršvina skaņdarbus.	Veic pētījumu par Džordža Gēršvina daiļradi.

Atgādne. Džeza mūzikas avoti

Spiričuels	Regtaims	Blūzs
Afroamerikāņu garīgais dziedājums: ● spilgta, izteiksmīga melodija; ● sinkopēts ritms; ● skaņkārtā ar pazeminātu III, VII pakāpi; ● motīvu atkārtošanās. Izpilda: ● gan koris <i>a cappella</i>, gan solo balss instrumentālā ansambļa pavadījumā; ● solists sasaucas ar grupu jautājuma – atbildes formā (no angļu v. <i>call and response</i>).	Ritmiski uzsvēta, asi sinkopēta spēle (angļu val. <i>rag time</i> – saraustīts, sinkopēts laiks, taktsvienība): ● regulāra ritmiska pulsācija kreisās rokas partijā; ● asi sinkopēta, akcentēta melodija; ● galvenokārt 2/4 taktsmērs. Izpilda: ● klavieres; ● bandžo.	Lirisks, melanholisks afroamerikāņu vokālās mūzikas žanrs (angļu val. <i>blues</i> – grūtsirdība): ● blūza skaņkārtā; ● blūza kvadrāts – 12 taktis; ● trīs pavadījuma akordi (T, D, S). ● melanholisks dziedājums; ● grūtsirdīgi teksti, saistīti ar ikdienas notikumiem.

Atgādni izmanto 8.1. apakštematā.

Atgāadne. Blūza kvadrāts

Atgāadne. Blūza skaņkārtā

Atgādni izmanto visos džezam veltītajos tematos.

Atgāadne. Džeza mūzikas raksturojums

Džezs	Aizgūtie mūzikas valodas elementi
Mūzikas virziens, kas 20. gadsimta sākumā izveidojās ASV dienvidu štatu afroamerikāņu kopienās, saplūstot afrikāņu un eiropiešu mūzikas valodas elementiem.	● blūza nošu izmantojums melodijā; ● saspiesta rīkles skaņa dziedot, kas rada "netīru" tembru; ● emocionāli spēcīgs, dinamisks dziedājums; ● no pamatpulsa (<i>beat</i>) atšķirīgi ritmi un akcenti (<i>swing</i>); ● pamatmelodijas improvizācija ar balsi, ar mūzikas instrumentiem; ● mūzikas formas un harmonijas pamatā blūza kvadrāts.

Atgādni izmanto visos džeza mūzikas apakštematos.

Atgāadne. Džeza mūzikas virzieni

Virziens	Džeza virziena raksturojums	Izpildītāji, komponisti
Agrīnais, tradicionālais džeza Ņūorleāna, ASV 20. gs. sākums Ņujorka, ASV 20. gs. 20. gadi	● Tradicionālo džeza skaņdarbu pamatā ir blūzam raksturīgie uzbūves principi: 12 taktu blūza kvadrāts, blūza harmonijas. ● Skaņdarbus atskaņo nelieli ansambļi, kuros ir 3–8 mūziķi. Melodiju spēlē pūšaminstrumenti – klarnete, trompete, trombons. Ritmu uztur sitaminstrumenti, arī bandžo vai klavieres. Basa līniju spēlē tuba. Improvizē trīs instrumenti vienlaikus – katrs savu melodijas variantu. ● Džeza virzienam attīstoties (Čikāgā, Ņujorkā), tubu aizstāj kontrabass, bandžo vietu ieņem ģitāra. Ansambļa sastāvam pievieno saksofonu.	Komponists Viljams Hendijs (1873–1958) Dziedātāja Besija Smita (1895–1937) Slavenākais tradicionālā džeza pārstāvis – solists dziedātājs, trompetists Lūiss Ārmstrongs (1901–1971)
Svings (swing) 30. gadi Klausoties rodas iespaids, ka melodiskā līnija ritmiski svārstās, piešķirot zināmu elastību un brīvību (šūpojošu izpildījuma manieri).	● Ekspresija, ritmiska pulsācija, no pamatpulsa <i>beat</i> atšķirīgi ritmi un akcenti, ko sauc par <i>of beat</i>. ● Saistīts ar lieliem orķestriem – bigbendiem (<i>big band</i>), orķestra sastāvā ir 12–18 mūziķi, orķestri iedala trijās grupās: 1. pūšaminstrumentu grupa (trompetes, tromboni); 2. mēlišu pūšaminstrumentu grupa (saksofoni, dažreiz arī klarnetes); 3. ritma grupa (ģitāra un/vai kontrabass, sitaminstrumenti). ● Svinga orķestrī visi mūziķi galvenokārt spēlē kopā un solo improvizācijām atvēl mazāk laika.	Klarnetists, orķestra vadītājs Benijs Gudmens (1909–1986) Bigbenda un kombo lideris, aranžētājs un pianists Kaunts Beizijs (1904–1984) Komponists, pianists un orķestra vadītājs Džūks Elingtons (1899–1974) Dziedātājs Bings Krosbijs (1903–1977)

Atgādne. Džeza mūzikas virzieni

Virziens	Džeza virziena raksturojums	Izpildītāji, komponisti
Bībops (<i>bebop</i>) Ņujorka, ASV 40. gadi Auditorija – mākslinieki, rakstnieki, zinātnieki, intelektuāļi. Tas bija šaurs, elitārs klausītāju loks.	• ātrs temps, spars (t. s. draivs); • sarežģīta melodija, harmonijas; • svarīga ritma instrumentu grupas loma tempa saglabāšanā; • centrā ir improvizācija, tēmas improvizācijā ir īsas, ritmiski asas, stūrainas, ritma instrumentu grupas spēlētās harmonijas uztur tempu; • populārākais sastāvs – kombo (<i>combo</i> – neliela instrumentālā grupa) – saksofons, trompete, bass, bungas un klavieres; • vokālajā improvizācijā izmanto zilbes bez noteiktas nozīmes – bī, džī, dī, bop... ko sauca par sket (<i>scat</i>) zilbēm.	Trompetists Dizijs Gilespijs (1920–1955) Pianists Teloniuss Monks (1920–1982) Kontrabasists Čārlzs Minguss (1922–1979) Saksofonists Čārlijs Pārkers (1920–1955) Dziedātāja Ella Fīdžeralda (1918–1996)
Kūldžezs (<i>cool jazz</i>) 50. gadi Mailss Deiviss ar savu ansambli laikā no 1949. līdz 1950. gadam ierakstīja skaņuplašu albumu ar raksturīgu nosaukumu "<i>Birth of the Cool</i>" ("Vēsuma dzimšana").	• atturīga un eleganta izteiksme, apvaldītas emocijas (kontrasts bībopam); • orķestra sastāvā ir daži simfoniskā orķestra instrumenti: mežrags, flauta, oboja; • tuba izpilda basa līniju. Biežāk tiek izmantoti instrumentu vidējie reģistri; • bundzinieki vairāk spēlē ar slotiņām; • nav t. s. draiva – spara, kas raksturīgs bībopam.	Trompetists, aranžētājs un komponists Mailss Deiviss (1926–1991) Komponists, pianists Bils Evanss (1929–1980)

Atgādni izmanto 8.2. apakštematā.

Uzdevumi/vingrinājumi

1. Džeza mūzikas avoti

1. Klausies un analizē spīričuēlu "Roll Jordan, roll"!
Kurās trīs raksturīgākās mūzikas izteiksmes līdzekļus tu saklausī?
Informācijas ieguvei izmanto atgādni "Džeza mūzikas avoti"!

1. _____

2. _____

3. _____

2. Dziedi vienu spīričuēlu pēc izvēles – "Roll Jordan, roll" vai "Swing low"! (Skola2030)

1. Went down to the ri-ver Jor-dan, where John bap-tized there well I

4 woke the de-vil in hell Sa-yin' John ain't bap-tise me I say: Roll Jor-dan, roll

7 roll Jor-dan roll my soul a-rise in hea-ven, Lord for the year when Jor-dan roll I say:

Swing Low, Sweet Chariot

US trad.

Swing low, sweet cha-ri-ot, co-min' for to car-ry me home.

5 Swing low, sweet cha-ri-ot, co-min' for to car-ry me home. I

9 looked o-ver Jor-dan, and what did I see? Co-min' for to car-ry me home! A

13 band of an-gels co-min' af-ter me, co-min' for to car-ry me home.

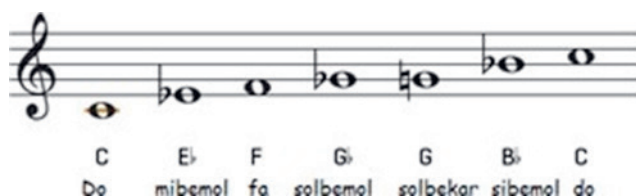
3. Sameklē *YouTube* un klausies un analizē blūzu "*I got the blues*"!
Atzīmē, kurus trīs raksturīgākos mūzikas izteiksmes līdzekļus tu saklausī!
Informācijas ieguvei izmanto atgādni "Džeza mūzikas avoti"!

1. _____

2. _____

3. _____

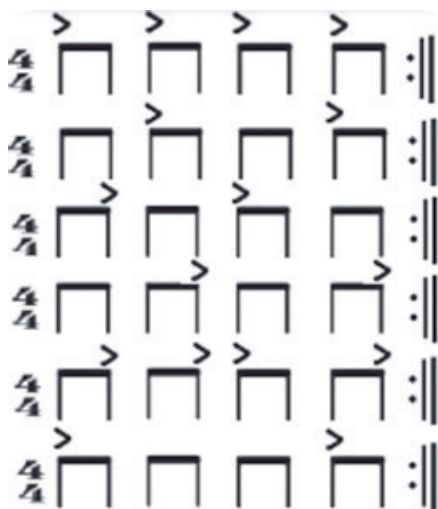
4. Dziedi blūza skaņkārtu!

VĀRDNĪCA

b – bemols pazemina skaņu par pustomi,
bekars atceļ alterācijas zīmes.

5. Izpildi ritma vingrinājumu!
Ievēro akcentus!

Vingrinājuma varianti

1. Spēlē astotdaļnotis ar **šūpojošu trioļu izjūtu**, ievēro **akcentus**!
2. Spēlē **tikai uzsvērtās** taktsdaļas – **akcentus**!
3. Spēlē divas grupas:
 - 1. grupa** spēlē ritmu ar plaukstām;
 - 2. grupa** spēlē ar kociņiem tikai uzsvērtās takts daļas.

6. Improvizē melodiju ar brīvi runātu improvizētu tekstu blūza skaņkārtā!
Improvizē ar balsi vai metalofonu, vadoties pēc blūza akordu shēmas!

1.–4. takts	C	F	C	C
4.–8. takts	F	F	C	C
9.–12. takts	G	F	C	G

7. Klausies dziedātājas *Bessie Smith* skaņdarbu – “*Backwater Blues*” un seko līdzi notīm!
Ieklausies, cik brīvi dziedātāja improvizē melodiju, saglabājot nošu teksta kontūras!
Dziedi pēc dzirdes! (Skola2030)

Backwater Blues Amerikanisches Volkslied

When it rains five days and the skies turn dark as night. When it
rains five days and the skies turn dark as night. There's
trou-ble ta-kin' place in the low-lands at night.

8. Klausies un analizē S. Džoplina regtaimu “*The regtimes dance*”!
Pastāsti, kādas trīs raksturīgākās iezīmes tu saklausī!
Informācijas ieguvei izmanto atgādni “Džeza mūzikas avoti”!

1. _____
2. _____
3. _____

9. Ieraksti skolēna vārdnīcā trīs galvenās atziņas, ko tu guvi, apgūstot temata daļu par džeza avotiem!

SKOLĒNA VĀRDNĪCA

Džeza mūzikas avoti	
----------------------------	--

10. Uzraksti pārdomas, ko tu neizprati vēl līdz galam!

11. Uzraksti, ko tu vēlētos uzzināt vairāk par džezu mūziku!

PAVEIC VAIRĀK!

12. Aplūko nošu piemērus un nosaki, kurš ir blūzs, regtaims, spīričuēls!
Pēc kādām pazīmēm tu to noteici?

a)

Adagio

1. Roll Jor - dan roll, roll Jor - dan roll I
want to go to hea - ven when I die to hear Jor - dan roll.

b)

Slow March Tempo.

c)

1. Cloud - y in the East, looks like rain, I spent all my mon-ey on the sub-way train, In
New York Cit - y, In New York Cit - y, In

13. Izlasi doto aprakstu un paskaidro, kuru džeza mūzikas avotu tas pārstāv!

- Afroamerikāņu garīgais dziedājums ar spontānām replikām
- Afroamerikāņu sadzīves deju mūzika (klavierspēles veids)
- Lirisks, melanholisks afroamerikāņu vokālās mūzikas žanrs

2. Džeza stilistiskie virzieni

1. Dziedi dziesmu "Mack the knife"! (Skola2030)

1. Oh, the shark has pre - ty teeth, dear and he shows them
shark bites with his teeth, dear Scar - let bil - lows

7 pearl - y white Just a jack - knife has Mac - heath, dear
start to spread fan - cy gloves, though, wears Ma - heat, dear

13 and he keeps it out of sights 2. When the
so there's not a trace of red 3. On the

Chords: C⁶, D_m⁷, G⁷, C⁶, A_m, A_m⁷, D_m⁷, F⁶, G⁷, C⁶

2. Izlasi uzskates līdzeklī "Džeza virzieni" ievietoto informāciju par tradicionālo džežu!
Klausies, analizē tradicionālā džeza piemēru "Mack the knife" un atzīmē,
kurus trīs raksturīgākos mūzikas izteiksmes līdzekļus tu tajā saklausī!
Nosaki izpildītājsastāvu, raksturo spēles manieri!

Mūzikas izteiksmes līdzekļi	
Izpildītājsastāvs	
Spēles maniere	

- Izlasi uzskates līdzeklī "Džeza virzieni" ievietoto informāciju par svingu! Klausies, analizē svinga piemēru "Don't Be That Way" un nosaki, kurus trīs raksturīgākos mūzikas izteiksmes līdzekļus tu saklausī! Nosaki izpildītājsastāvu, raksturo spēles manieri!

Mūzikas izteiksmes līdzekļi	
Izpildītājsastāvs	
Spēles maniere	

- Klausies popmūzikas karaļa Maikla Džeksona dziesmu "Thriller" svinga manierē! Kādas izmaiņas ir veiktas, lai viena no visu laiku slavenākajām popdziesmām kļūtu par svinga dziesmu?
- Sameklē un noklausies oriģinālu Maikla Džeksona izpildījumu! (Michael Jackson – "Thriller" (audio))
- Pāru darbs.
Improvizējiet melodiju pēc dotā parauga ar *scat* zīlēm bībopa manierē! Piemēram, viens nodzied frāzi, otrs to atkārto!

- Izlasi uzskates līdzeklī "Džeza virzieni" ievietoto informāciju par bībopu! Klausies, analizē bībopa piemēru Čārlija Pārķera izpildījumā un nosaki, kuras trīs raksturīgākās mūzikas izteiksmes līdzekļus tu saklausī! Nosaki izpildītājsastāvu, raksturo spēles manieri!

Mūzikas izteiksmes līdzekļi	
Izpildītājsastāvs	
Spēles maniere	

8. Izlasi uzskates līdzeklī "Džeza virzieni" ievietoto informāciju par kūldžezu!
Sameklē, klausies un analizē kūldžeza piemēru "Cool jazz"!
Kurus trīs raksturīgākos mūzikas izteiksmes līdzekļus tu saklausi?
Nosaki izpildītājsastāvu un raksturo spēles manieri!

Mūzikas izteiksmes līdzekļi	
Izpildītājsastāvs	
Spēles maniere	

9. Klausies mūzikas piemērus un nosaki, kurš fragments atbilst svingam, kurš – tradicionālajam džezam!
Kādas uzskates līdzeklī lasītās pazīmes to raksturo?
Pamato!

<i>Glen Miller – "In the Mood" – "Sun Valley Serenade" (1941)</i>	<i>Louis Armstrong – "When The Saints Go Marching In"</i>

PAVEIC VAIRĀK!

- Klausies mūzikas piemērus un nosaki, kurš fragments atbilst bībopam, kurš – kūldžezam!
Kas to nosaka?
Pamato, kādas uzskates līdzeklī lasītās pazīmes to raksturo!

<i>Ella Fitzgerald – "One note Samba" (scat singing), 1969</i>	<i>Miles Davis – "So What" (official audio)</i>

3. Džordžs Gēršvins un džezs

Grupu darbs

1. Izveidojiet 3-4 darba grupas!

Sadaliet pienākumus!

1.1. Uzrakstiet plānu, ko vēlaties uzzināt par amerikāņu komponistu Džordžu Gēršvinu!

1.2. Sameklējiet un apkopojiet iegūto informāciju par komponista dzīvi un daiļradi!

1.3. Strukturējiet iegūto informāciju un dalieties ar pārējām grupām!

2. Klausieties un analizējiet Dž. Gēršvina skaņdarba "Rapsodija blūza stilā" sākuma fragmentus, raksturojiet skaņdarbā izmantotos mūzikas izteiksmes līdzekļus!

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums
Temps	
Skaņkārta	
Melodija	
Reģistrs	
Dinamika	
Ritms	
Stila/žanra ietekme	

2.1. Saklausiet, kā veidojas saspēle/dialogs starp orķestri un klavierēm!

2.2. Ieklausieties, kāda spēles specifika ir klarnetei un trompetei!

3. Klausieties, analizējiet un salīdziniet Klāras šūpuļdziesmas "Summertime" dziedājumu no Dž. Gēršvina operas "Porgijs un Besa" ar citiem diviem izpildījuma variantiem (temps, dinamika, skaņkārta, instrumentācija, izpildījuma maniere, noskaņa, raksturs)!

**Louis Armstrong,
Ella Fitzgerald
"Summertime"
(Audio)**

**Ella Fitzgerald
"Summertime"
(1968)**

**Ella Fitzgerald
& Louis Armstrong
"Summertime" -
with yrics**

Gershwin: "Summertime" • Adina Aaron • Andrés Orozco – Estrada

Gershwin: "An American in Paris" • hr-Sinfonieorchester • Andrés Orozco – Estrada ("Amerikānis Parīzē")

Gershwin – "Rhapsody in Blue" (Original Jazz Band Version)

Raimonds Pauls un LNSO – "Rhapsody in Blue" (George Gershwin)

Temata satura apguves pašnovērtējums

Skolēna pašnovērtējuma lapa

4. Iepazīsties ar temata SR!
5. Veic pašnovērtējumu par temata apguvi!
6. Uzraksti, kādās darbībās labāk izdevās rast izpratni par džeza mūziku!

0 – neprotu

1 – nepieciešama skolotāja vai klasesbiedra palīdzība

2 – nepieciešama atgādne

3 – protu labi bez skolotāja palīdzības un bez atgādes

4 – protu ļoti labi, varu palīdzēt citiem

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniedzamos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu pastāstīt par džeza mūzikas priekštečiem – spiriĉuelu, blūzu un regtaimu.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Atpazīstu, salīdzinu un raksturoju atšķirību starp tradicionālo džeza, svingu, bībopu un kūldžeza.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu improvizēt ar balsi un ar instrumentu.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu strādāt ar tekstu, meklējot informāciju, izvērtējot un atlasot nepieciešamo.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Prezentēju pētījumu par Džordža Gēršvina daiļradi.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratne par džeza mūziku radās:	☐ analizējot informāciju; ☐ klausoties skaņdarbus; ☐ muzicējot.
Pētniecības darbā man izdevās:	☐ meklēt un atlasīt informāciju; ☐ izveidot savu plānu; ☐ demonstrēt rezultātus.
Temata apguvē grūtības sagādāja:	☐ improvizācija; ☐ mūzikas raksturošana; ☐ pētījuma veikšana.

Mūzikas mācību priekšmeta programmā 9. klasei ietvertie mācību satura temati

9.1. Vadmotīvi mūzikā	9.2. Minia- tūras mūzikā	9.3. Mana Latvija	9.4. Ziemas noskaņas	9.5. Opera 19. gs.	9.6. Impre- sionisms. Ekspre- sionisms mūzikā	9.7. Džezs	9.8. 20. gs. kompo- zīcijas tehnikas
-----------------------------	-----------------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------	--

Reinis Maurītis

9.8. 20. gs. kompozīcijas tehnikas.

Vai skaņdarba izpildījumā var izpausties interpretācijas brīvība?

Metodiskie ieteikumi skolotājam

Ieteicamais laiks temata apguvei: 4/5 mācību stundas

Temata apguves jautājums: Vai skaņdarba izpildījumā var izpausties interpretācijas brīvība?

Temata apguves mērķis: Pētīt un analizēt 20. gs. kompozīcijas tehnikas, kas lielā mērā ir saistītas ar izpildītāja interpretācijas brīvību, lai radītu savu skaņdarbu, kurā izmantota kāda no šīm tehnikām.

Kāpēc šis temats ir būtisks? Šis temats ir būtisks, jo tas palīdz skolēniem iepazīt mūziku kā skaņu eksperimentu un radošas izpausmes veidu. 20. gadsimta avangarda darbi paplašina izpratni par to, kas ir mūzika, – tā var būt arī klusums, troksnis vai nejaušība. Skolēni attīsta radošumu, klausīšanās prasmes un spēju interpretēt mūziku neparastā veidā. Temats rosina domāt par mūziku kā emociju un ideju nesēju, ne tikai skaņu virknējumu.

Izpētes jautājumi

1. Kā skaņu klusums un trokšņi var kļūt par mūzikas valodu?
2. Kā komponisti izmanto mūzikas izteiksmes līdzekļus, lai atainotu emocijas un dažādus notikumus?
3. Kādus paņēmienus var izmantot, lai sacerētu savu avangarda stila kompozīciju?

Ko skolēni jau ir apguvuši? Iepriekš skolēni ir mācījušies par mūzikas pamatelementiem, piemēram, melodiju, ritmu un harmoniju, kā arī par klasiskajiem mūzikas darbiem. Šīs zināšanas palīdz labāk izprast 20. gadsimta avangarda darbus, jo skolēni prot atklāt, kā šie darbi atšķiras no ierastās mūzikas. Viņi saprot, ka mūzika var būt arī klusums, troksnis vai nejaušas skaņas, ne tikai skaidra melodija vai ritms. Tā viņi iemācās domāt par mūziku kā par dažādu skaņu un emociju kopumu, ne tikai kā par noteiktu skaņu virknējumu.

Ko skolēni apgūs šajā tematā? Šajā tematā skolēni apgūs, kā 20. gadsimta komponisti izmantoja jaunas kompozīcijas tehnikas, piemēram, avangardu, lai radītu mūziku kā skaņu eksperimentu. Viņi iepazīsies ar neparastiem skaņdarbiem, kuros var būt gan klusums, gan troksnis, un mācīsies interpretēt mūziku, kas nav tradicionāla melodija vai ritms. Skolēni attīstīs savas klausīšanās prasmes, radošo domāšanu un spēju izteikt emocijas un idejas caur skaņām. Praktiskie uzdevumi palīdzēs izprast, kā nejaušība un skaņu variācijas var veidot jaunas mūzikas formas, kā arī iepazīstinās ar dažādu komponistu radītajām partitūrām un to nozīmi mūzikas uztverē. Tas veicinās skolēnu izpratni par mūziku kā daudzveidīgu un radošu mākslas formu.

Temata atsegums

Apakštemats	Sasniedzamie rezultāti
1. Avangarda mūzikas piemēri	Atpazīst un skaidro avangarda mūzikas galvenās iezīmes, analizē piemērus, kā Džona Keidža "4'33'" un S. Reiha "Clapping Music", izprot nejaušības un klusuma lomu mūzikā, kā arī atpazīst radošus un eksperimentālus skaņu izmantošanas veidus mūsdienu kompozīcijās.
2. Jaunās 20. gs. kompozīcijas tehnikas	Apgūst un spēj paskaidrot galvenās 20. gadsimta jaunās kompozīcijas tehnikas, tostarp neparasto partitūru pierakstu veidus un skaņu eksperimentu metodes, kā arī spēj analizēt, kā šīs tehnikas ietekmē mūzikas struktūru, noskaņu un interpretāciju.

Temata apguves procesā skolēni klausīsies un analizēs avangarda piemērus, piemēram, Džona Keidža "4'33'" un S. Reiha "Clapping Music", kā arī muzicēs praktiskos vingrinājumos, radot savas aleatoriskās kompozīcijas, izmantojot metamo kauliņu un nejaušības principus. Skolēni iestudēs un kopā "atskaņos" klusumu kā mūzikas daļu, pētot tā nozīmi skaņdarbos, kā arī veidos skaņu gleznas, izmantojot neparastus priekšmetus un sonorikas tehnikas, sadarbojoties grupā. Turklāt skolēni pētīs dažādu laikmetīgo komponistu partitūras un analizēs, kā mūzikas pieraksts ietekmē skaņas un noskaņas uztveri, attīstot prasmes interpretēt un izprast mūziku kā radošu emociju un ideju izpausmes līdzekli.

Tematā iekļautie mācību materiāli skolēnam

Temata atsegums

Sasniedzamais rezultāts	Muzicē un klausās mūziku.
Atpazīst un skaidro avangarda mūzikas galvenās iezīmes, analizē piemērus, kā Džona Keidža "4'33'" un S. Reiha "Clapping Music", izprot nejaušības un klusuma lomu mūzikā, kā arī atpazīst radošus un eksperimentālus skaņu izmantošanas veidus mūsdienu kompozīcijās.	Klausās un analizē Džona Keidža "4'33'" un Stīva Reiha "Clapping Music", izprot klusuma un nejaušības nozīmi avangarda mūzikā. Reflektē par dzirdēto, iestudē skaņdarbus un salīdzina mūziku. Sacer mūziku, izmantojot eksperimentālas un nejaušas tehnikas, attīstot izpratni par avangarda mūzikas iezīmēm.
Apgūst un spēj paskaidrot galvenās 20. gadsimta jaunās kompozīcijas tehnikas, tostarp neparasto partitūru pierakstu veidus un skaņu eksperimentu metodes, kā arī spēj analizēt, kā šīs tehnikas ietekmē mūzikas struktūru, noskaņu un interpretāciju.	Skolēni iepazīst jaunās 20. gadsimta kompozīcijas tehnikas, tostarp neparasto partitūru pierakstu un skaņu eksperimentus. Skolēni analizē šo tehniku ietekmi uz mūzikas struktūru, noskaņu un interpretāciju, kā arī praktiski izmēģina dažādus kompozīcijas paņēmienus un radoši izpaužas.

Atgādne "20. gs. jaunās kompozīcijas tehnikas"

1. AVANGARDS

Termins nāk no militārās jomas – tā ir karaspēka daļa, kas iet priekšā un to sargā; sauc arī par priekšpulku.

Mūzikā šis vārds apzīmē jaunu virzienu, kurā mākslinieki meklē jaunus veidus un formas, kā izpausties.

2. ALEATORIKA

Jēdziens cēlies no latīņu vārda *alea*, kas nozīmē "spēļu kauliņš" vai "nejaušība".

Mūzikā tas apzīmē 20. gadsimta kompozīcijas paņēmieni, kur skaņdarba veidošanā un izpildē tiek izmantots nejaušības princips. Tas nozīmē, ka melodija, ritms vai harmonija var tikt izvēlēti nejauši, piemēram, ar izlozes palīdzību.

3. SONORIKA

Jēdziens cēlies no latīņu vārda *sonorus*, kas nozīmē "skanošs" vai "skaļš".

Mūzikā tas apzīmē 20. gadsimta kompozīcijas veidu, kur galvenais ir skaņas skanējums un noskaņa. Tiek izmantoti dažādi neparasti spēles veidi – piemēram, klasteri (blīvas skaņu kopas), čukstēšana, kliegšana, spēle ar lociņa koka daļu – lai radītu īpašas skaņu ainavas un atmosfēru.

4. HEPENINGS

Instrumentālais teātris mūzikā ir mākslas veids, kas notiek skatītāju klātbūtnē.

Tā mērķis ir ne tikai ļaut klausīties mūziku, bet arī skatīties, piedzīvot un iesaistīties notiekošajā. Piemēram, Džona Keidža skaņdarbs "4'33'", kur mūziķis neko nespēlē, bet klausītāji uztver apkārtējās skaņas kā daļu no priekšnesuma.

5. TINTINNABULUM

Termins nāk no latīņu vārda *tintinnabulum*, kas nozīmē "zvaniņš".

Mūzikā tas apzīmē igauņu komponista Arvo Pērtā izveidotu kompozīcijas tehniku, kur skaņas skan kā zvaniņi, – tās sasaucas un papildina cita citu, radot mierīgu un dzidruma pilnu noskaņu.

6. MINIMĀLISMS

Termins no latīņu valodas *minimum* – "vismazākais".

Mūzikā – viena un tā paša motīva daudzkārtējs, ilgstošs atkārtojums.

Uzdevumi/vingrinājumi

1. Avangarda mūzikas piemēri

1. Iepazīsti 20. gadsimta jauno mūziku kā skaņu eksperimentu!

Daudzi 20. gadsimta komponisti eksperimentēja ar skaņu. Dažreiz viņu darbi var šķist kā trokšņi vai klusums, bet katrā no tiem ir slēpta doma un vēstījums klausītājam. **Izmanto atgādni "20. gs. jaunās kompozīcijas tehnikas" un piedalies skaņu izpētē!**

2. Klausies un vēro komponista Džona Keidža skaņdarbu "4' 33'""!

Videoieraksts – Džona Keidža skaņdarbs

- 2.1. Padomā un atbildi!

Kā tu jūties, "klausoties" šo skaņdarbu?	Vai bija pārsteigums? Garlaicīgi? Interesanti? Kaut kas jauns?
Kādi instrumenti vai izpildītāji piedalās šajā skaņdarbā?	Vai viņi spēlē? Vai kaut kas notiek?
Cik daļās sadalīts skaņdarbs?	
Cik ilgi kopā ilgst skaņdarbs?	
Ko, tavuprāt, komponists vēlējies pateikt ar šo skaņdarbu?	
Ko tu darīji, kad "skanēja" šis skaņdarbs?	

- 2.2. Iestudējiet klasē šo skaņdarbu!

Izdomājiet, kā jūs varat "atskaņot" klusumu kopā kā grupa/klase?	Ko sadzirdat apkārt?
--	----------------------

2.3. Salīdzini dzirdēto ar citu skaņdarbu!

Skaņdarbs salīdzināšanai

Kurš skaņdarbs tev šķita tuvāks un kāpēc?	
Kā šie skaņdarbi atšķiras pēc skaņējuma?	
Kā katrs skaņdarbs lika tev justies?	
Ko, tavuprāt, katrs komponists gribēja pateikt ar savu darbu?	
Īsi pārrunājiet klasē – vai vienmēr mūzika nozīmē skaņas? Un vai klusums arī var būt mūzika?	

3. Klausies skaņdarbu un izpildi prasīto!

Pētera Vaska skaņdarbs "Grāmata", 2. daļa "Pianissimo"

Kāds instruments skan šajā skaņdarbā?	
Ko čelliste dara, izņemot spēlēšanu ar lociņu vai pirkstiem?	
Aplūko nošu piemēru! Ko tu ievēro nošu piemērā?	

119. "Grāmata" čellam

2. daļa *Pianissimo*

*augšējo balsi dziedāt vai svilpot

4. Saceri savu kompozīciju, izmantojot aleatorikas paņēmienus!
Seko dotajai stratēģijai!

1. Izveidojiet grupu (4–8 cilvēki)

Darbs notiks komandā – katrs būs kā “skaņu radītājs”.

2. Saceriet savu mūziku!

- Katrs grupas dalībnieks uzraksta 1–2 taktis.

Ievērojiet šos punktus:

- vienots taktsmērs (piemēram, 4/4);
- vienota tonalitāte (piemēram, Do mažors)!

3. Mainiet secību!

Izmantojot metamo kauliņu:

- Metiet, lai noteiktu, kura takts būs pirmā, otrā, trešā utt.!
- Ja ir 6 dalībnieki, izmantojiet 1 kauliņu (1–6)!
- Ja ir vairāk, izmantojiet divus kauliņus vai saskaņojiet secību mutiski pēc metiena!

4. Prezентējiet skaņdarbu klasē!

- Varat izpildīt ar dažādiem mūzikas instrumentiem.
- Vairākas reizes varat mainīt secību, izmantojot kauliņus no jauna.

PAVEICIET VAIRĀK!

- Uzzīmējiet un izstrādājiet savu partitūru grafiski – ar līnijām, simboliem, krāsām u. c. tehniku!
- Dodiet savai kompozīcijai nosaukumu!

5. Klausies skaņdarbu!

- 5.1. Klausies Kšištofa Penderecka skaņdarbu **"Sēru mūzika Hirosimas upuru piemiņai"**!
(Šis darbs ir veltīts cilvēkiem, kas cieta no atomuzbrukuma Hirosimā.)
- 5.2. Meklē informāciju un noskaidro vairāk par Hirosimu!

Kādu svarīgāko informāciju ieguvi par Hirosimu, ar kuru vēlētos dalīties?	
---	--

6. Veido skaņu gleznu sonorikas tehnikā!

Izmantojot dažādus klasē pieejamos priekšmetus (piemēram, galda virsmu, grāmatu, pildspalvas u. c.), radiet dažādas skaņas un apvienojiet tās vienotā skaņu kompozīcijā – skaņu gleznā!
Pirms darba uzsākšanas vienojieties par kopīgu tēmu, piemēram, "Sastrēgums", kas kalpos kā iedvesmas avots jūsu skaņu ainavai!
Strādājiet komandā, sadaliet lomas, izvēlieties atbilstošos priekšmetus un izmantojiet tos, lai veidotu daudzveidīgas skaņas, neizmantojot tradicionālos mūzikas instrumentus!

7. Klausies Džona Adamsa skaņdarbu *"Short ride in a fast machine"* ("Īss brauciens ātrā mašīnā") 3 interpretācijās!

	Atmosfēra	Noskaņa	Raksturs	Kā izpaužas skaņdarba interpretācija? (Kas kopīgs/atšķirīgs?)
1. interpretācija				
2. interpretācija				
3. interpretācija				

Kura versija tev šķita visinteresantākā? Kāpēc?	
Kurš izpildījums, tavuprāt, vislabāk izceļ skaņdarba raksturu?	
Kā mainās emocijas, klausoties katru versiju?	
Vai tu arī vēlētos interpretēt šo skaņdarbu kādā neparastā veidā?	

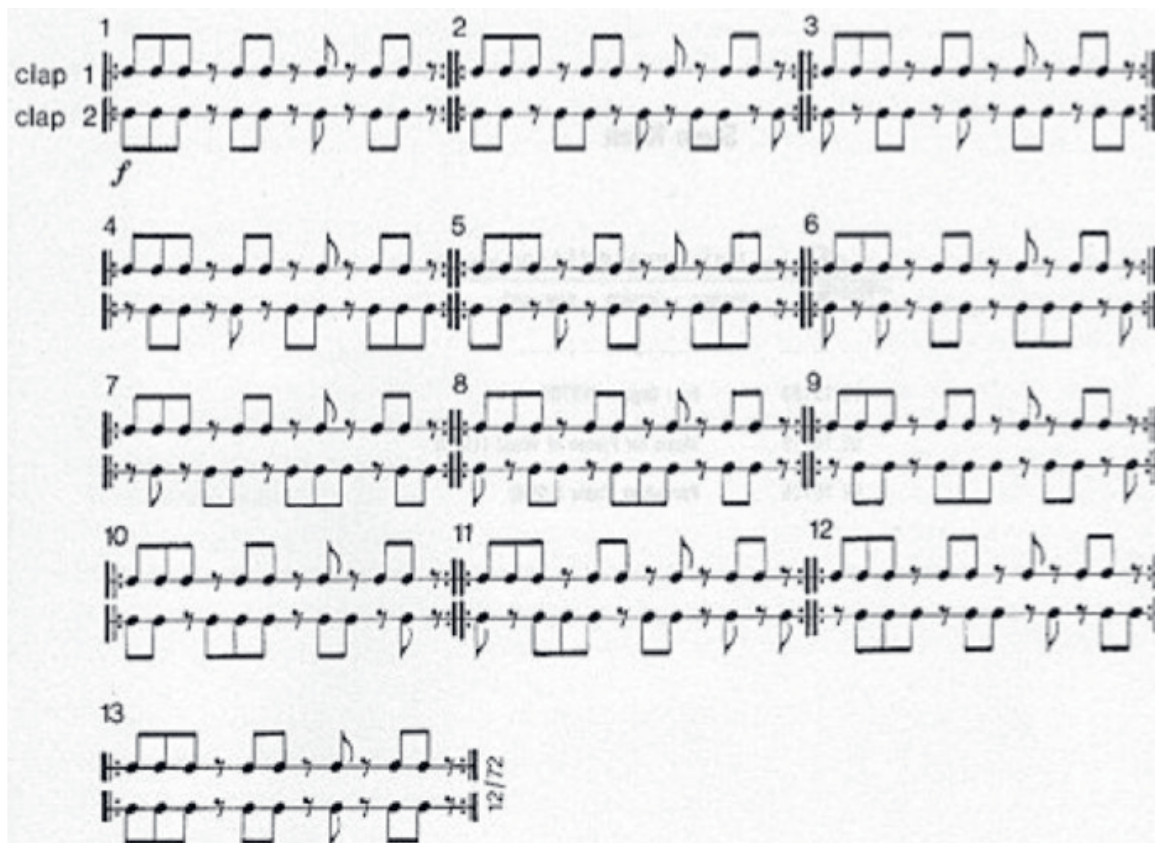
8. Klausies Stīva Reiha skaņdarbu **"Clapping Music"**!

- 8.1. Analizē, kā veidojas skaņdarba uzbūve!
- 8.2. Noklausies, ko par savu kompozīciju saka komponists!
- 8.3. Analizē divus dažādus interpretāciju variantus!

1. interpretācija

2. interpretācija

8.4. Izpildiet ritma piemēru!

9. Klausies un analizē Arvo Perta skaņdarbu **"Spogulis spogulī"**!

- 9.1. Iepazīsti *tintinnabulum* kompozīcijas stilu!
Izmanto atgādni "20. gs. jaunās kompozīcijas tehnikas" un raksturo!

Kas raksturīgs <i>tintinnabulum</i> ?	
Kā tas izpaužas skaņdarbā "Spogulis spogulī"?	

9.2. Klausies un analizē!

Mūzikas izteiksmes līdzeklis	Raksturojums
Izpildītājstāstāvs	
Temps un ritms	
Dinamika	
Tembrs	
Skaņdarba struktūra (uzbūve)	

10. Padomā un uzraksti savas pārdomas par tematā dzirdētajiem skaņdarbiem!

Kādas izjūtas tevī raisīja, klausoties skaņdarbus?	
Vai mūzika lika tev aizdomāties?	
Vai bija kādi mūzikas fragmenti, kas tevi īpaši uzrunāja?	

3. Jaunās 20. gs. kompozīcijas tehnikas (pētniecības darbs pēc izvēles)

1. Izvēlies un izpēti dažādu komponistu partitūru pierakstus!
Klausies un salīdzini, kā partitūrā atspoguļojas skaņas!
2. Kompozīcijas un to partitūras:

Ģērgs Ligeti – Artikulācija

- Elektroniskās skaņu plūsmas shēma
- Skaņas attēlotas kā intensitātes un krāsas maiņas.
- Skaņas raksturs: plūstošs, mainīgs, vārdu un skaņu robežas saplūst.

Sofija Gubaiduļina – *De Profundis*

- Tradicionāla partitūra ar bagātu izteiksmi
- Reliģiska tēma, teksts no 130. psalma
- Skaņas raksturs: lūgsna, dziļums, dramatisms

Džordžs Krambs – Makrokosmoss

- Apļveida / dekoratīvs pieraksts
- Partitūra kā vizuāla mandala
- Skaņas raksturs: kosmisks, meditātīvs, telpisks

3. Jautājumi analizēšanai:

1. Kura partitūra tevi visvairāk pārsteidza? Kāpēc?
2. Vai redzamais pieraksts uzreiz rada sajūtu par skaņu plūsmas raksturu?
3. Kā atšķiras partitūras funkcija tradicionālajā un laikmetīgajā mūzikā?
4. Vai skaņas, kas izklausās haotiski, var būt strukturētas uz papīra?

4. Vārdnīca

Termins	Nozīme
Piktogramma	Shematiska zīme, kas attēlo nozīmi ar vizuālu līdzību.
Artikulācija	Skaņas veidošanas veids (gan valodā, gan mūzikā)
<i>De profundis</i>	"No dziļumiem" – lūgsna, psalma teksts
Makrokosmoss	"Lielā pasaule" – Visuma simbols mūzikā

5. Grupas darbs (papildus)

- Katrs skolēns/grupa pēta vienu komponistu.
- Prezentē citiem:
 - Parāda partitūras veidu.
 - Atskaņo skaņdarba fragmentu.
 - Apraksta, kā pieraksts ietekmē mūzikas uztveri.

Skolēna pašnovērtējuma lapa

- Iepazīsties ar temata sasniedzamo rezultātu!
- Veic pašnovērtējumu par temata apguvi!
- Uzraksti, kādās darbībās labāk izdevās rast izpratni par avangarda piemēriem!

- 1 – nepieciešama skolotāja vai klasesbiedra palīdzība
 2 – nepieciešama atgādne
 3 – protu labi bez skolotāja palīdzības un bez atgādes
 4 – protu ļoti labi, varu palīdzēt citiem

SR		0	1	2	3	4
<u>Piemērs.</u> Saviem vārdiem varu paskaidrot temata galvenos virzienus un sasniedzamos rezultātus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu atpazīt un aprakstīt avangarda mūzikas galvenās iezīmes.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu analizēt un salīdzināt dažādus skaņdarbus, piemēram, Džona Keidža "4'33'" un Stīva Reiha "Clapping Music".	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu izteikt savas sajūtas un domas par dzirdēto mūziku mutiski vai rakstiski.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu sadarboties grupas darbā, iestudējot avangarda mūzikas skaņdarbus.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					
Protu sacerēt savu skaņu kompozīciju, izmantojot dažādas tehnikas.	Pirms temata apguves					
	Pēc temata apguves					

Izpratni par avangarda un 20. gs. jaunās kompozīcijas tehnikām ieguvu:	☐ klausoties un analizējot skaņdarbus (piemēram, "4'33'", "Clapping Music"); ☐ iestudējot un izpildot eksperimentālus skaņdarbus; ☐ sacerot savu kompozīciju, izmantojot dažādus paņēmienus; ☐ pētot un skaidrojot neparasto partitūru pierakstu un skaņu eksperimentus.
Labāk uztvēru informāciju un uzdevumus:	☐ klausoties un pārrunājot skaņdarbus grupā; ☐ praktiski izpildot un sacerot mūziku; ☐ strādājot ar tekstu un mācību materiāliem.
Temata apguvē grūtības sagādāja:	☐ klausīšanās un analizēšana; ☐ radošā kompozīcija un improvizācija; ☐ darbs ar teorētisko materiālu un tekstiem.

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Nacionālais
attīstības plāns

Valsts izglītības
attīstības aģentūra